

Vilniaus universitetas
Komunikacijos fakultetas
Knygotyros ir dokumentotyros institutas

Jurgita Marija Bagdonavičienė,
Leidybos programos studentė

**LIETUVIŲ GROŽINĖS LITERATŪROS VERTIMAI:
1990–2005 M.**

MAGISTRO DARBAS

Vadovas doc. dr. R. Misiūnas

Vilnius, 2007

<p>Jurgita Marija Bagdonavičienė</p> <hr/> <p>(magistro baigiamojo darbo autoriaus vardas, pavardė)</p> <hr/> <p>Lietuvių grožinės literatūros vertimai: 1990–2005 m.</p> <hr/> <p>(magistro baigiamojo darbo pavadinimas lietuvių kalba)</p> <hr/> <p>Lithuanian Fiction Translations in 1990–2005</p> <hr/> <p>(magistro baigiamojo darbo pavadinimas anglų kalba)</p>	
<p>Patvirtinu, kad magistro baigiamasis darbas parašytas savarankiškai, nepažeidžiant kitiems asmenims priklausančių autorių teisių, visas baigiamasis bakalauro/ magistro darbas ar jo dalis nebuvo panaudotas kitose aukštosiose mokyklose.</p> <hr/> <p style="text-align: right;">(magistro baigiamojo darbo autoriaus parašas)</p>	
<p>Sutinku, kad magistro baigiamasis darbas būtų naudojamas neatlygintinai 5 metus Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų procese.</p> <hr/> <p style="text-align: right;">(magistro baigiamojo darbo autoriaus parašas)</p>	
<p><i>Pildo magistro baigiamojo darbo vadovas</i></p>	
<p>Magistro baigiamąjį darbą ginti _____ (įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)</p> <p>_____ (data) _____ (magistro baigiamojo darbo vadovo parašas)</p>	
<p><i>Pildo instituto/katedros, kuriojančios studijų programą, reikalų tvarkytoja</i></p>	
<p>Magistro baigiamasis darbas įregistruotas</p> <hr/> <p style="text-align: center;">(instituto/katedros, kuriojančios studijų programą, pavadinimas)</p> <hr/> <p>_____ (data) _____ (instituto/katedros reikalų tvarkytojos parašas)</p>	
<p><i>Pildo instituto/katedros, kuriojančios studijų programą, vadovas</i></p>	
<p>Recenzentu skiriu _____ (recenzento vardas, pavardė)</p> <hr/> <p>_____ (data) _____ (instituto/katedros vadovo parašas)</p>	
<p><i>Pildo recenzentas</i></p>	
<p>Darbą recenzuoti gavau. _____ (data) _____ (recenzento parašas)</p>	

Bagdonavičienė, Jurgita Marija

Ba-121 Lietuvių grožinės literatūros vertimai: 1990–2005 m.: magistro darbas/Jurgita Marija Bagdonavičienė; mokslinis vadovas doc. dr. R. Misiūnas; Vilniaus universitetas. Komunikacijos fakultetas. Knygotyros ir dokumentotyros institutas. – Vilnius, 2006. – 80 lap.: 11 grafik. – Maš. – santr. angl. – Bibliogr.: p. 70–72 (70 pavad.).

UDK 888.2.03

Lietuvių grožinė literatūra, vertimai, „Lietuvos spaudos statistika“, „Lietuviškos knygos“, Norla, tarptautinė komunikacija, literatūros sklaida

Magistro darbo objektas – lietuvių grožinės literatūros vertimai į užsienio kalbas nuo 1990 iki 2005 m. Darbo tikslas – išsiaiškinti ir įvertinti, kokia yra tikroji lietuvių grožinės literatūros vertimų į užsienio kalbas padėtis. Pagrindiniai darbo uždaviniai: aptarti vertimo reiškinių ir svarbą kultūrai; išsiaiškinti lietuvių grožinės literatūros vertimų situaciją iki viešosios įstaigos „Lietuviškos knygos“ įkūrimo; išnagrinėti „Lietuviškų knygų“ veiklos pagrindus ir veikimo sistemą; išanalizuoti „Lietuviškų knygų“ veiklos efektyvumą vertinant įstaigos steigėjų, užsienio ir Lietuvos leidėjų, vertėjų, verčiančių lietuvių grožinę literatūrą, komisijos, sprendžiančios, kurias knygas „Lietuviškos knygos“ turėtų paremti, ekspertų nuomonę; palyginti „Lietuviškas knygas“ su užsienio šalių, ypač Norvegijos, analogais; surinkti „Lietuviškų knygų“ tinklalapyje, „Bibliografijos žiniose. Lituanikoje“, „Lietuvos spaudos statistikoje“ ir Lietuvos rašytojų sąjungos 1999–2002 metų leidinyje „Literatūrinio gyvenimo kronika. Bibliografija“ pateikiamus statistikos duomenis apie lietuvių grožinės literatūros vertimus nuo 1990 iki 2005 metų, gautus rezultatus išanalizuoti ir pateikti išvadas.

Taikant pusiau standartizuoto interviu, dokumentų analizės, laisvo individualaus pokalbio, apklausos, kiekybinės analizės ir lyginamąjį metodus, prieita prie šių išvadų: mažos tautos pačios turi rūpintis savo literatūros vertimu į kitas kalbas, jos pripažinimu, įvertinimu ir sklaida. Tam reikia kurti ir taikyti tinkamas kultūros politikos strategijas. 1990–1998 m., iki „Lietuviškų knygų“ atsiradimo, lietuvių grožinės literatūros vertimų padėtis buvo palyginti prasta. Nebuvo vertimų iš lietuvių kalbos skatinimo ir registravimo sistemos. Lietuvių grožinės literatūros vertimo į užsienio kalbas skatinimo tikslu 1998 m. buvo įsteigta viešoji įstaiga „Lietuviškos knygos“, veikianti kaip literatūrinės informacijos centras ir kaip lietuvių literatūros vertimų rėmimo fondas. „Lietuviškos knygos“ turėjo įtakos tam, kad lietuvių grožinės literatūros vertimų į kitas kalbas pagausėjo. Taikyti metodai padėjo nustatyti, kad dauguma respondentų patenkinti „Lietuviškų knygų“ atliekamu darbu. Palyginus užsienio šalių, ypač Norvegijos, ir „Lietuviškų knygų“ patirtį, sukaupę įgyvendinant nacionalinės literatūros sklaidą, galima konstatuoti, kad Lietuva gerokai atsilieka nuo Norvegijos. Šios įstaigos įsteigimas nebuvo naujo, gausaus vertimų, laikotarpio pradžia, kaip tai nutiko Norvegijoje. Iš dalies tai

nulėmė objektyvios priežastys: Lietuva nėra bestselerių rašytojų šalis; trūksta gerų, patyrusių vertėjų, gebančių kokybiškai versti lietuvių grožinę literatūrą į kitas kalbas; „Lietuviškų knygų“ finansavimas yra palyginti kuklus; įstaigai trūksta žmogiškųjų išteklių. Tikslinga plėsti jos funkcijas.

Magistro darbas *gali būti naudingas* leidėjams, besidomintiems lietuvių grožinės literatūros vertimais į užsienio kalbas, „Lietuviškų knygų“ atstovams, leidybą studijuojantiems studentams, taip pat gali pasitarnauti kuriant bendrą lietuvių grožinės literatūros vertimų į užsienio kalbas duomenų bazę.

TURINYS

Įvadas

1. VERTIMAI: JŲ REIKŠMĖ IR VIETA PASAULYJE

- 1.1. Vertimai ir tarptautinė komunikacija
- 1.2. Vertimo mokslo istorija
- 1.3. Vertimų istorija Lietuvoje
- 1.4. Vertimų rėmimo ypatumai nedidelėse šalyse

2. LIETUVIŲ GROŽINĖS LITERATŪROS VERTIMAI: 1990–1998 M.

- 2.1. Leidyba Lietuvoje atgavus nepriklausomybę
- 2.2. Lietuvių grožinės literatūros vertimai 1990–1998 m.

3. „LIETUVIŠKOS KNYGOS“: 1999–2005 M.

- 3.1. 1998-ieji: „Lietuviškos knygos“
- 3.2. „Lietuviškų knygų“ ir *Norlos* veiklos lyginimas
- 3.3. Vertimų rėmimo sistema ir atranka
- 3.4. Respondentų nuomonė apie „Lietuviškas knygas“

Išvados

Bibliografinių nuorodų sąrašas

Lithuanian Fiction Translations in 1990–2005

Priedai

1 priedas. „Lietuviškų knygų“ paremti leidiniai

2 priedas. „Lietuviškų knygų“ neparemtos knygos

IVADAS

Vertimai jau nuo seniausių laikų pasitarnauja tautų bendravime kaip tarpininkai, kaip jungtis tarp kartais atrodančių nesuderinamų pasaulių. Vertėjams tenka sunkus uždavinys – atspindėti ir perteikti kultūrų skirtumus, būti svetimų, neretai visai nepažįstamų kultūrų nešėjais į savo šalį. Perkelti tekstą į kitą kultūrą yra didelis ir sunkus darbas, ir tam neužtenka tik mokėti užsienio kalbą. Kartu vertėjas ne tik skleidžia kitą kultūrą, bet ir kuria savąją, nes į gimtąją kalbą išverstas tekstas jau tampa ir vertėjo gimtosios kultūros dalimi. Versdamas vertėjas kuria naują leksiką, aprašo naują realybę, su kuria jo gimtoji kultūra dar nebuvo pažįstama, neretai perkuria ir kalbą. Kitaip tariant, vertėjas, kaip ir originalios literatūros kūrėjas, yra gimtosios kalbos meninio žodžio, jo galimybių ir stilistikos ugdytojas ir puoselėtojas, kurio indėlis neabejotinas kalbant apie žodžio energiją, skleidžiančią pasaulinę kultūrą.

Lietuvių literatūra į užsienio kalbas verčiama nuo senų laikų, tačiau išsamesnių šios srities tyrinėjimų leidybos aspektu iki šiol pasigendama. Darbe „Lietuvių grožinės literatūros vertimai: 1990–2005 m.“ nagrinėjama nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu iš lietuvių kalbos į kitas kalbas išverstų grožinės literatūros kūrinių vertimo dinamika ir bendra lietuvių grožinės literatūros vertimo situacija. Kartu vertimai analizuojami ir kaip mokslas.

Vertimo mokslą sudaro trys sudėtinės dalys: vertimo istorija, vertimo teorija ir vertimo kritika. Vertimo teorijos pagrindais laikytini Prahos struktūralistų – V. Matezijaus, R. Jakobsono, O. Fišerio, I. Levy – darbai. Jų atlikti tyrimai leido suformuluoti išverčiamumo sąvoką, suteikė jai patikimą teorinį pagrindą.

Lietuvoje vertimo mokslas ir praktika taip pat rado savo vietą, nors labai ilgai, lyginant su kitomis šalimis, nebuvo mokyklos, subūrusios ir ugdžiusios Lietuvos vertėjus. Tik 1997 metais Vilniaus universitete įkurta Vertimo studijų katedra, kuri vertimui suteikė naują kokybę: vertimas įteisintas kaip savarankiška magistrantūros ir profesinių studijų kryptis, dėstomas atidžiai atrinktiems studentams, nes ne kiekvienas, norintis būti vertėju, gali juo tapti.

Šiame darbe remiamasi žymiausio Leipcigo mokyklos atstovo Otto Kade **komunikacine vertimo teorija**. Ši teorija skelbia, kad vertimas yra svarbi kalbinio tarpininkavimo (*vok. Sprachmittlung*), t. y. interlingvinės komunikacijos, rūšis. Komunikacija yra visuomeninis reiškinys, todėl ir vertimas yra visuomeninis reiškinys. O. Kade teigia, kad komunikacinės vertimo teorijos kontekste vertimas yra savita forma, leidžianti žmonėms bendrauti kalbą suteikiamomis galimybėmis. Šios formos ypatumas tas, kad komunikacijos procese dalyvauja dvi skirtingos kalbos. Būtent šiuo aspektu į vertimą žvelgiama šiame darbe – kaip į dvikalbės komunikacijos priemonę. O. Kade sukūrė ir savo vertimo modelį.

Be to, į vertimą žvelgiama ir per **tarptautinės komunikacijos** prizmę: tarptautinė komunikacija, be ekonomikos, verslo, telekomunikacijų ir daugybės kitų sričių, apima ir kultūrą. Viena iš kultūros dalių yra kalba, o vertimas yra ekvivalentiškas teksto viena kalba perteikimas kita kalba. Visais laikais egzistavo vertėjo, kaip dviejų kalbų, o kartu ir dviejų tautų tarpininko, vaidmuo. Tuo remiantis vertimą ir vertėjo darbą galima laikyti tarptautinės komunikacijos dalimi ir kultūriniu produktu. Taigi vertimą tarptautinės komunikacijos kontekste galima vertinti kaip komunikaciją „be sienų“. Būtent todėl ir O. Kade komunikacinė vertimo teorija, ir vertimo pripažinimas tarptautinės komunikacijos būdu šiame darbe leidžia jais remtis, nes šio darbo **objektas** – lietuvių grožinės literatūros vertimai į užsienio kalbas nuo 1990 iki 2005 metų – ne tik šiame kontekste, bet ir apskritai vertinamas kaip tarpkultūrinis bendradarbiavimas.

Šiame darbe tirta ši empirija: 1990–2005 m. lietuvių grožinės literatūros vertimų statistikos duomenys, straipsniai aktualia tematika šalies dienraščiuose, respondentų atsakymai, gauti interviu ir pokalbių metu, taip pat respondentų atsakymai į anketos klausimus elektroninių laiškų forma. Analizuoti tik oficialūs, patvirtinti, „Lietuvos spaudos statistikos“ kasmetiniuose leidiniuose, vėliau – „Bibliografijos žiniuose. Lituanikoje“, Lietuvos rašytojų sąjungos 1999–2002 metų leidinyje „Literatūrinio gyvenimo kronika. Bibliografija“ ir „Lietuviškų knygų“ tinklalapyje www.booksfromlithuania.lt pateikti lietuvių grožinės literatūros kūrinių vertimų į užsienio kalbas statistikos duomenys. Apsiribota tik knygų pavidalu išleista vertimais: žurnalai, leidiniai su pavieniais vertimais iš lietuvių kalbos atmesti. Be to, prie vertimų nepriskirtos ir originalios užsienyje išleistos knygos, t. y., pavyzdžiui, lietuvių autoriaus užsienio kalba parašytos (ne iš lietuvių kalbos verstos) knygos. Neskaičiuotos ir negrožinės literatūros, t. y. mokslinio, istorinio ir kitokio pobūdžio knygos. Surinktus analizuojamus įstaigų pateiktus duomenis reikėjo lyginti ir atrinkti, kad nesikartotų. Duomenys išanalizuoti šiais aspektais: 1) išverstų knygų skaičius; 2) kalbų, į kurias versta; 3) metų, kuriais išleista; 4) tiražų; 5) vertimų žanro. Gauti nauji rezultatai pateikiami grafikuose.

Darbe keliamas **hipotezė**: Lietuvoje nėra vienos ir vientisos bendros lietuvių grožinės literatūros kūrinių vertimų į užsienio kalbas registravimo sistemos, apimančios *visus* lietuvių grožinės literatūros vertimus. Lyginant su užsienio analogais, vertimų sklaidos tikslu įkurtos viešosios įstaigos „Lietuviškos knygos“ veikla yra nepakankamai efektyvi.

Darbo problematika ir tikslas. Atsižvelgiant į tai, kad išsamių šio reiškinių tyrimų leidybiniu požiūriu kol kas nėra atlikta, darbe keliamas tikslas – išsiaiškinti ir įvertinti, kokia yra tikroji lietuvių grožinės literatūros vertimų į užsienio kalbas padėtis.

Tuo remiantis darbe keliami šie **uždaviniai**:

- 1) aptarti vertimo reiškinį ir svarbą kultūrai;
- 2) išsiaiškinti lietuvių grožinės literatūros vertimų padėtį iki viešosios įstaigos „Lietuviškos knygos“ įkūrimo;

- 3) išnagrinėti „Lietuviškų knygų“ veiklos pagrindus ir veikimo sistemą;
- 4) išanalizuoti „Lietuviškų knygų“ veiklos efektyvumą vertinant įstaigos steigėjų, užsienio ir Lietuvos leidėjų, vertėjų, verčiančių lietuvių grožinę literatūrą, komisijos, sprendžiančios, kurias knygas „Lietuviškos knygos“ turėtų paremti, ekspertų nuomonę;
- 5) palyginti „Lietuviškas knygas“ su užsienio šalių, ypač Norvegijos, analogais
- 6) surinkti „Lietuviškų knygų“ tinklalapyje, „Bibliografijos žiniose. Lituanikoje“, „Lietuvos spaudos statistikoje“ ir Lietuvos rašytojų sąjungos 1999–2002 metų leidinyje „Literatūrinio gyvenimo kronika. Bibliografija“ pateikiamus statistikos duomenis apie lietuvių grožinės literatūros vertimus nuo 1990 iki 2005 metų, gautus rezultatus išanalizuoti ir pateikti išvadas.

Darbo struktūra: darbą sudaro įvadas, trys dalys, išvados, bibliografinių nuorodų sąrašas, santrauka anglų kalba ir du priedai. Pirmoje dalyje analizuojamas vertimo, kaip tarptautinės komunikacijos priemonės, reiškinys, trumpai apžvelgiama vertimo mokslo istorija ir raida Europoje ir Lietuvoje, chronologiniu požiūriu nuosekliai pereinant prie Lietuvos specifikos, pristatomas šio darbo teorinis požiūris į vertimą – komunikacinė vertimo teorija ir jos pradininko O. Kade vertimo modelis, aiškinamasi vertimų rėmimo mažose šalyse specifika. Antroje dalyje aptariama leidybos padėtis Lietuvoje atgavus nepriklausomybę, analizuojami 1990–1998 m. lietuvių grožinės literatūros vertimų statistikos duomenys. Išanalizuoti ir susisteminti nauji duomenys pateikiami grafikuose, komentuojamos vertimų raidos tendencijos. Trečioje dalyje pristatoma viešoji įstaiga „Lietuviškos knygos“ ir analizuojamas jos veiklos mechanizmas, nagrinėjami 1999–2005 m. lietuvių grožinės literatūros vertimų statistikos duomenys. Apibendrinami viso nagrinėjamo laikotarpio vertimų duomenys. „Lietuviškos knygos“ lyginamos su *Norla*, tos pačios paskirties įstaiga Norvegijoje, analizuojama „Lietuviškų knygų“ vykdoma vertimų rėmimo politika, pateikiama respondentų nuomonė apie įstaigos veiklą. Išvadose išvardijami atlikus uždavinius gauti rezultatai, pateikiami pasiūlymai ir rekomendacijos „Lietuviškoms knygoms“. Bibliografinių nuorodų sąrašė pateikiama naudota literatūra. Prieduose pateikiami „Lietuviškų knygų“ paremtų ir neparemtų leidinių sąrašai.

Atliekant tyrimus taikyti šie **metodai:** atliktas kokybinis tyrimas pasirinkus **pusiau standartizuotą interviu**, taikyti **dokumentų analizės ir kiekybinės analizės metodai**, leidžiantys įvertinti turimų duomenų gausą, pobūdį, trūkumus, taip pat **laisvo individualaus pokalbio metodas**. Be to, dalis informacijos rinkta atliekant anoniminę **apklausą** pasinaudojant elektroninio pašto galimybėmis. Taip pat taikytas ir **lyginamasis metodai**.

Pusiau standartizuotas interviu taikytas siekiant išsiaiškinti „Lietuviškų knygų“ steigėjų nuomonę apie šios viešosios įstaigos steigimo prielaidas ir dabartinės padėties vertinimą. Iš dalies šis metodas kelia subjektyvumo problemą, nes respondentai iš tikrųjų yra vieninteliai žmonės, žinantys tikrąsias – tiek objektyvias, tiek subjektyvias – aplinkybes, susiklosčiusias prieš gana ilgą laiko tarpą –

dešimtį metų, kai buvo įgyvendintas sumanymas įkurti „Lietuviškas knygas“. Kaip kas buvo iš tikrųjų, žino tik jie, kita vertus, darytina prielaida, kad ir jie jau gali nebeprisiminti visų situacijos niuansų. Aiškinantis „Lietuviškų knygų“ veiklą ir jos prasmingumą, jų nuomonės svarba nekelia abejonių.

Kaip jau minėta, be interviu, taikytas ir **dokumentų analizės metodas**. Surinkti ir išanalizuoti „Lietuvos spaudos statistikos“ kasmetiniuose leidiniuose, taip pat „Bibliografijos žiniose. Lituanikoje“ ir „Lietuviškų knygų“ tinklalapyje www.booksfromlithuania.lt pateikti lietuvių grožinės literatūros kūrinių vertimų į užsienio kalbas statistikos duomenys. Šis metodas reikalavo didelių laiko sąnaudų rankiniu būdu bandant surinkti kiekvieno išleisto vertimo duomenis. Jis taikytas ir gilinantį į įvairią literatūrą, naudotą teorinėje darbo dalyje.

Medžiagos apimtis tikrai didelė, todėl išlieka tikimybė, kad galėjo būti praleistas koks nors vertimas arba smulkesni vertimo duomenys, nors medžiagą stengiasi nagrinėti kruopščiai ir nuosekliai. Be to, įsigilinus į vertimų paieškas ir jų fiksavimą susidurta su kita problema: negalima pretenduoti pateikti absoliučiai tikslius apibendrintus duomenis dėl tos priežasties, kad netgi minėtuose dokumentuose užfiksuota tikrai ne visa vertimų statistika. Bandant internete rasti kai kuriuos trūkstamus duomenis paaiškėjo, kad yra duomenų apie egzistuojančius vertimus, kurie niekur neįtraukti. Tai patvirtina, kad vargu ar įmanoma tiksliai suskaičiuoti, kiek iš tikrųjų iš viso ir į kokias kalbas yra išverstų lietuvių grožinės literatūros kūrinių vertimų, todėl iš pradžių keltas uždavinys surinkti visus duomenis apie vertimus buvo pakoreguotas ir apsiribota išverstų knygų pavadinimų surinkimu ir analizavimu apibrėžtais aspektais. Dėl šių priežasčių vertimų sąrašas nepriedamas.

Kita vertus, siekiant atlikti vieną iš darbo uždavinių – pateikti bendrus visų turimų dokumentuose užfiksuotų vertimų statistikos duomenis – šis, dokumentų analizės, taip pat ir **kiekybinės analizės** metodas tam geriausiai tinka. Išanalizuota oficiali, abejonių nekelianti statistika, pateikta oficialiuose dokumentuose. Gauti duomenys apdoroti *MS Excel* programa. Taip pat analizuoti ir aptariamo laikotarpio straipsniai šalies dienraščiuose aktualiais klausimais. Daugiausia remiamasi „Respublikoje“ publikuotais žurnalisto Raimondo Celencevičiaus straipsniais, medžiaga, skelbta kitoje spaudoje: „Dienovidyje“, „Literatūroje ir mene“, „Verslo žiniose“, savaitraščio „XXI amžius“ priede „XXI amžiaus horizontai“.

Laisvo individualaus pokalbio metodas taikytas susitikus su ekspertais komisijos, sprendžiančios, kokioms lietuviškoms knygoms turėtų būti skirta finansinė „Lietuviškų knygų“ parama, siekiant išsiaiškinti, kokiais kriterijais remiantis knygos įvertinamos kaip vertos paramos, kiek tai objektyvu, bendras komisijos ekspertų nuostatas dėl lietuvių grožinės literatūros vertimo ir sklaidos. Šis metodas mažiau formalus nei pusiau standartizuotas interviu, pokalbio dalyviai galėjo iš anksto apgalvoti savo argumentus ruošdamiesi susitikimui, kita vertus, tai nebūtinai trūkumas, nes vis tiek reikėjo sužinoti respondentų nuomonę rūpimais klausimais. Individualaus pokalbio metu respondentai nesijautė įsitempę ir susikaustę, nes iš anksto žinojo, apie ką bus kalbama. Jų laisvas ir geranoriškas

dalijimasis nuomone ir reikalinga informacija patvirtino šio metodo tinkamumą. Tam tikros informacijos nebūtų pavykę sužinoti jokių kitu metodu, tam geriausiai pasitarnavo nevaržanti pokalbio metodo atmosfera.

Kaip jau minėta, dalis informacijos surinkta atlikus anoniminę **apklausą** elektroniniu paštu. Šis metodas pasirinktas todėl, kad nebuvo kitos galimybės surinkti reikalingą informaciją: laiškai rašyti užsienio leidėjams, išleidusiems vertimus iš lietuvių kalbos, ir užsienyje gyvenantiems vertėjams, vertusiems iš lietuvių kalbos, dėl ribotos galimybės fiziškai su visais susitikti. Objektyvumo tikslais ir kad respondentai nesijaustų suvaržyti, pasirinkta anoniminė vertėjų ir Lietuvos bei užsienio leidėjų apklausa siekiant išsiaiškinti tikrąją respondentų nuomonę. Elektroniniais laiškais susirašinėta ir su „Lietuviškų knygų“ darbuotojomis, Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto Vertimo studijų katedros vedėja Nijole Maskaliūniene, Lietuvos vertėjų gildijos vadovu Valentinu Kuliničiumi. Pasirinktasis metodas neleido tiesiogiai susitikti ir bendrauti su žmonėmis, tai pavyko padaryti tik per atstumą, dėl to išlieka tikimybė, kad susitikimo metu galbūt būtų pavykę sužinoti ką nors daugiau, kita vertus, objektyvios aplinkybės to neleido padaryti. Elektroninių laiškų teikiamas galimybes pasistengta išnaudoti kiek įmanoma maksimaliai: klausimai buvo iš anksto apgalvoti ir tiksliai suformuluoti. Be to, neginčytina, kad elektroniniai laiškai yra labai operatyvi bendravimo forma, o tai šiame tyrime, turint omenyje ir medžiagos apimtį, ir respondentų geografinę padėtį, yra labai svarbu.

Lyginamasis metodas taikytas lyginant „Lietuviškų knygų“ ir *Norlos* veiklą.

Be jau minėtų šaltinių, naudotasi ir tam tikra literatūra: vertimo ir tarptautinės komunikacijos tyrėjų, leidybos ir lietuvių literatūros specialistų darbais. Tai Olimpijos Armalytės ir Liongino Pažūsisio, Otto Kade, Edwino Gentzlerio, Howardo H. Fredericko, Fredo E. Jandto, Dayos Kishan Thussu, Marco Dacostos Alleyne'o, Remigijaus Misiūno, Zigmo Zinkevičiaus, Jurgio Lebedžio, Kęstučio Kardelio, Rimanto Tidikio ir kitų mokslininkų darbai, taip pat kita įvairaus pobūdžio, dažniausiai mokslinė, mokomoji ir informacinė literatūra.

Nagrinėjama tema aktuali tuo, kad iki šiol nebuvo atlikta jokie lietuvių grožinės literatūros vertimų tyrimo leidybos požiūriu. Įvertinant susiklosčiusią ir jau nusistovėjusią praktiką galima teigti, kad sistemingos lietuvių grožinės literatūros kūrinų vertimų į užsienio kalbas registravimo tvarkos, kaip ir jų duomenų bazės, Lietuvoje nėra ir niekas šio klausimo, kaip ir lietuvių grožinės literatūros vertimų dinamikos tendencijų, iki šiol specialiai nenagrinėjo. Tai pirmas bandymas leidybiniu požiūriu išanalizuoti ir įvertinti Lietuvoje susiklosčiusią lietuvių grožinės literatūros vertimų praktiką. Tuo šis tyrimas yra naujas ir svarbus.

Keliant klausimą, ką nauja atliktas tyrimas galėtų duoti kitiems tyrėjams ir specialistams, kurie ateityje gilinsis į šią problemą, galima atsakyti, kad galbūt šis darbas pasitarnaus kaip atspirties taškas bandant sukurti ir įdiegti naują, *bendrą*, lietuvių grožinės literatūros vertimų duomenų bazę ir registravimo sistemą šalies mastu.

1. VERTIMAI: JŲ REIKŠMĖ IR VIETA PASAULYJE

Kalbant apie vertimus ir jų reikšmę, negalima pamiršti, kad vertimai glaudžiai susiję su įvairiomis žmonių gyvenimo sritimis. Vertimai nuo seniausių laikų pasitarnauja kaip tautų bendravimo tarpininkai, padedantys skirtingoms šalims bendrauti ir bendradarbiauti. Jie tapo neatskiriama kultūros dalimi, o kartais tampa ir gyvenimo būdu. Okupacijų laikais vertimai ne vienam rašytojui ir vertėjui buvo ne tik priebėga, moralinė užuovėja, bet ir rezistavimo būdas – galimybė priešintis režimui kultūroje ir nekultūrai režime.

Taigi vertimai nėra atskira terpė, egzistuojanti pati sau ir dėl savęs. Vertimus galima vertinti ne tik kaip kultūrinės veiklos sritį, bet ir kaip komunikacijos dalį. Komunikacija taip pat yra kultūros elementas, ir komunikacijos ir kultūros santykį galima nagrinėti įvairiais aspektais. Vienas iš jų yra tarptautinė komunikacija. Vertimą tarptautinės komunikacijos kontekste galima pavadinti ir nagrinėti kaip komunikavimą „be sienų“.

1.1. Vertimai ir tarptautinė komunikacija

Kalbant apie tarptautinę komunikaciją kyla klausimas, kas apskritai yra tarptautinė komunikacija, kokios yra jos sąsajos su kasdieniu žmonių gyvenimu.

Tarptautinė komunikacija nėra vienaprasmiškas reiškinys. Kai kurie šios srities tyrėjai labiau pabrėžia vienus aspektus, kiti labiau susitelkia ties kitais. Dauguma mokslininkų ir tarptautinės komunikacijos tyrėjų tarptautinę komunikaciją apibrėžia kaip įvairių disciplinų junginį, nagrinėjančią vertybių, požiūrių, nuomonių, informacijos, duomenų perdavimą tarp skirtingų valstybių; šį perdavimą pasitelkdami informacines technologijas atlieka žmonės, žmonių grupės, įvairios institucijos ir vyriausybės [22, p. 47–48].

Reikia pasakyti, kad ir tarptautinės komunikacijos sąvoka, ir jos apibrėžimas atsirado tik naujaisiais laikais, t. y. XX amžiuje. Tai, kas turima omenyje kalbant apie tarptautinę komunikaciją, dažniausiai suvokiama šių laikų žmogaus akimis, būtent, kad tarptautinė komunikacija yra labai platus reiškinys, apimantis politiką, ekonomiką, verslą, kultūrą ir daugelį kitų visuomeninio gyvenimo sričių. Iš tikrųjų tarptautinė komunikacija siekia neatmenamus laikus. Kaip pavyzdį galima paminėti seniausiai atsiradusio rašto tėvynę – aukšto civilizacijos lygio šumerų valstybę. Remiantis viena iš teorijų, šumerai yra seniausia civilizacija, atsiradusi maždaug 4000 m. pr. m. e. dabartinio pietų Irako teritorijoje. Manoma, kad akadų kalba „šumeras“ reiškia „kultūros šalis“. Taigi jau šumerus, sukūrusius aukšto išsivystymo lygio kultūrą, miestų civilizaciją, galima laikyti vienu iš tarptautinės komunikacijos pradininkų, nes jų valstybė susikūrė susiliejus ubaidams ir semitams, o tai reiškia, kad

vienokia arba kitokia forma tarptautinė komunikacija vyko jau tada. Šumerai, nors ir gyveno atskyrę sienomis savo miestus nuo išorinio pasaulio, vis dėlto nebuvo visiškai izoliavęsi ir neišvengdavo kontaktų su kitomis atklystančiomis klajoklių gentimis, vykdavo vienokie arba kitokie susidūrimai su skirtingą gyvenimo būdą gyvenusiais ir skirtingomis kalbomis kalbėjusiais žmonėmis. Taigi nebus per drąsu teigti, kad tarptautinė komunikacija – seniausius laikus menantis reiškinys.

Šiandien, XXI amžiuje, egzistuoja pasaulinis tarptautinis informacijos ir komunikacijos laukas. Jau niekas neabejoja, kad tarptautinės komunikacijos faktoriai vis dažniau skverbiasi ypač į ekonominę ir socialinę sritis. Didėjančią tarptautinės komunikacijos svarbą patvirtina tam tikri veiksniai:

- a) padidėjusi (suintensyvėjusi) tarpkultūrinė komunikacija: daugėjant gyventojų, žmonės daugiau nei kada nors anksčiau turi kontaktų su skirtingų kultūrų atstovais, keliauja į tolimiausius planetos kampelius ir susiduria su skirtingomis kultūromis;
- b) pasaulio demografinis sprogimas: XX a. pradžioje planetoje gyveno 1,5 milijardo žmonių. 2000-aisiais žmonių buvo jau daugiau nei 6 milijardai. Šiuo metu pasaulyje yra daugiau nei bet kada anksčiau ryšius palaikančių žmonių. Demografinio sprogimo apimtį padidina ir komunikacijos, žmonių ir skirtingų kultūrų bendravimas ir bendradarbiavimas. Prognozuojama, kad ateityje ypač intensyviai gausės gyventojų šiuo metu mažiau išsivysčiusiuose planetos regionuose;
- c) besikeičianti bendruomenės samprata: atsiradus tokioms informacinių technologijų naujovėms kaip kompiuteris, faksas, tarptautinio publikavimo galimybė, ir asmeniniai, ir darbo santykiai gali būti (ir yra) palaikomi nepriklausomai nuo laiko ir vietos. Šiandien praktiškai visi žmonės yra tarptautinės komunikacijos nariai. Naujausios technologijos skatina plėtoti komunikaciją tokiose srityse kaip žmogaus teisės, taika, lyčių lygybė, vartotojų apsauga, rasinė lygybė ir teisingumas ir kt.
- d) technologiniai pokyčiai: vykstant telekomunikacijų tinklų globalizacijai, nebelieka aiškios takoskyros tarp daugybės nacionalinių ir tarptautinių tinklų. Komunikacijos galimybės savo mastu, greičiu ir apimtimis pralenkė net drąsiausias prognozes. Kita vertus, komunikacijos revoliucija ne visiems yra vienodai reikalinga. Tai liudija tebedidėjantis skirtumas tų, kurie informaciją turi ir ja operuoja, ir tų, kuriems ji neprieinama. Šie skirtumai egzistuoja ne tik kokios nors vienos šalies mastu, bet ir tarp turtingų ir neturtingų valstybių, tarp miesto ir kaimo ir netgi tarp lyčių;
- e) didelė priklausomybė nuo tarptautinės komunikacijos: kuo didesnis yra atstumas – tiek fizinis, tiek kultūrinis – tuo labiau pasitikima kitais perduodant informaciją [22].

Apibendrinant tai, kas pasakyta apie tarptautinę komunikaciją, galima teigti, kad tarptautinė komunikacija apima bet kokio pobūdžio informacijos, žinių ir duomenų perdavimą iš vienos valstybės

į kitą, iš esmės – keitimąsi informacija, ir tai nebūtinai vyksta tarptautinių organizacijų ir šalių lygmeniu; tai pasakytina ir apie skirtingose šalyse gyvenančius atskirus žmones.

Įdomu, kaip tarptautinės komunikacijos, tokio daugiabriaunio reiškinio, kontekste iškomponuoja vertimai, kuriuos taip pat galima laikyti jos dalimi ir be kurių neįmanoma įsivaizduoti šalių bendradarbiavimo. Tam, kad skirtingų tautų atstovai susikalbėtų, galėtų suprasti vieni kitus ir siekti bendrų tikslų, neišvengiamai tenka pasitelkti vertimo teikiamas galimybes. Tarptautinis bendradarbiavimas tiek valstybių, tiek atskirų žmonių lygmenimis vyksta per tarpininkus – kalbas, suartinančias skirtingus pasaulius, padedančias universaliai suvokti ne tik komercinę verslo erdvę, bet ir, kas ne mažiau svarbu, kultūrą bei savo vietą joje. Juk eksportuojama ne tik įvairi praktinės paskirties produkcija: vertimus galima laikyti ne tik susikalbėjimo priemone, bet ir kultūros eksporto produktu. Taigi vertimus pelnytai galima laikyti tarptautinės komunikacijos priemone.

Kaip jau minėta, į pasaulinį informacijos ir komunikacijos lauką įeina ir kultūra. Viena iš kultūros dalių yra kalba, o vertimas yra teksto viena kalba perteikimas kita kalba. Būtent šiuo aspektu toliau nagrinėjamas jos ir vertimų, kurie yra kultūros dalis, santykis. Toliau vertimas tarptautinės komunikacijos kontekste nagrinėjamas kaip jau minėta komunikacija „be sienų“.

Apie vertimus kaip tarptautinės ir netgi globaliosios komunikacijos dalį kalba ir globaliosios komunikacijos specialistė D. K. Thussu. Ji pabrėžia, kad pasaulyje per pastaruosius du šimtus metų kaip globaliosios komunikacijos ir komercijos kalba įsitvirtino anglų kalba. Tapusi praktiškai tarptautine, anglų kalba, kaip įžvelgia autorė, kelia grėsmę kitoms, ypač nedidelių tautų, kalboms. Pasaulinėje knygų leidybos rinkoje taip pat viešpatauja anglų kalba, be to, anglakalbė knygų rinka didėja toliau. Netgi laikoma, kad tik tie autoriai, kurie rašo angliškai arba verčiami į anglų kalbą, gali save laikyti „tarptautiniais“ autoriais. Remiantis D. K. Thussu pateikiamais duomenimis, iš dešimties daugiausia verčiamų (tų, kurių knygos verstos į 25 ir daugiau kalbų) grožinės literatūros autorių devyni kuria anglų kalba. Iš 119 *UNESCO World Culture Report* paminėtų kūrinių tik keturi buvo išleisti ne Vakaruose. Kitomis „didelėmis“ pasaulio kalbomis ne Vakarų šalyse – kinų (Kinijoje), korėjiečių (Pietų Korėjoje), portugalų (Brazilijoje), hindi (Indijoje), arabų (Irane ir Egipte) – išleidžiamos knygos nepretenduoja į tarptautinį skaitytoją. Tai pasakytina ir apie šių šalių grožinę, ir apie dalykinę literatūrą. Pažvelgus į Nobelio literatūrinės premijos laureatų sąrašą matyti, kad nuo jos įsteigimo 1902 metais iš 96 laureatų tik 10 yra kilę iš trečiojo pasaulio šalių. Išskyrus Rabindranatą Tagorę, rašiusių bengali kalba, ir egiptietį N. Mahfouz, kūrusį arabiškai, visi kiti laureatai iš trečiojo pasaulio šalių rašė Europos kalbomis [62, p. 181–182].

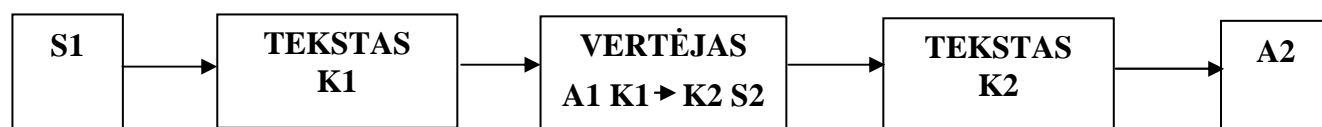
Turint omenyje šiuos faktus peršasi logiška prielaida, kad mažosios pasaulio tautos turėtų susimąstyti, jog ne tik jų, kaip tautų, bet ir kaip vienos arba kitos kalbos atstovių išlikimo klausimas reikalauja tam tikrų kultūros politikos strategijų. Būtina suvokti, kad siekiant ne tik išlikti, bet ir išsaugoti savo kultūrinį paveldą pasaulinės globalizacijos akivaizdoje, reikia gerai atsirinkti prioritetus,

iš kurių vienas neabejotinai turėtų būti kalbos išsaugojimas. Tam galėtų pasitarnauti ir nacionalinės literatūros vertimai į užsienio kalbas, ir užsienio literatūros vertimai į gimtąją kalbą.

Kalbant apie vertimą kaip reiškinių, reikia pasakyti, kad yra nemažai skirtingų požiūrių ir teorijų, aiškinančių jo prigimtį, esmę ir specifiką. Laikui bėgant aktyvėjo ir plėtėsi vertėjų veikla, o kartu keitėsi ir vertimui keliami laikmečio reikalavimai. Ankstesni apibrėžimai darėsi per siauri, pradėjo nebepatenkinti visuomenės poreikių, tačiau visais laikais išliko būdingas esminis vertimo požymis, būtent tai, kad vertimas yra teksto viena kalba pavertimas prasmės požiūriu ekvivalentišku tekstu kita kalba. Kitaip tariant, visais laikais išliko vertėjo, kaip dviejų kalbų, o kartu ir dviejų tautų tarpininko, vaidmuo. Taigi vertimą ir vertėjo darbą galima vertinti ir kaip tarptautinės komunikacijos dalį, kaip tarptautinės komunikacijos kultūrinį produktą.

Tarptautinės komunikacijos kontekste reikia priminti, kad, be daugelio kitų teorijų ir požiūrių į vertimą, egzistuoja ir *komunikacinė vertimo teorija*. Ši teorija skelbia, kad vertimas yra svarbi kalbinio tarpininkavimo (*vok. Sprachmittlung*), t. y. interlingvinės komunikacijos, rūšis. Komunikacija yra visuomeninis reiškinys, todėl ir vertimas yra visuomeninis [5, p. 45]. Komunikacinis požiūris į vertimą pabrėžia teksto suvokimo ir interpretacijos svarbą vertimo procese. Būtent šia teorija bus toliau vadovaujama. Laikui bėgant ir keičiantis požiūriui į patį vertimą kaip į procesą ir į rezultatą, XX a. antroje pusėje, maždaug 8 deš., išgalėjo požiūris, kad nepakanka vertimą aiškinti remiantis vien lingvistiniu pamatu. Sutinkama, kad kalba yra pagrindinis vertėjo instrumentas, tačiau vertimo procesą lemia ir daug kitų, ne tik kalbinių, reiškinių [5, p. 44]. Tuo laikotarpiu Vokietijoje kaip viena iš keleto naujų vertimo meno mokymo ir studijavimo mokyklų susikūrė ir stipri Leipcigo mokykla [23, p. 69]. Žymiausias šios mokyklos atstovas O. Kade yra ir vienas komunikacinės vertimo teorijos pradininkų. Jis pateikė tokį vertimo modelį [26, p 69–90]:

VERTIMAS

Simbolių reikšmės:

S1 – siuntėjas (originalaus teksto autorius); K1 – originalo kalba; A1 – originalo adresatas (vertėjas); K1 → K2 – kodo keitimas; S2 – vertimo siuntėjas (vertėjas); K2 – vertimo kalba; A2 – vertimo adresatas (skaitytojas, klausytojas).

O. Kade modelis svarbus tuo, kad jame skiriamos dvi komunikacijos. Pirmojoje komunikacijoje dalyvauja teksto autorius (siuntėjas) ir šio teksto vertėjas (adresatas). Antrosios

dalyviai – vertėjas (šįkart jau jis yra vertimo teksto siuntėjas) ir skaitytojas arba klausytojas (vertimo adresatas). Šios dvi komunikacijos nulemia tam tikrą vertimo specifiką. Vertėjas, būdamas originalaus teksto skaitytoju arba klausytoju (adresatu), jį savaip suvokia ir interpretuoja. Tai yra pirmasis vertimo etapas. Toliau atliekama grynai kalbinė operacija – keičiamas kodas. Vertėjas, suvokęs originalaus teksto turinį, jo stilistinius ypatumus, juos perteikia kita – vertimo – kalba. Tuo pačiu metu vyksta dar vienas vertimo proceso etapas: vertėjas, verčiamą tekstą adresuodamas kitos kultūros, neretai ir kitos epochos kitakalbiui skaitytojui (arba klausytojui), atsižvelgia į susidariusią naują komunikacinę situaciją, todėl atitinkamai koreguoja vertimą [26, p 69–90].

Anot O. Kade, komunikacinės vertimo teorijos kontekste vertimas yra savita forma, leidžianti žmonėms bendrauti kalbų suteikiamomis galimybėmis. Šios formos ypatumas tas, kad, kaip jau minėta, komunikacijos procese dalyvauja dvi skirtingos kalbos. O. Kade atkreipia dėmesį ir į tai, kad jo sukurtame modelyje, kaip ir kituose modeliuose, veikia objektyvieji ir subjektyvieji vertimo faktoriai. Jie gali pasireikšti arba komunikacijoje dalyvaujančių individų individualumu, arba komunikacijos metu vartojamų kalbinių priemonių specifika, arba objektyvios tikrovės, kuri yra svarbiausias komunikacijos parametras, ypatumais. Iš šių parametru sąveikos susideda vertimo procese veikiantys faktoriai. Būtent dėl to vadovaujantis komunikacine vertimo teorija atliekamas vertimo tyrimas tampa efektyvus. Ši O. Kade teorija leidžia išskirti atskirus veiksnius, įskaitant jų specifiką, ir toliau juos tirti ne tik šios teorijos, bet ir kitų mokslų kontekste. Apibendrinamas O. Kade teigia, kad ir dvikalbėje komunikacijoje, ir jos sudėtinėje dalyje vertime pasireiškia trys parametrai, iš kurių gali būti išvesti įvairūs faktoriai, darantys įtaką vertimo procesui. Tai: 1) kalbų sistemos – kodai; 2) objektyvi tikrovė ir jos atspindėjimas, koreliuojantis su jos apimtimis; 3) ženklus naudojantys komunikacijos dalyviai.

Remiantis praktine vertimo patirtimi, norėusi iš dalies paprieštarauti O. Kade teorijai ir požiūriui į vertimą kaip į dvikalbę komunikaciją. Šį modelį galima papildyti būtent tuo aspektu, kad neretai vertimas būna ne dvikalbė, o trikalbė ir net daugiakalbė komunikacija. Vertėjai neretai susiduria su retų kalbų žodynų stoka, pavyzdžiui, verčiant iš islandų kalbos reikia naudoti tarpinėmis kalbomis, t. y. nėra islandų-lietuvių ir lietuvių-islandų kalbų žodynų, todėl norint pasitikslinti kokio nors žodžio reikšmę, tenka vartyti islandų-anglų, islandų-vokiečių, islandų-rusų arba dar kitoki žodyną. Taigi į dvikalbę komunikaciją įsiterpia mažiausiai dar viena, o neretai ir daugiau tarpinių kalbų. Šis faktorius taip pat svarbus vertimo teorijoje, nes iš tikrųjų vertimas tiesiogiai iš vienos kalbos į kitą ir vertimas iš vienos kalbos į kitą pasitelkiant dar vieną kalbą yra skirtingi dalykai. Jį galima būtų priskirti prie O. Kade minimų objektyviųjų ir subjektyviųjų faktorių kaip dar vieną faktorių, turintį įtakos vertimui ir kaip procesui, ir kaip rezultatui.

Vis dėlto O. Kade modelis neprarado savo reikšmės ir šiandien, kai vertėjai susiduria su tais pačiais jame išnagrinėtais uždaviniais ir atlieka tas pačias funkcijas. Šiandieninis vertėjas išlieka

tarpininku – yra originalaus kūrinio autoriaus adresatas ir kartu turi savo adresatą – skaitytoją – kuriam savo ruožtu siunčia jau išverstą tekstą, būtinai atsižvelgdamas į laikmečio realijas.

1.2. Vertimo mokslo istorija

Kaip teigia lingvistai, pasaulyje egzistuoja maždaug 3000 kalbų. Visos kalbinės bendrijos gyvena viena šalia kitos ir joms neišvengiamai reikia bendrauti ir palaikyti ryšius vienai su kita. Žinomi du būdai, kaip tai galima daryti:

- 1) viena bendruomenė moka kitos bendruomenės kalbą arba abi šios bendruomenės moka ir vartoja kokią nors kitą (trečią) kalbą;
- 2) bendruomenės bendrauja per vertėjus.

Pasaulyje informacija keičiamasi abiem būdais ir nė vienas nelaikomas pranašesniu. Kaip teigia Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto Vertimo studijų katedros doc. O. Armalytė, *vertimas yra viena iš pagrindinių priemonių, įgalinančių nugalėti kalbos barjerą ir bendrauti atskiriems asmenims, organizacijoms ir kalbinėms bendrijoms, vartojančioms skirtingas kalbas. Vertimas padeda vystyti politinius, kultūrinius, komercinius ir visuomeninius ryšius tarp tautų* [5, p. 6]. Taigi vertimas yra ne tik bendravimo būdas, padedantis įveikti kalbos barjerą apskritai, bet ir priemonė, kuri tiesiogiai pasitelkiama vykstant tarpkultūrinei komunikacijai praktiškai visose svarbiausiose gyvenimo srityse.

Neišvengiamai kyla klausimas, kas yra vertimas, kaip jis apibrėžiamas. Doc. O. Armalytės nuomone, *vertimą galima apibrėžti gana paprastai: tai kalbėjimo arba teksto viena kalba pakeitimas kalbėjimu arba tekstu kita kalba, išlaikant tą pačią reikšmę (tiksliau sakant – sistemą reikšmių, kurias išreiškia pirminis kalbėjimas arba tekstas)* [5, p. 97]. Galima sakyti, kad tai paprasčiausias, tiesiausias vertimo apibūdinimas, tačiau iš tikrųjų viskas nėra taip paprasta. Vargu ar galima suformuluoti tokį vertimo apibrėžimą, kuris tenkintų visus vertimo teorijos atstovus. Yra daug skirtingų požiūrių į vertimą, tad ir apibrėžimų esama ne vieno. Jis priklauso nuo to, kokiai vertimo teorijos mokyklai priklauso jį pateikiantis mokslininkas. Apibrėžimai skirstomi į „tradicinius“ ir „šiuolaikiškus“, naujus ir sudėtingus. Pirmieji vertimo sampratą pateikia kaip dviejų kalbų elementų atitikimą ir jų sąveiką. Juose svarbiausias yra galutinis rezultatas ir neakcentuojama vertimo kaip proceso specifika. Antrųjų autoriams rūpi ne tik galutinis rezultatas – vertimas kaip naujas tekstas, – bet ir vertimas kaip procesas, kaip vyksmas. Pastarojo požiūrio šalininkai vertimą supranta gerokai plačiau nei tradicinio požiūrio atstovai. Jų nuomone, vertimo procese vyksta tam tikros kalbinės operacijos, vertėjas susiduria su tam tikrais sudėtingais uždaviniais, pavyzdžiui, rasti tinkamiausią ekvivalentą apeinant pažodiškumo „spąstus“, suvokti, kad svarbiausia yra viso teksto,

o ne tik atskiro kalbos vieneto reikšmė. Taigi neįmanoma pateikti vieno, universalaus, vertimo apibrėžimo, nors visi, kas susiduria su vertimais, supranta, apie ką kalbama.

Manoma, kad vertimas toks pat senas kaip kalba. Logiška manyti, kad pirmieji vertimai žodžiu ir vertėjai atsirado tada, kai atsirado skirtingos kalbos ir jomis kalbantys žmonės. Vertimo ištakų galima ieškoti netgi Biblijoje, kurioje pateikiamas pasakojimas apie tai, kaip dar viena kalba kalbėję žmonės užrūstino Dievą Babelio bokšto statybomis ir sulaukė bausmės – prarado galėjimą susikalbėti ta pačia kalba, nes Dievas sumaišė kalbas, taip sutrukdydamas jiems baigti statyti bokštą, o svarbiausia – ir susikalbėti tarpusavyje, bendrauti ir suprasti vieniems kitus. Šventojo Rašto tekste galima išvelgti esant ir pasaulio kalbų, ir kartu vertimų atsiradimo simbolines ištakas. (Esama ir dar vienos interpretacijos: kai kurie mokslininkai čia išvelgia ir poezijos pradžią. Ji kyla iš žodžių prasmės nebuvimo, kuriam Dievas pasmerkia žmogų). Taigi atsiradus kalbų įvairovei, atsirado ir poreikis jas suprasti, rasti būdą susikalbėti iš naujo. Būtent vertimas tam pasitarnauja kaip priemonė ir tai vyksta jau nuo seniausių laikų.

Pirmieji vertimai raštu taip pat labai seni. Tai jau minėtos senosios šumerų civilizacijos palikimas – iš šumerų kalbos į hetitų kalbą išverstas babiloniečių-asirų epas „Gilgamešas“ (XVIII–XIII a. p. m. e.). Vėliau, jau Antikos laikais, vertimai raštu suklestėjo senovės Romoje. Romėnai perėmė turtingą senovės graikų kultūrinį paveldą ir jo pagrindu siekė sukurti savo kultūrą, kurioje svarbų vaidmenį vaidino vertimai.

Vertimo teorija ir praktika buvo glaudžiai susijusios, vertėjai neretai diskutuodavo įvairiais su vertimu susijusiais klausimais. Kaip žymiausius romėnų vertėjus galima paminėti Ciceroną ir Horacijų. Abu jie jau tada pabrėžė pažodinio ir prasminio vertimų skirtumus. Jų nuomone, vertimo menas yra išmintingai suvokti originalo tekstą ir jį interpretuoti taip, kad vertimo kalba būtų sukurtas tekstas, paremtas principu *ne žodis į žodį, bet prasmė į prasmę verčiama*. Romėnai vertimais tikėjosi praturtinti ir savo literatūrą, ir kalbą. Daugiau dėmesio jie skyrė ne tikslumo, o estetiniam kriterijui.

Dar vėliau, jau plintant krikščionybei Europoje, be informacijos perteikimo suprantamu būdu, estetinės paskirties ir kitų funkcijų, vertimams priskirta dar viena funkcija: skleisti krikščionybės tiesas. Pradėta versti Biblija. Pirmasis Biblijos vertimas, žinomas kaip Septuaginta, atsirado Graikijoje III a. pr. m. e. [5]. Kiek vėliau, IV–V m. e. a. į lotynų kalbą Bibliją išvertė šv. Jeronimas (Bibliją į lotynų kalbą išvertusio ir vertėjų globėju tapusio šv. Jeronimo (347–420) mirties dieną Tarptautine vertėjų diena paskelbė Tarptautinė vertėjų federacija (FIT), taip skatindama vertėjų solidarumą ir populiarindama vertėjo profesiją.) [4]. Biblija buvo verčiama į įvairias Europos kalbas maždaug iki XVIII a. vidurio, šie vertimai turėjo didelę įtaką Europos kalboms.

Viduramžiais buvo verčiama jau ne tik religinio turinio literatūra, bet ir filosofijos veikalai, mokslo darbai, pradedama versti grožinė literatūra. XV a. pradėjus spausdinti knygas, vertimų gerokai padaugėjo. XV–XVI a. daugelyje Europos šalių pasikeitė požiūris į vertėją – jis jau nebe kūrinio originalo autoriaus arba teksto tarnas, bet aktyvus teksto kūrėjas. Renesanso laikais ir vėliau nemažai versta iš senosios graikų ir lotynų kalbų. Taip norėta supažindinti skaitytojus su žymiausiais praėjusių laikų kūrėjais, praturtinti Europos kalbas. Tuomet versta labiau pažodžiui, nes norėta perkelti lotyniškas ir graikiškas sintaksines struktūras, dėl to net suabejota, ar apskritai įmanoma ką nors išversti. Praktiškai per visą Europos vertimo istoriją nuolat vyko pažodinio vertimo ir laisvojo vertimo požiūrių kova. Ji taip pat vyko ir klasicizmo laikais. XVIII pab.–XIX a. pr. vyravo du požiūriai į vertimą. Vienas jų vertėją laikė lygiaverčiu kūrėju, kuris praturtina savo gimtąją literatūrą ir kalbą, kitas požiūris vertimą vertino kaip būdą supažindinti su nauju kūriniu ir autoriumi. Romantizmo laikais pradėta priešintis griežtoms meną kausčiusioms taisyklėms, domėtasi, kaip įtaigiau perteikti originalo nacionalinį ir istorinį koloritą, vertimus imta archaizuoti, t. y. pabrėžti senumą.

Iki XX a. vertimas buvo daugiau žymių rašytojų, filosofų ir tam tikrų mokslo sričių atstovų ir išsilavinusių skaitytojų bendravimas. Plečiantis ir stiprėjant tarptautiniams ryšiams įvairiose veiklos srityse, vertimas tapo dar svarbesnis. Atsirado daugiau vertimo rūšių. Po Pirmojo pasaulinio karo atsirado vertėjo žodžiu profesija, po Antrojo pasaulinio karo vertimas ne tik įsigali grožinės literatūros, diplomatijos, komercijos srityse, bet įžengia ir į mokslo ir technikos sritis, taip pat į televiziją, teatrą ir kt. [5]. Kasmet išverčiama vis daugiau kūrinių.

XXI a. pradžioje vertimų svarba ir gausa nesumažėja. Vertimai klesti toliau. Pavyzdžiui, 1990–2001 metais originalių ir verstinių knygų leidyba lietuvių kalba Lietuvoje pasiskirstė taip: iš viso originalių lietuvių kalba parašytų knygų išleista 27 549, o vertimų į lietuvių kalbą – 7 353 [32]. V. Kubiliaus duomenimis, 2000 metais išleistos 3363 originalios knygos ir 2508 vertimai. Kai kuriose šalyse verstų knygų išleidžiama ne ką mažiau nei gimtąja kalba parašytų kūrinių.

Apibendrinant galima teigti, kad vertimo reikšmė ir svarba laikui bėgant tik didėjo, požiūris į vertimą nuolat kito nuo siauro, tiesioginio jo, kaip originalo teksto pažodinio išreiškimo kita kalba, supratimo iki sudėtingų teorijų ir įvairiapusiško vertimo kaip proceso vertinimo. Ilgainiui, XX a., atsirado ir vertimo mokslas – vertimo teorija. Tai nulėmė tam tikri objektyvūs veiksniai: XX a. ypač sustiprėjo šalių tarptautiniai ryšiai, pradėta plačiai mokytis užsienio kalbų, pasaulyje susikūrė daugiatautės ir daugiakalbės valstybės, padidėjo vertimų apimtis. Be to, labai stiprus akstinas atsirasti vertimo mokslo šakai buvo XX a. kalbotyros mokslo laimėjimai. Vertimų paklausa taip padidėjo, kad vertimas pradėtas laikyti nauja profesija. Tai nulėmė poreikį išsiaiškinti ir apibrėžti, kas yra vertimas, kokia jo specifika, koks turi būti geras vertėjas ir pan. Pradėtos kurti vertėjų mokyklos. Vertimai tapo neatsiejama kultūringos ir išsilavinusios visuomenės gyvenimo dalimi ir

šiandien jau turbūt būtų neįmanoma įsivaizduoti šalies, kurioje nebūtų verčiami įvairaus pobūdžio tekstai. Vertimo mokslas dėstomas ir studijuojamas daugelyje Europos universitetų, yra įkurtos ir kuriamos naujos vertėjų asociacijos ir sąjungos, vienijančios vertėjus ne tik šalies ribose, bet ir tarptautiniu mastu (1953 m. prie UNESCO įkurta Tarptautinė vertėjų federacija), organizuojamos konferencijos, įskaitant ir tarptautines, bei seminarai įvairiais vertimo klausimais ir t. t. Vertėjai tapo kultūrinio paveldo kūrėjais. Kaip pasakė Nobelio premijos laureatas José Saramago, *rašytojai kuria nacionalinę literatūrą, o pasaulio literatūrą kuria vertėjai* [4].

1.3. Vertimų istorija Lietuvoje

Vertimai turi ilgą istoriją ir Lietuvoje. Kaip ir kitose Europos valstybėse, Lietuvoje vertimai taip pat neatskiriami nuo kalbos ir literatūros istorijos. Lietuvos vertimo istorijoje išryškėjo dvi pagrindinės vertimo funkcijos: 1) vertimais norėta praturtinti nacionalinę literatūrą; 2) vertimas turėjo pasitarnauti švietėjiškiems-didaktiniams tikslams. Ankstyvuojų laikotarpiu vyravo antroji vertimo funkcija, tačiau aiškiai bandyta ir turtinti lietuvių kalbą [5].

Kiek žinoma, Lietuvoje pirmieji vertimai į lietuvių kalbą siekia XIII a. Pirmieji lietuviškieji rankraštiniai tekstai turėjo pasirodyti apie 1251 m. Lietuvos karaliaus Mindaugo krikšto proga. Kita vertus, manoma, kad pirmieji pranciškonai į Lietuvą atvyko jau apie 1245 m., greičiausiai iš Rygos, mokyti Mindaugą ir jo šeimą bei kitus, norėjusius priimti krikštą, tikėjimo tiesų. Gali būti, kad jau tada jie išvertė į lietuvių kalbą poterius, nes sakydavo pamokslus, klausydavosi išpažinčių, mokė melstis. Be abejo, tai darė krikštijamų vietos gyventojų kalba, nes šie kitų kalbų nemokėjo. Ir nors neišliko rankraštinių pranciškonų tekstų, sunku įsivaizduoti, kad jie būtų be jų apsiėję. Taigi lietuviška raštija siekia XIII amžių, t. y. 300 metų anksčiau, nei buvo padaryti pirmieji rasti lietuviški įrašai [70].

Visi lietuviški rankraštiniai tekstai rasti religinio turinio knygose. Ankstyviausias žinomas užrašas lietuvių kalba yra 1501 m. mišiolos glosos. Tai maždaug šimtas glosų – atskirų žodžių ir sakinių. Jas 1986 m. Vilniaus Knygų rūmuose rado S. Narbutas. Kaip svarbiausias seniausias rankraštinis tekstas minimos 1503 m. išleistos knygos lotynų kalba „Tractatus sacerdotalis“ tuščiam lape įrašytos 24 eilutės poterių dzūkų tarme. Rasta ir daugiau įrašų lietuvių kalba. Tai 1530 m. homilijų įrašas, sakinytis 1564 m. kronikoje, 1572 m. priesaika, 1589 m. hegzametas, 1590 m. knygos įrašas [60]. Tai nedidelės apimties įrašai lietuvių kalba. Kiek vėliau, XVI a. pabaigoje, pirmą kartą į lietuvių kalbą išverstas didelės apimties tekstas – visą Bibliją išvertė J. Bretkūnas [31, p. 153]. Lietuvos vertimo istorijai nusipelnė ir M. Daukša. XVI a. pabaigoje Vilniuje išleistas jo išverstas ispanų jėzuito J. Ledesmos „Katekizmas, arba mokslas, kiekvienam krikščioniui privalus“. Ypač

svarbus Lietuvos vertimo istorijai kitas M. Daukšos darbas – jėzuito J. Vujeko pamokslų rinkinio „Postilė“ vertimas, išėjęs 1599 m. Vilniuje [31, p. 62–63].

XVI a. atsirado ir pirmieji vertimai iš lietuvių kalbos. Kaip vieną pirmųjų vertimų galima paminėti K. Sirvydo „Punktus sakymų“. Čia šalia lietuviško pateiktas ir lenkiškas tekstas. Vėliau, XVIII a. antroje pusėje lietuvių literatūrą pirmą kartą bandyta versti į kitas Europos kalbas. 1747 m. P. Ruigys savo „Lietuvių-vokiečių ir vokiečių-lietuvių kalbų žodyne“ paskelbė iš lotynų kalbos į vokiečių kalbą išverstą „Lietuvių kalbos, jos kilmės, esmės ir savybių tyrinėjimą“. Jame buvo ir trys į vokiečių kalbą išverstos lietuvių liaudies dainos [31].

1818 m. L. Rėza išleido K. Donelaičio „Metus“. Šalia lietuviško teksto buvo išspausdintas ir poemos vertimas į vokiečių kalbą. Tai buvo pirmieji lietuvių grožinės literatūros vertimai į kitas kalbas [31, p. 311].

Aktyviai ir daug į lietuvių kalbą vertėjai Lietuvoje vertė jau nuo XIX a. Vis dėlto Lietuvoje ilgą laiką nebuvo centro, mokyklos, subūrusios ir ugdžiusios Lietuvos vertėjus, o jų paklausą tenkino užsienio kalbas mokėję asmenys. Tik XX a. pabaigoje, 1997 metais, Vilniaus universitete buvo įkurta Vertimo studijų katedra, o vertimas įteisintas kaip savarankiška magistrantūros ir profesinių studijų kryptis. Europos Komisijos Konferencijų vertimo tarnyba (SCIC) oficialiai pripažino Vertimo studijų katedrą vieninteliu ES vertėjų profesinius reikalavimus atitinkančių vertėjų rengimo centru Lietuvoje [48].

1999 m. buvo įkurta Lietuvos vertėjų asociacija. Ši asociacija vienija aukšto lygio vertėjus profesionalus, verčiančius Europos Sąjungos dokumentus (asociacijos vertėjai išvertė *Acquis Communautaire* – privalomus dokumentus, Lietuvai stojant į Europos Sąjungą), teisės, finansų, ekonominius ir kitus dalykinio pobūdžio tekstus, įvairius tarptautinio pobūdžio dokumentus, Europos konvencijas. Jos steigėjai buvo ne tik Vilniaus universiteto dėstytojai vertėjai, kurie, kol dar nebuvo įkurta Vertimo studijų katedra, buvo vieninteliai užsienio kalbų profesionalai, bet ir vertėjai, dirbę įvairiose įstaigose, bankuose, ministerijose ir pan., t. y. ten, kur vertimas sudėtingiausias ir reikalingiausias. Pagrindinis asociacijos steigimo tikslas buvo užtikrinti vertimo kokybę. Ketinta atestuoti naujus narius, organizuoti vertėjų kvalifikacijos kėlimo kursus ir kita. Be to, asociacijai priklausė ir lituanistai redaktoriai. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, dauguma vertėjų išvyko dirbti į Briuselį, Liuksemburgą, o pasilikusieji Lietuvoje taip pat nestokoja darbų. Dėl išvardytų aplinkybių šiuo metu asociacija aktyvios veiklos nevykdo, tačiau ir nepanaikinta. Tikėtina, kad ateityje asociacija savo veiklą dar suaktyvins [48].

Prabėgus keletui metų, 2002 m. sausio mėnesį, Vilniuje buvo įkurta dar viena vertėjų organizacija – Lietuvos vertėjų gildija. Siekiant išsiaiškinti, kodėl, kam konkrečiai gildija buvo įkurta, atsakymo nepavyko rasti. Kaip teigiama Gildijos interneto puslapyje, ši ne pelno organizacija yra savanoriška ir savarankiška organizacija, kuri narystės pagrindu vienija vertėjus ir kitus su

vertimų veikla susijusius fizinius asmenis, veikiančius Lietuvos Respublikos teritorijoje. Gildija jungia bet kokių tekstų vertėjus, taip pat vertėjus žodžiu. Kaip savo tikslus ir uždavinius gildija nurodo: ginti vertėjų teises ir atstovauti joms valdžios įstaigose ir institucijose; skatinti Gildijos narių profesinį tobulėjimą, užsienio ir lietuvių kalbos žinių gerinimą; konsultuoti narius padedant vertėjams išsiaiškinti įstatymų suteikiamas teises ir galimybes; sudaryti galimybes nariams pasidalyti patirtimi ir keistis informacija, sudaryti vertėjų kvalifikacijos ir vertimų kokybės ekspertų komisijas kilusiems ginčams dėl vertimo kokybės nagrinėti, įvertinti vertėjų kvalifikaciją ir sertifikuoti; kaupti informacinės terminologijos duomenų bazę ir metodinę medžiagą, standartizuoti dokumentų vertimų apipavidalinimą; teikti informaciją apie Gildijos narius, atstovauti narių interesams valstybinėse institucijose, įstaigose, organizacijose ir kt.; rengti ir teikti pasiūlymus dėl teisės aktų, reglamentuojančių vertėjų veiklą, bendrauti ir keistis informacija su kitose šalyse dirbančiais vertėjais. 2004 m. Gildija pateikė Seimui Prisiekusiųjų vertėjų įstatymo projektą. Šiuo metu ir ši organizacija, nors nepanaikinta, yra pristabdžiusi savo veiklą, nes ketinama nagrinėti įstatinio kapitalo klausimą, nuo to priklausys, ar organizacijos aktyvi veikla vėl įsibėgės [2].

Nors ir gerokai atsilikę (laiko požiūriu) nuo kolegų, Lietuvos grožinės literatūros vertėjai argumentuodami savo interesų gynimu 2004 metais taip pat susibūrė į juos jungiančią organizaciją – Lietuvos literatūros vertėjų sąjungą (toliau – LLVS). Tai meno kūrėjų organizacija, šiuo metu vienijanti 87 narius. Ji yra Europos literatūros vertėjų asociacijų tarybos (CEATL) ir Trijų jūrų rašytojų ir vertėjų tarybos (TSWTC) narė. Kaip savo tikslus organizacija nurodo siekį ginti vertėjų kūrybines, socialines autorių teises, atstovauti jiems valstybės valdžios, autorių teisių gynimo ir kitose institucijose, atkreipti dėmesį į kūrybinį, kultūras siejantį literatūros vertėjų darbą ir kelti jo prestižą, skatinti profesionalaus, aukšto meistriškumo vertimo meną, puoselėti meninio vertimo teoriją ir kritiką, sudaryti sąlygas vertėjams profesiskai tobulėti, taip pat ugdyti leidėjų ir skaitytojų vertimo kokybės sampratą. Be to, LLVS rūpinasi narių kūrybiniais, profesiniais ir socialiniais reikalais, kaupia narių duomenų bazę, organizuoja vertėjų diskusijas, seminarus, konferencijas, dirbtuves vertimo problemoms spręsti, įgūdžiams tobulinti, naujoms verstoms knygoms aptarti, organizuoja konkursus, rengia seminarus pradedantiems vertėjams ugdyti, bendradarbiauja su užsienio šalių vertėjų organizacijomis ir kultūros institucijomis ir vykdo kitokią panašaus pobūdžio veiklą.

Apibendrinant reikia pasakyti, kad nuo ankstyviausių laikų Europoje vykę vertimo mokslo procesai palietė ir Lietuvą. Nors ir atsilikę nuo kitų pasaulio šalių, bet vis tiek nuėję ilgą šimtmečius trukusį kelią, Lietuvos vertimo mokslas ir praktika paliko neišdildomą pėdsaką lietuvių kultūroje, tapdami neatsiejama jos dalimi. Šiandien sunku būtų įsivaizduoti Lietuvą, nesusipažinusią su pasaulio literatūros paveldu. Jau nuo pirmųjų bandymų versti Lietuvoje buvo aiški tendencija – akivaizdžiai dažniau ir daugiau versta ne iš lietuvių, o į lietuvių kalbą. Taip jau istoriškai susiklostė,

kad dėl įvairių priežasčių nuo seniausių laikų lietuvių grožinės (ir ne tik grožinės) literatūros vertimai į kitas kalbas yra daugiau pavieniai atvejai, o ne kryptinga veikla. Nepalyginti daugiau buvo ir tebėra verčiama į lietuvių kalbą. Ši tendencija išliko ir iki šių dienų.

Šiame kontekste derėtų pridurti, kad kalbos viena iš svarbiausių išlikimo sąlygų yra jos tapimas literatūrine/literatūros kalba. Lietuvių literatūrinė kalba atlaikė laiko išbandymus, pasirodė esanti ir turtinga, ir lanksti išreikšti ir naujas sąvokas, ir pavadinti iki tol nežinomas realijas. Šiandien Lietuva išgyvena tikrą vertimų bumą ir reikia pripažinti, kad svarbus vaidmuo keičiantis lietuvių mąstymui istorinių lūžių laikotarpiais teko verstinei literatūrai, praplėtusiai skaitytojo minties horizontus, atvėrusiai pasaulinės literatūros lobynus. Neveltui sakoma, kad vertimas suteikia kūriniai pomirtinį gyvenimą. Ypač vertimų reikšmė suvokta XX amžiuje, kai pagaliau ir Lietuvoje susirūpinta vertimų kokybe, gausa, pradėjo steigti vertėjams atstovaujančios organizacijos, ne tik vienijančios savo narius, bet ir besirūpinančios pamatiniais vertimų pasaulio dalykais: vertėjų profesionalumu ir jų ugdymu, vertimo įgūdžių tobulinimu. Lietuvos vertėjai neapsiribojo veikla šalies mastu: Lietuvos literatūros vertėjų sąjunga darniai įsiliejo į tarptautines vertėjų organizacijas.

Taigi vertimai ir vertėjai neabejotinai tapo ir Lietuvos kultūrinio gyvenimo, ir leidybos dalimi.

1.4. Vertimų rėmimo ypatumai nedidelėse šalyse

Tradiciškai taip susiklostė, kad nacionalinės literatūros vertimu į kitas kalbas ir jos sklaida pasaulyje labiau rūpinasi mažos šalys. Iš jų tai pareikalauja nepalyginti daugiau pastangų, nes didelėms valstybėms ši klausimą spręsti kur kas paprasčiau, juo labiau kad mažoms valstybėms šiandien kaskart vis sparčiau vykstančios globalizacijos akivaizdoje neabejotinai svarbus darosi ir kalbos išsaugojimo apskritai klausimas. Jose nacionalinės grožinės literatūros vertimas į užsienio kalbas tampa prioritetiniu kultūros politikos klausimu, kuriam spręsti pasitelkiamos visos įmanomos priemonės.

Visos šalys, suvokdamos savo kultūros unikalumo išsaugojimo ir sklaidos svarbą, be kitų priemonių, įgyvendina ir su nacionalinės literatūros vertimu į kitas kalbas susijusią kultūros politiką: steigia įvairius centrus vertėjams, rašytojams, organizuoja tarptautines konferencijas ir seminarus literatūros vertimo klausimais, rengia bendrus tarptautinius projektus, skatina įvairius kultūrinius mainus. Ypač tai pasakytina apie nedideles šalis. Pavyzdžiui, ir Lietuvos kaimynai latviai, estai, lenkai suprasdami gimtosios literatūros vertimo ir sklaidos tęstinumo reikšmę įsteigė centrus, kurie rūpinasi būtent nacionalinės literatūros palaikymu, tarpininkavimu autoriams, leidėjams ir vertėjams, informacijos apie nacionalinę literatūrą platinimu, tarptautinių projektų organizavimu. Ir latvius, ir estus, ir lenkus galima pamatyti tarptautinėse knygų mugėse ir kituose renginiuose šalia kitų valstybių, įskaitant didžiausias ir žinomiausias, aktyviai užsiimančius nacionalinės literatūros pristatymu, reklamavimu ir siūlymu kitų šalių atstovams; be to, lenkai savo literatūros sklaidai, pavyzdžiui 1999

metais skyrė 6 mln. zlotų (t. y. maždaug 6 mln. litų), įsteigė ir lenkų literatūros fondą, kuris disponuoja apie 1 mln. zlotų (maždaug 1 mln. litų), skirtų finansuoti lenkų literatūros vertimams į kitas kalbas [13].

Būdamos nedidelės ir ekonomiškai ne pačios pajėgiausios mažųjų valstybių organizacijos neretai vienija savo pajėgas ir išteklius ir kartu rengia bendrus renginius ir kitus projektus, kuriuose pristato savo literatūrą. Tokie jungtiniai projektai turi savų pranašumų: jų metu nelabai žinoma valstybė gali pasinaudoti galimybe taip pabrėžtinai ir originaliai prisistatyti, kad išsiskirtų iš kitų kaimynių, su kuriomis galbūt neretai būna painiojama.

Sklandžiu nacionalinės literatūros vertimų rėmimu ir populiarinimu išsiskiria Skandinavijos šalys. Kaip sėkmingos nacionalinės literatūros sklaidos pavyzdį galima paminėti Islandijos literatūros rėmimo fondą (Bókmenntakynningasjóður), kuris remia vertėjus, verčiančius iš islandų kalbos. Šis fondas finansuojamas iš valstybės biudžeto. Lėšas du kartus per metus – pavasarį ir rudenį – skirsto Švietimo ministerijos ministro nurodymu sudaryta trijų asmenų komisija. Du iš jų deleguoja Islandijos rašytojų sąjunga, komisijos pirmininką skiria švietimo ministras. Šiam reikalui valstybė skiria gana nedidelius pinigus, pavyzdžiui, 1998 metais fondo biudžetą sudarė 3 mln. islandiškų kronų, t. y. apie 110 000 litų, tačiau 1996–1998 m. fondas įstengė paremti 96 knygų vertimus.

Kaip kitą vieną sėkmingiausių tokio pobūdžio organizacijų galima paminėti ir Norvegijoje jau beveik trisdešimt metų veikiančią valstybinę ne pelno siekiančią organizaciją *Norla* (*Norwegian Literature Abroad*), kurios pagrindinis tikslas – remti norvegų literatūros vertimą į užsienio kalbas, rūpintis jo populiarinimu ir sklaida. *Norla* buvo įkurta 1978 metais Norvegijos rašytojų sąjungos iniciatyva. Iš pradžių į ją nedėta daug vilčių; įstaiga buvo priskirta kaip bandomasis projektas Norvegijos tarybai kultūros reikalams. *Norlos* atstovams pareiškus pageidavimą dalyvauti Frankfurto knygų mugėje, nebuvo sulaukta jokio dėmesio ir jokios paramos, tad *Norlos* vadovybė pradėjo brandinti idėją, pareikalavusią nemažai pastangų, tikėjimo ir ryžto: siekti, kad Norvegijos literatūra patrauktų užsienio skaitytojų dėmesį.

1984 metais išbandymų laikotarpis baigėsi: Norvegijos kultūros ir religijos ministerija pradėjo finansuoti *Norlą*. Tiesa, vėliau, 2000-aisiais, pasigirdo nuomonė, kad reikėtų sumažinti jos finansavimą, tačiau ši idėja sulaukė didelio pasipriešinimo ir protestų, tad jos atsisakyta ir *Norla* gyvuoja toliau. Negana to, Norvegijos kultūros ir religijos ministerija netgi išplėtė *Norlos* kompetencijas, nuo 2003 m. suteikusi galimybę remti ir dalykinės literatūros vertimą. Tais pačiais metais *Norla* susijungė su MUNIN – Tarptautine Norvegijos dalykinės literatūros marketingo grupe, kurios pagrindinis tikslas buvo dalykinės norvegų literatūros rėmimas ir sklaida. Susijungusios organizacijos įsteigė naują Norvegijos grožinės ir dalykinės literatūros užsieniui centrą (*Norlą*). *Norla* ir toliau veikia kaip Norvegijos ir užsienio autorių, leidėjų, vertėjų, universitetų ir visų, kas domisi Norvegijos literatūra užsienyje, tarpininkas. *Norla* remdama vertimus į užsienio kalbas

bendradarbiauja su daugeliu Europos šalių: Vokietija, Austrija, Šveicarija, Didžiąja Britanija, Prancūzija, Olandija, Italija, Ispanija, Slovakija, Rumunija, Kroatija, Graikija, Portugalija, Vengrija, taip pat Baltijos šalimis [53].

Norla savo uždavinius įvardija taip:

- padėti užmegzti ryšius Norvegijos rašytojams, leidėjams, užsienio leidėjams, vertėjams, universitetams ir visiems, kas domisi užsienyje Norvegijos literatūra.
- suteikti vertimo stipendijas leidėjams, užsienyje leidžiantiems norvegų grožinę ir dalykinę literatūrą.
- apmokėti norvegų rašytojų ir jų vertėjų kelionių išlaidas.
- rengti seminarus vertėjams ir leidėjams ir Norvegijoje, ir užsienyje.
- apmokėti norvegų rašytojų bandomųjų pavyzdinių vertimų ir jų pristatymų išlaidas.
- dalyvauti tarptautinėse knygų mugėse.
- sudaryti ir atnaujinti į užsienio kalbas išverstų norvegų autorių kūrinių duomenų bazę.
- skelbti publikacijas apie norvegų literatūros aktualijas ir naujienas.
- tiesiogiai rūpintis vertėjais ir padėti visiems, kas lankosi centre.

Vertimo stipendijos skirtos užsienio leidykloms, norinčioms leisti norvegų grožinę ir dalykinę literatūrą, sumokėti vertėjui už iš norvegų kalbos išverstą literatūrą. Vertimai turi būti leidžiami knygų forma, dėl paramos kreipiasi leidėjai. Finansinės paramos leidimui *Norla* leidėjams neteikia. Dvi *Norlos* ekspertų komisijos nagrinėja paraiškas, su pareiškėjais susisiekiama iškart, kai tik nusprendžiama, kam parama bus suteikta [54]. Nuo 1978 metų daugiau kaip 1000 norvegų autorių knygų buvo išleista užsienyje su *Norlos* parama.

Taigi galima konstatuoti, kad ši įstaiga patyrė nemažai sunkumų, kol pagaliau pavyko „pralaužti ledus“, t. y. buvo pripažinta ir vertinama kaip institucija, centralizuotai vykdanči norvegų literatūros sklaidą pasaulyje, tačiau savo tikslą ji pasiekė ir šiandien jau niekas nebeabejoja jos reikalingumu. Kiekvienas norvegas, norintis rašyti knygą, gali pateikti savo projektą, ir jeigu jo darbą ekspertai gerai įvertina, jam sudaromos visos sąlygos rašyti, fondai rūpinasi jo knygos išleidimu. Gerą knygą parašę autoriai aktyviai propaguojami užsienyje.

Apibendrinant reikia pasakyti, kad vertimas ir kaip reiškiny, ir kaip tarptautinės komunikacijos dalis žinomas nuo seniausių laikų. Nors laikui bėgant požiūris į vertimus keitėsi, jo svarba tik didėjo. Vertimas išsaugojo savo esmę, ilgainiui įsitvirtino ir kaip mokslas. Lietuvoje vertimas taip pat rado savo vietą ir kaip praktinė veikla, ir kaip mokslas.

2. LIETUVIŲ GROŽINĖS LITERATŪROS VERTIMAI: 1990–1998 M.

Lietuvių grožinės literatūros sklaida užsienyje tiesiogiai susijusi su jos vertimu į užsienio kalbas. Žvelgiant iš laiko perspektyvos, lietuvių grožinės literatūros vertimų istorija tarsi pasidalija į tris laikotarpius: iki 1990 metų, nuo 1990 iki 1998 metų ir nuo 1998 metų iki šiandienos. Iki 1990 metų lietuvių literatūros vertimų bibliografija buvo nuosekliai tvarkoma ir fiksuojama „Spaudos metraštyje“. Ne paslaptis, kad šiuo laikotarpiu neretai kaip tarpininkė verčiant iš lietuvių kalbos pasitarnaudavo rusų kalba. Šis laikotarpis nebus smulkiau nagrinėjamas. Šiame darbe kaip atskaitos taškas pasirinkti 1990-ieji metai. Jie yra savotiška takoskyra. 1990-aisiais Lietuva atgavo nepriklausomybę, prasidėjo naujas istorinis etapas. Kartu šie metai yra riba, kai iš inercijos dar išėjo į buvusios Tarybų Sąjungos kalbas verstų lietuvių literatūros kūrinį. Kitas šiame tyrime aktualus laikotarpis yra nuo 1990 iki 1998 metų. 1998-ieji pasirinkti taip pat neatsitiktinai: šiais metais buvo įsteigta viešoji įstaiga „Lietuviškos knygos“, užsiimanti planinga lietuvių literatūros sklaida užsienyje, taigi tai tarsi naujas etapas, besitęsiantis iki šiandien.

2.1. Leidyba Lietuvoje atgavus nepriklausomybę

Kalbant apie lietuvių grožinės literatūros vertimų sklaidą, nereikėtų pamiršti bendros leidybos Lietuvoje situacijos. Vertimai į kitas kalbas yra dalis viso knygų leidybos proceso, kurį čia derėtų trumpai aptarti kaip bendrą kontekstą. Taigi kas vyko leidybos pasaulyje Lietuvoje aptariamam laikotarpiui?

Pirmieji – 1990–1992 – nepriklausomybės metai gali būti laikomi leidybos bumo laikotarpiu. Tuo metu netgi milžiniški šimtatūkstantiniai knygų tiražai buvo sėkmingai išplatinami. Leidėjų svarbiausia užduotis buvo kuo greičiau parengti ir išleisti knygą, nes ilgametės sovietinės cenzūros išvarginti pirkėjai negailėjo pinigų knygoms. Kartu tai buvo ir laukinio kapitalizmo leidyboje laikotarpis. Vyko konkurencinė, neretai nesąžininga, leidyklų kova, kartais pasitaikydavo ir autorių teisių pažeidimų. 1993 metais padėtis dar pasunkėjo – įvesta nacionalinė valiuta. Knyga prarado savo kaip prekės, į kurią žmonės negailėdami investuodavo infliacijos metu, vertę. Pažabojus infliaciją, knyga atsidūrė prabangos pirkinių sąrašo gale. Leidėjų teigimu, nuo 1994 m. vidurio knygų leidyba jau nebebuvo verslas, o nuo 1995 m. rudens imta manyti, kad leidyba gali užsiimti tik „išprotėję žmonės“, jeigu jie nespausdino meilės romanų, fantastinės arba mokymui skirtos literatūros. Susiformavo uždaras ratas: mažėjo tiražai, didėjo knygos savikaina, dideli tiražai buvo nuostolingi, o dėl didelių kainų mažėjo pirkėjų. Ieškodamos išeities, leidyklos bandė leisti kuo daugiau įvairių knygų, specializuotis, tačiau šie bandymai nepasiteisino. Maždaug 1998 m. leidybos rinka Lietuvoje

stabilizavosi. Leidėjai išmoko joje orientuotis, ir praktiškai nebematė rinkos augimo galimybių dėl užpildytų rinkos nišų. Ir grožinės, ir dalykinės literatūros leidėjai konkuravo, plėtrą siedami su sėkminga rinkotyra, tačiau šių ketinimų nespėta įgyvendinti.

1999-ieji leidėjams Lietuvoje buvo vieni sunkiausių metų. Nepaisant to, kad 1998-aisiais Lietuvos leidybos rinka stabilizavosi ir jau buvo užpildytos praktiškai visos arba beveik visos nišos, itin didelį poveikį 1999-aisiais leidybai turėjo ekonominė Rusijos krizė. Patys leidėjai pripažįsta, kad 1999-ieji buvo tikrai labai sunkūs metai, ir džiaugiasi, kad pavyko išvengti bankroto. 2000-ieji leidėjams buvo kiek lengvesni, galbūt dėl to, kad buvo sumažinti leidžiamų leidinių tiražai ir kartu padidėjo apyvarta. Leidėjai pagerėjusią situaciją vertina atsargiai. Jų nuomone, lemiamą įtaką pagerėjusiai padėčiai turėjo ne atsigauananti Lietuvos ekonomika, o jų pačių pasikeitęs požiūris į darbą ir jo specifiką: leidėjai pradėjo daugiau dėmesio skirti ne leidinių gausai, o jų kokybei ir realizavimo galimybėms. Leidėjai pradėjo labiau gilintis į skaitytojų poreikius, paklausą, stebėjo ir tyrė rinką. Vėlesniais metais šios naujos tendencijos išliko, leidėjai iki šiol vadovaujasi tais pačiais – kokybės, realizavimo, rinkotyros – principais [32].

Kyla klausimas, kokią vietą tokiaame specifiniame leidybos kontekste užima lietuvių literatūros vertimai į kitas kalbas ir jų sklaida. Tradiciškai taip jau yra, kad leidyba Lietuvoje iš esmės yra orientuota į vidaus rinką. Pavienių leidėjų pastangos leisti lietuvių literatūrą kitomis kalbomis ir ją siųsti į užsienį nespėta įgyvendinti.

Nuo pirmųjų nepriklausomybės metų Lietuvos leidėjai buvo aiškiai orientuoti į vertimus iš užsienio kalbų į lietuvių kalbą. Apie vertimus iš lietuvių kalbos pradėta galvoti gerokai vėliau, praėjus maždaug dešimčiai metų. Leidėjai pirmenybę teikė vertimams į lietuvių kalbą todėl, kad jiems, kaip ir visiems verslininkams, rūpėjo uždirbti. Kitaip tariant, Lietuvos rinka vertimų požiūriu buvo orientuota „į vidų“. Atgavus nepriklausomybę atsiradusios sąlygos laisvai versti pasaulio literatūrą, kuri iki tol toli gražu ne visa ir ne visiems buvo prieinama, suteikė ir galimybę iš to uždirbti, tad nenuostabu, kad Lietuvos leidėjai suskubo išnaudoti atsiradusią nišą. Nuo pirmųjų nepriklausomybės metų verstinės literatūros Lietuvoje buvo išleidžiama vis daugiau.

Kurį laikotarpį benagrinėtume, lietuvių literatūros kelias į pasaulį visada remiasi iš esmės ta pačia schema, kurią pasiūlė nuo 2001 metų iki 2005-ųjų rudens viešosios įstaigos „Lietuviškos knygos“ direktorės pareigas ėjusi Aušrinė Jonikaitė:

Bet kuriuo atveju tam, kad būtų ką versti ir populiarinti, reikia rašytojo, galinčio parašyti kūrinį, kuris sudomintų Lietuvos leidėją, o paskui ir vertėją, kuris išverstų jį į užsienio kalbą/kalbas. A.

Jonikaitės modelis neprieštarauja O. Kade vertimo modeliui, kuriame centrinės figūros taip pat yra autorius ir vertėjas. Ir O. Kade, ir A. Jonikaitės modeliuose pagrindinę – vertimo – funkciją atlieka vertėjas, nuo kurio kompetencijos, taip pat ir tiek objektyvių, tiek subjektyvių aplinkybių priklauso vertimo kelias į kitakalbio skaitytojo rankas. Atsižvelgiant į O. Kade modelį, kaip objektyvus ir kartu subjektyvus vertimo faktorius A. Jonikaitės pasiūlytame modelyje išsiskiria užsienio leidėjas. Nuo jo nuomonės, įžvalgos, literatūrinio skonio ir galimybių neretai priklauso, kokia būtent knyga bus pasirinkta versti ir leisti. Kita vertus, užsienio leidėjas sąveikauja su vertėju: dažni atvejai, kai būtent vertėjas pasiūlo užsienio leidėjui vieną arba kitą knygą.

Kad atkreiptų dėmesį, knyga turi būti vertinga kokių nors aspektu, turi turėti išliekamąją vertę. Galima sakyti, kad tik tokios knygos patraukia lietuvių kalbą mokančio užsienio vertėjo ir lietuvių vertėjo, puikiai mokančio užsienio kalbą ir pasiryžusio versti gimtąją literatūrą, akį. Vertėjas yra neabejotinai vienas iš svarbiausių pateiktos schemos elementų. Nuo jo priklauso labai daug kas. Taigi toliau pateikiami ir analizuojamai vertimai iš lietuvių kalbos didžiaja dalimi yra būtent vertėjų nuopelnas. Iš dalies čia pasitarnavo ir Lietuvos rašytojų sąjunga. Jos vykdyti projektai, kuriuos įgyvendinant į Lietuvą atvykdavo užsienio rašytojai ir vertėjai, taip pat davė savo vaisių. Pavyzdžiui, į kasmetinį „Poezijos pavasarį“ ir „Poetinių Druskininkų rudenį“ atvyksta ne tik poetų, rašytojų, bet ir potencialių vertėjų, čia užsimezga pažintys ne tik su lietuvių kūrėjais, bet ir su pačia literatūra.

2.2. Lietuvių grožinės literatūros vertimai 1990–1998 m.

Kaip jau minėta, šiame darbe lietuvių analizuojama 1990–2005 metų lietuvių grožinės literatūros vertimų istorija pasidalija į du laikotarpius: nuo 1990 iki 1998 metų ir nuo 1998 metų iki 2005-ųjų. To priežastis – 1998-aisiais įsteigta viešoji įstaiga „Lietuviškos knygos“. Šie metai – tarsi atskaitos taškas, kada pagaliau atsirado, kas rūpinasi lietuvių grožinės literatūros vertimų vieta pasaulyje.

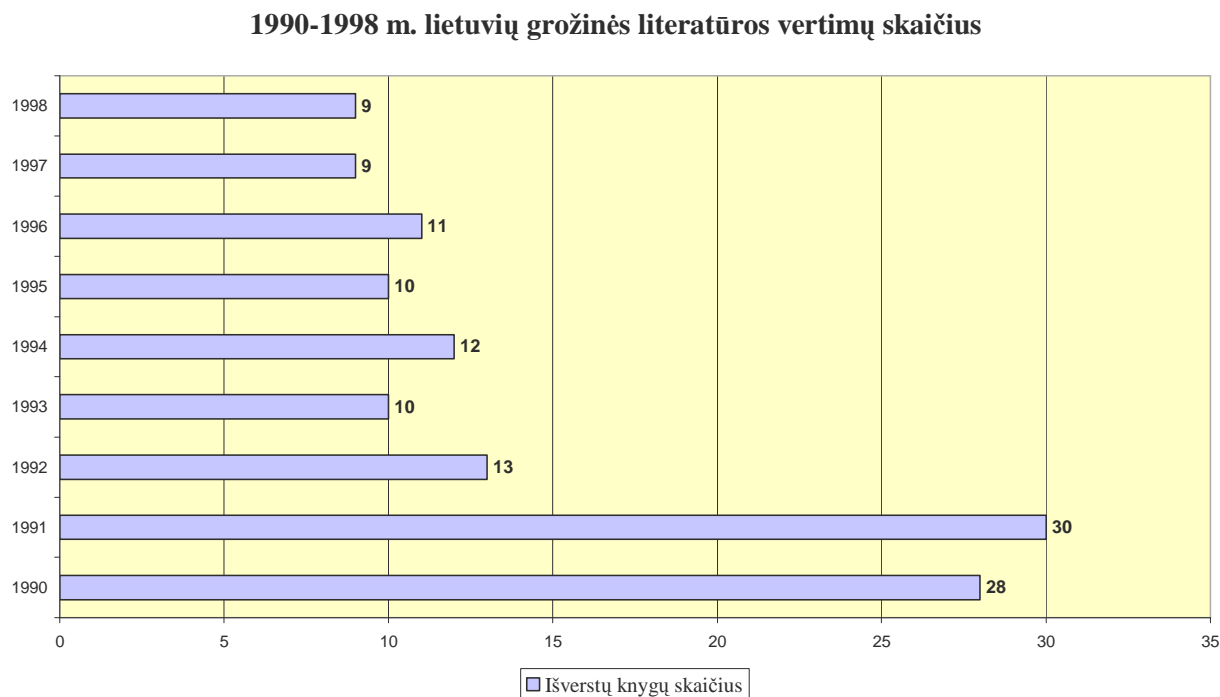
Pradžioje derėtų aptarti 1990–1998 metų statistikos duomenis, siekiant išsiaiškinti tikrąją vertimų padėtį šiuo laikotarpiu, vertimo į kitas kalbas tendencijas, gausą ir priežastis, nulėmusias vienokius arba kitokius išverstų kūrinių skaičius.

Iš viso 1990–1998 metais iš lietuvių kalbos buvo išverstos **129** lietuvių grožinės literatūros knygos. Iš jų: 71 prozos, 55 – poezijos, 3 prozos ir poezijos rinkiniai. Vidutiniškai kasmet buvo išversta maždaug po 14 knygų. Šiuo laikotarpiu lietuvių grožinės literatūros knygos iš viso verstos į 25 kalbas. Kalbos lyderės, į kurias daugiausia knygų išversta, yra anglų, latvių, lenkų, rusų ir vokiečių. Mažiausiai knygų šiuo laikotarpiu išversta į arabų, danų, islandų, ispanų, slovakų, slovėnų, turkmėnų ir ukrainiečių kalbas. Kaip retas kalbas galima išskirti hebrajų, japonų, portugalų ir vengrų kalbas.

Daugiausia versta šių autorių kūryba: Grigorijaus Kanovičiaus (8 knygos), Icchaoko Mero, Justino Marcinkevičiaus, Marcelijaus Martinaičio ir Tomo Venclovos – po 6, Jono Meko – 5 knygos. Išleista nemažai prozos ir poezijos antologijų. Reikia priminti, kad J. Mekas ir T. Venclova yra išėivijos autoriai, tad iš tikrųjų sunku pasakyti, ar Lietuva kiek nors prisidėjo prie šių autorių kūrybos vertimo. Taip pat išverstos 5 Skomanto knygos. Sąlygiškai Skomanto vertimus galima priskirti prie turinčių menką išliekamąją vertę. Skomantas yra kolektyvinis slapyvardis lietuvių autorių, nuo 1993 metų leidžiančių istorinių nuotykių apysakų seriją vaikams ir paaugliams. Kūrinių siužetų autorius ir vyriausiasis redaktorius – K. Almenas.

Šiuo laikotarpiu daugiausia išverstų lietuvių grožinės literatūros knygų išleido Rusijos leidykla „Sov. pisatelej“ (vertimai į rusų kalbą) ir Vokietijos leidykla „Aufbau“ (vertimai į vokiečių kalbą). Visos kitos leidyklos išleido maždaug vienodai vertimų.

1 grafikas

Sudaryta remiantis „Lietuvos spaudos statistikos“ 1990–1998 metų ir „Lietuviškų knygų“ tinklalapio duomenimis

1990-aisiais išleistos iš lietuvių kalbos išverstos **28** knygos. **1991** metais, palyginti su 1990-aisiais, išversta ir išleista šiek tiek daugiau – **30** knygų.

1992-ieji nepasižymi vertimų gausa, veikiausiai krenta akivaizdžiai mažas išleistų vertimų skaičius. Šiais metais buvo išleista gerokai mažiau knygų: iš viso **13**. Galima daryti prielaidą, kad toks

staigus išleistų vertimų skaičiaus sumažėjimas susijęs su tuo, kad atsiskyrus nuo Tarybų Sąjungos automatiškai atkrito daugelis kalbų, į kurias anksčiau buvo verčiama. Lietuvių grožinės literatūros vertimas jau nebeįėjo į Rusijos leidyklų planus, todėl buvo sustabdytas, o su Vakarais Lietuva ryšius dar tik bandė atkurti, sukurti, sustiprinti, tad tikėtis, kad pasaulis puls versti kūrinius iš lietuvių kalbos, būtų buvę naivu. Kitaip tariant, senieji ryšiai nutrūko, o naujieji dar tik buvo kuriami. Rusija dar tebegyveno pagal planinės ekonomikos modelį, tuo tarpu Lietuva patyrė perėjimą iš planinės ekonomikos į rinkos ekonomiką. Galbūt tam turėjo įtakos ir tuometinė Lietuvos nauja ir ganėtinai įtempta politinė situacija – ką tik atgauta nepriklausomybė, atslūgus pirmajam entuziazmui, priminė, kad padėtis iš esmės pasikeitė ir reikia viskuo rūpintis patiems. Knygos, apskritai kultūra turbūt niekada nebuvo prioritetinga Lietuvos politikos srityje, tad pasunkėjus gyvenimui, žmonės suskato rūpintis būtiniaisiais dalykais, ir kultūra, įskaitant gimtosios literatūros populiarinimą, liko nustumta į antrą planą.

1993 metais situacija nepasikeitė, vertimų iš lietuvių kalbos tendencija liko ta pati: mažai knygų, mažai kalbų. Išleista **10** knygų. **1994** metų lietuvių grožinės literatūros vertimų į kitas kalbas duomenys taip pat nedžiugina. Padėtis išliko nepakitusi: išversta tik **12** knygų.

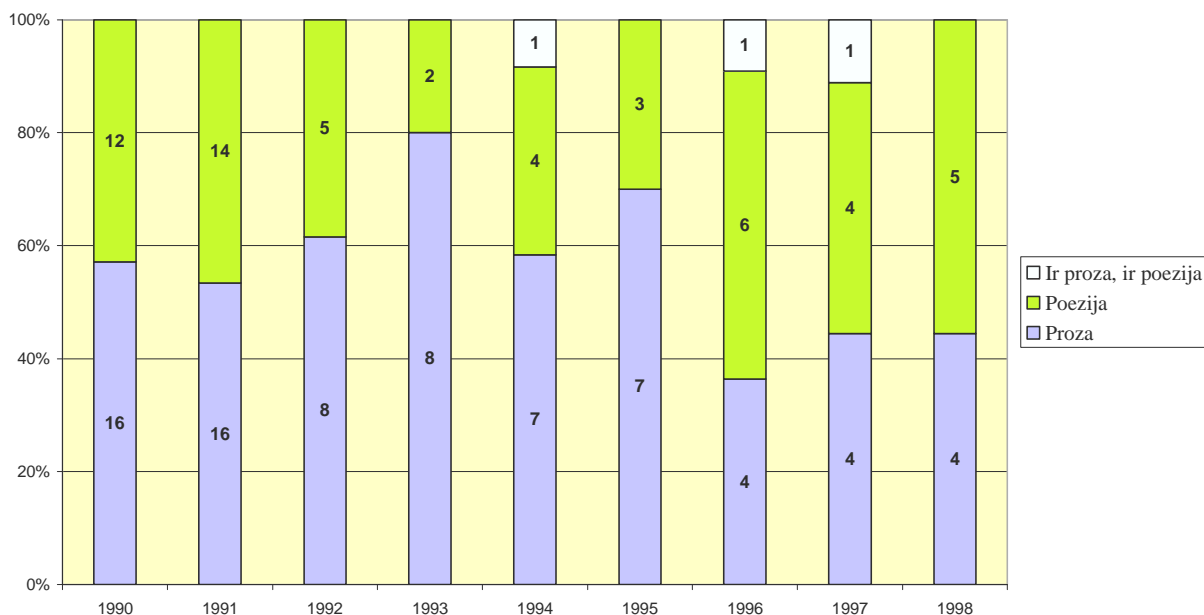
1995 metais ši tendencija taip pat išliko: iš lietuvių kalbos išversta ir išleista palyginti mažai knygų – tik **10**. Panašu, kad 1992-aisiais prasidėjęs vertimų „atoslūgis“ tęsėsi. Dėl priežasčių galima tik spėlioti: vis dar nebuvo vertimų iš lietuvių kalbos skatinimo politikos, vertė tik atsitiktiniai, pavieniai vertėjai savo iniciatyva.

1996-ieji taip pat skurdūs vertimų iš lietuvių kalbos. Išversta vos **11** knygų. Kaip matyti, ir **1997**-aisiais padėtis dar pablogėjo: išleistos vos **9** knygos. **1998**-ieji pagal statistikos duomenis taip pat nėra išskirtiniai gerąja prasme: kaip ir **1997**-aisiais, išleistos **9** knygos. Padėtis negerėja. Vertimų mažėjimo tendencija nekelia abejonių: galima sakyti, kad nuo 1990-ųjų iki 1998-ųjų vertimų kasmet tik mažėjo, išleistų knygų skaičius sunkiai ir tai ne kasmet vos perkopdavo dešimtį.

Šių aštuonerių metų laikotarpyje vertimų iš lietuvių kalbos gausa išsiskiria 1990 ir 1991 metai. Palyginti su kitais, šiais metais išėjo daugiausia iš lietuvių kalbos išverstų knygų. Ši gausa paaiškintina Tarybų Sąjungos leidyklų iš inercijos vykdytais planais (1990 ir 1991 metais). Apskritai nuo 1990 iki 1998 metų lietuvių grožinės literatūros kūriniai į užsienio kalbas dažnai buvo verčiami kaip tarpine pasinaudojant rusų kalba. Taigi 1990 ir 1991 metai lietuvių grožinės literatūros vertimų dar gausūs dėl Maskvos vykdytos planinės ekonomikos. Nuo 1991-ųjų ryški vertimų mažėjimo tendencija: kasmet išėjo vis mažiau išverstos lietuvių grožinės literatūros.

2 grafikas

Lietuvių grožinės literatūros vertimų žanrų santykis 1990-1998 m.

Sudaryta remiantis „Lietuvos spaudos statistikos“ 1990–1998 metų ir „Lietuviškų knygų“ tinklalapio duomenimis

Žanrų požiūriu **1990**-aisiais vyrauja prozos vertimai, nors didelio skirtumo nėra. Iš viso išversta 16 prozos knygų ir 12 poezijos rinkinių.

Vertimų santykis žanrų požiūriu **1991** metais apylygis, šiek tiek daugiau išversta prozos – 16 knygų. Poezijos vertimų – 14.

1992-aisiais didelio skirtumo išverstų knygų žanro požiūriu nėra: iš viso išverstos 8 prozos ir 5 poezijos knygos.

Žanro požiūriu **1993**-ieji išsiskiria staigiu prozos ir poezijos vertimų skaičiaus atotrūkiu. Išverstos 8 prozos ir 2 poezijos knygos.

1994 metais prozos atotrūkis nuo poezijos, tegul ir nedidelis, išlieka: išverstos 7 prozos ir 4 poezijos knygos. Nauja tai, kad šiais metais išleidžiama ir 1 „mišraus“ pobūdžio knyga – prozos ir poezijos rinkinys.

Pirmųjų nepriklausomybės metų vertimų gausa čia vis dar „negresia“. Gali būti, kad tai lėmė ankstesnės priežastys – vertimų į užsienio kalbas planavimo ir kryptingumo nebuvimas.

1995 metais prozos atotrūkis nuo poezijos ir toliau išlieka: išverstos 7 prozos ir 3 poezijos knygos.

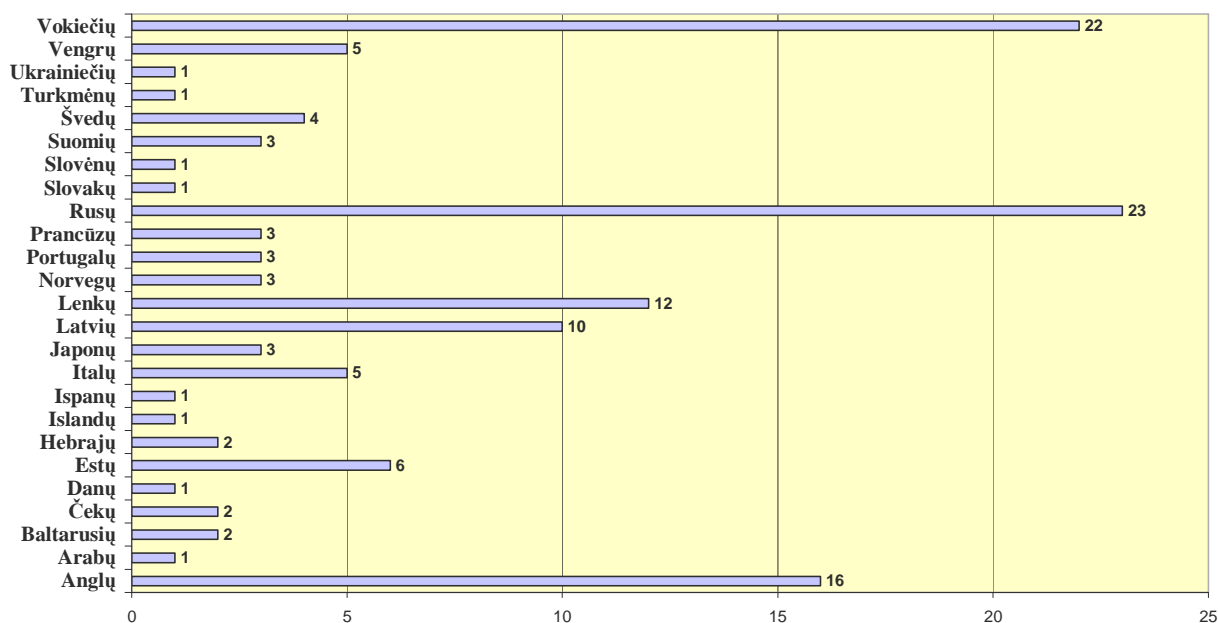
1996-ieji žanro požiūriu skiriasi nuo ankstesniųjų: išversta daugiau poezijos nei prozos. Iš viso išverstos 4 prozos, 6 poezijos ir 1 prozos ir poezijos rinkinys.

1997 metais poezijos ir prozos vertimų skaičius išsilygina. Verstos 4 prozos, 4 poezijos knygos ir 1 prozos ir poezijos rinkinys.

1998 metai panašūs į 1996-uosius ir 1997-uosius. Nors ir menkai, vyrauja poezijos vertimai. Išverstos 4 prozos ir 5 poezijos knygos.

3 grafikas

Kalbos, į kurias lietuvių grožinė literatūra versta 1990-1998 m.

Sudaryta remiantis „Lietuvos spaudos statistikos“ 1990–1998 metų ir „Lietuviškų knygų“ tinklalapio duomenimis

Analizuojant vertimus kalbiniu aspektu reikia pasakyti, kad **1990-aisiais** lietuvių grožinė literatūra versta į trylika kalbų: arabų, anglų, čekų, estų, italų, latvių, lenkų, prancūzų, rusų, suomių, turkmėnų, vengrų ir vokiečių. Daugiausia knygų versta į rusų (12 knygų), estų (2), vokiečių (4) kalbas. Į visas kitas kalbas išversta po vieną knygą. Kaip retesnes galima išskirti arabų, vengrų ir turkmėnų kalbas. Knyga į arabų kalbą versta per tarpinę rusų kalbą, darytina prielaida, kad ir į turkmėnų kalbą knyga buvo išversta iš rusų kalbos, nors tai nenurodyta. Dvi į vokiečių kalbą išverstos knygos taip pat parengtos kaip tarpine pasinaudojant rusų kalba. Apskritai nemažai, beveik ketvirtadalis, 1990 ir 1991 metais išleistų lietuviškų knygų buvo išverstos iš rusų kalbos.

Lietuvių grožinės literatūros vertimai **1991** metais kalbų skaičiumi beveik nesiskiria: 1990-aisiais versta į trylika, 1991 metais – į keturiolika kalbų: anglų, estų, italų, ispanų, latvių, lenkų, norvegų, rusų, slovakų, slovėnų, suomių, švedų, ukrainiečių ir vokiečių. Daugiausia knygų išversta į rusų (9 knygos), anglų ir vokiečių (po 3 knygas), į latvių, lenkų, norvegų ir švedų kalbas išversta po

dvi knygas. Į visas kitas kalbas išversta po vieną knygą. Kaip retesnes galima paminėti slovėnų ir slovakų kalbas. Nuo šių metų atsiranda vėlesniais metais vis dažniau pasitaikantys atvejai, kai leidžiamos kompiliacinės knygos, t. y. knygos dviem kalbomis: lietuviškas originalo tekstas ir tekstas kalba, į kurią versta. 1991-aisiais išleista viena tokio pobūdžio knyga, kurioje šalia lietuviško teksto pateikiamas angliškas vertimas. Vienas vertimas į anglų kalbą parengtas ne tiesiogiai verčiant iš lietuvių kalbos, o per tarpinę rusų kalbą. Šiais metais versta jau ne tik į buvusios Tarybų Sąjungos ir kitų kaimynių, bet ir į kitas pasaulio kalbas, daugiausia Europos, pavyzdžiui, Skandinavijos, – to nebuvo 1990-aisiais.

1992-aisiais versta į aštuonias kalbas: anglų, baltarusių, estų, lenkų, italų, prancūzų, vengrų ir vokiečių. Išskirtine vertimų gausa nepasižymi jokia kalba. Į vokiečių kalbą išverstos trys knygos, į anglų, lenkų ir vengrų kalbas – po dvi, į visas kitas kalbas – po vieną knygą. Viena į lenkų kalbą išversta knyga yra dvikalbė – ir lietuvių, ir lenkų kalbomis.

1993 metais versta į septynias kalbas: anglų, baltarusių, danų, italų, latvių, švedų ir vokiečių. Į švedų kalbą versta knyga yra kompiliacinė (tekstas pateikiamas ir lietuvių, ir švedų kalbomis). Vertimų gausa neišsiskiria jokia kalba, į visas versta dažniausiai po vieną knygą. Tikėtina, kad tokios padėties priežastys tokios pačios, kaip ir 1992-aisiais.

1994 metais versta į aštuonias kalbas: čekų, latvių, lenkų, norvegų, portugalų, rusų, vengrų ir vokiečių. Lenkų kalba išleista knyga versta iš rusų kalbos. Kaip retesnes kalbas galima paminėti čekų, portugalų ir vengrų kalbas. Vertimų gausa neišsiskiria jokia kalba, į visas versta labai mažai. Daugiausia – trys knygos – išverstos į vokiečių kalbą, į latvių ir rusų kalbas išversta po dvi knygas.

1995 metais versta į dar mažiau kalbų – šešias: anglų, hebrajų, latvių, lenkų, suomių ir vokiečių. Viena iš į lenkų kalbą verstų knygų yra dvikalbė – išleista ir lietuvių, ir lenkų kalbomis. Kaip retą galima išskirti hebrajų kalbą, į ją išverstos dvi knygos. Vertimų gausa neišsiskiria jokia kalba, į visas versta apylygiai. Į lenkų kalbą išverstos trys knygos, į visas kitas kalbas – po vieną, dvi knygas.

1996-aisiais versta į septynias kalbas: anglų, islandų, japonų, lenkų, švedų, vengrų ir vokiečių. Kaip retas kalbas, į kurias versta, galima paminėti islandų ir japonų kalbas. Į islandų kalbą buvo išversta maža vaikiška knygelė, į japonų kalbą – trys J. Meko knygos. Vertimų gausa neišsiskiria jokia kalba, į visas versta apylygiai. Po tris knygas išversta į anglų ir japonų kalbas, į visas kitas kalbas išversta po vieną-dvi knygas.

1997-aisiais išleistos devynios knygos išverstos į keturias kalbas: anglų, estų, prancūzų ir vokiečių. Situacija vis dar išlieka ne kokia – versta į mažiau kalbų, išversta dar mažiau knygų. Vertimų gausa neišsiskiria jokia kalba, į visas versta vienodai mažai, po dvi knygas, išskyrus vokiečių kalbą: į ją išverstos trys knygos. Kaip retesnę galima išskirti nebent estų kalbą. Atrodo, vertėjų ir leidėjų entuziazmas blėsta.

1998-aisiais knygos verstos į penkias kalbas: anglų, latvių, lenkų, prancūzų ir vokiečių. Vertimų gausa neišsiskiria jokia kalba, dažniausiai versta vienodai mažai, vos po vieną-dvi knygas. Į anglų kalbą išverstos trys knygos. Retomis kalbomis šių metų vertimai taip pat nepasižymi, visi vertimai išleisti vadinamosiomis klasikinėmis – anglų, vokiečių, prancūzų – ir kaimynų latvių ir lenkų kalbomis.

Tiražų aspektu apžvelgti išleistus vertimus nėra paprasta, teisingiau, sunkiai įmanoma. Taip yra dėl objektyvių priežasčių: aptariamuoju laikotarpiu išverstų ir išleistų knygų tiražai nurodyti tik „Lituanikoje“ ir Lietuvos rašytojų sąjungos 1999–2002 metų suvažiavimo medžiagoje, ir tai ne kiekvienos knygos. „Lietuviškų knygų“ sudarytoje išleistų vertimų iš lietuvių kalbos duomenų bazėje tiražai apskritai nenurodomi, tad vertimus tiražų aspektu išsamiai aptarti neįmanoma. Galima nusakyti nebent bendrą tendenciją: kuo ankstesni metai, tuo didesni tiražai, pavyzdžiui, 1990–1993 metais būdinga tai, kad išleistų vertimų tiražai itin dideli – skaičiuojami dešimtimis ir net šimtais tūkstančių, pavyzdžiui, 1990 metais rusų kalba išleistos V. Misevičiaus knygos vaikams „Danuko Dunduliuko nuotykių“ tiražas – 100 000 egzempliorių. Būta ir dar didesnių tiražų – net 200 000 (1991 m. išleista J. Avyžiaus knyga „Sodybų tuštėjimo metas“), tačiau tai pasakytina apie kelerius pirmuosius nepriklausomybės metus, kai apskritai leidyba klestėjo. Vėliau, maždaug nuo 1994, 1995 metų, tiražai ryškiai mažėja iki kelių tūkstančių ir šimtų ir dažnai visai nebenurodomi.

Remiantis išsamia statistikos duomenų analize galima teigti, kad kryptingos vertimų iš lietuvių kalbos populiarinimo ir sklaidos politikos Lietuvoje 1990–1998 metais nebuvo. Darytina išvada, kad lietuvių literatūros sklaida 1990–1998 metais buvo daugiau atsitiktinio pobūdžio. Negausūs lietuvių grožinės literatūros kūrinių vertimai į kitas kalbas patvirtina šią prielaidą ir akivaizdžiai parodo, kad ši problema egzistuoja nuo pat Lietuvos nepriklausomybės atgavimo.

Aiški ir tendencija, kad Lietuvoje vertimų rinka daugiau orientuota „į vidų“, t. y. į save. Nuo pirmųjų nepriklausomybės metų Lietuvos leidėjai labiau linkę leisti vertimus į lietuvių kalbą, o lietuvių grožinės literatūros vertimai buvo daugiau ar mažiau palikti savieigai. Apibendrinant reikia pasakyti, kad siekiant sėkmingai versti ir leisti literatūrą labai svarbus veiksnys yra autoriaus, vertėjo ir leidėjo bendradarbiavimas. Būtent nuo šių specialistų priklauso išversto kūrinio išliekamoji vertė ir ilgaamžiškumas.

3. „LIETUVIŠKOS KNYGOS“: 1999–2005 M.

3.1. 1998-ieji: „Lietuviškos knygos“

Nors 1998-ieji niekuo neišsiskyrė iš bendro konteksto, vis dėlto 1998 metais vertimų iš lietuvių kalbos srityje įvyko lūžis: galbūt dėl to, kad trūko ne tik iš lietuvių kalbos išverstų ir išleistų knygų, bet ir vertimų skatinimo ir populiarinimo politikos, pagaliau atsirado, kas užpildė šią nišą: šiuo tikslu 1998 metais prie Kultūros ministerijos įkurta viešoji įstaiga „Lietuviškos knygos“. Šalies dienraščiuose ne kartą rašyta apie šią naują idėją. Štai 1998 metų balandžio 22 dienos „Respublikos“ numeryje buvo išspausdintas R. Celencevičiaus straipsnis „Privatūs leidėjai imasi valstybės darbo“, kuriame teigta, kad nesulaukę valdžios paramos lietuvių literatūros sklaidai užsienyje, privatūs leidėjai patys ėmė kurti fondą „Pro Lithuania“, kurio tikslas – populiarinti lietuvių literatūrą užsienyje. Kaip rašoma toliau, „lietuvių literatūros sklaida – tragiška“. Straipsnyje taip pat pabrėžiama, kad atgavus nepriklausomybę labai sumažėjo lietuvių literatūros vertimų į kitas kalbas [14].

Viena iš steigėjų – leidėja Lolita Varanavičienė – tvirtino, kad apie lietuvių literatūrą nieko nežinojo ne tik didžiosios pasaulio šalys, bet ir artimiausios kaimynės, kad norint populiarinti lietuvių literatūrą pasaulyje, pirmiausia reikėjo informacijos apie lietuvių literatūrą sistemos, sukaupti vertėjų banką ir rasti knygų, kurios galėtų sudominti kitų šalių leidėjus. Tais pačiais metais Lietuvos leidėjų asociacijos ir Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Knygotyros katedros surengtame seminare dr. R. Misiūnas sakė, kad, remiantis statistikos duomenimis, po 1990 m. kitomis kalbomis buvo išleista tik apie 90 lietuvių autorių knygų. Prieš penkerius metus jų būdavo išleidžiama daugiau nei 10, o 1996 m. ir 1997 m. – tik po penkias. Daugiausia – 23 knygos – išleistos rusų kalba. Ir nors lietuvių autorių kūriniai per šį laiką buvo išleisti 22 šalyse, daugiausia knygų kitomis kalbomis buvo išleista Lietuvoje. Be to, dr. R. Misiūnas konstatavo, kad *apie gausius lietuvių literatūros vertimus į didžiąsias kalbas negali būti nė kalbos* [14].

Kaip matyti, neapsikentę situacija privatūs leidėjai patys parodė iniciatyvą ir 1998 metais įkūrė fondą „Pro Lithuania“, kuris vėliau buvo pervadintas „Lietuviškos knygos“. Taigi kyla klausimas, kas ir kaip pasikeitė pradėjus veikti „Lietuviškoms knygoms“, ką ši viešoji įstaiga nuveikė per beveik dešimtį gyvavimo metų?

Pirmiausia derėtų daugiau pasigilinti ir išsiaiškinti, kokia tai įstaiga, kokią konkrečiai veiklą ji vykdo, kokie jos tikslai ir užmojai.

Viešoji įstaiga „Lietuviškos knygos“ tokia įkurta ne atsitiktinai. Jos modelis perimtas iš Norvegijoje veikiančios *Norlos*. Taigi viešoji įstaiga „Lietuviškos knygos“, veikianti Lietuvos kultūros ministerijoje, – tai ne pelno siekianti organizacija, įkurta trijų vienaip arba kitaip su vertimais susijusių

žmonių – vertėjo Antano Gailiaus, leidėjo, „Baltų lankų“ leidyklos direktoriaus Sauliaus Žuko ir leidėjos, leidyklos „Tyto alba“ direktorės Lolitos Varanavičienės iniciatyva. Idėją palaikė ir Lietuvos kultūros ministerija, tapusi ketvirtuoju „Lietuviškų knygų“ steigėju. Ši organizacija ėmėsi veiklos, kuriai anksčiau nebuvo skiriamas deramas dėmesys. Laikas ir palyginti negausūs lietuvių grožinės literatūros vertimai iš lietuvių kalbos parodė, kad būtina keisti nuo nepriklausomybės atgavimo stichiškai susiklosčiusią padėtį – imtis aktyvių, kryptingų ir suplanuotų veiksmų tam, kad lietuvių literatūros sklaida taptų sistemingu, o ne atsitiktiniu, chaotišku darbu.

„Lietuviškos knygos“ veikia kaip literatūrinės informacijos centras ir kaip lietuvių literatūros vertimų rėmimo fondas. Kaip teigiama „Lietuviškų knygų“ nuostatuose, organizacijos tikslas – populiarinti lietuvių literatūrą užsienyje. Kaip teigia dabartinė įstaigos direktorė I. Nostytė (pirmasis įstaigos direktorius buvo steigėjas Antanas Gailius, vėliau – Vanda Zaborskaitė, dar vėliau – Aušrinė Jonikaitė, kurią šiuo metu pavaduoja Inga Nostytė), pirmenybė finansuojant vertimus teikiama lietuvių grožinės literatūros vertimams, nors taip pat remiama ir negrožinė literatūra.

Toliau nuostatuose nurodyta, kad „Lietuviškos knygos“ veikia dviem kryptimis: kaip literatūrinės informacijos centras ir kaip lietuvių literatūros vertimų rėmimo fondas.

Pagrindiniai „Lietuviškų knygų“ uždaviniai:

- Tarpininkavimas tarp rašytojų/leidėjų Lietuvoje ir vertėjų/leidėjų užsienyje;
- Informacijos apie lietuvių literatūrą platinimas;
- Profesionali pagalba bei patarimai užsienio vertėjams ir leidėjams;
- Informacinių leidinių apie lietuvių literatūrą ir lietuvių rašytojus leidyba;
- Lietuvių literatūros vertimų į kitas kalbas bibliografijos rinkimas ir atnaujinimas;
- Seminarų vertėjams ir leidėjams Lietuvoje ir užsienyje rengimas;
- Lietuvos rašytojų pristatymų ir jų kūrybos vakarų užsienyje rengimas;
- Dalyvavimas tarptautinėse knygų mugėse;
- Tarptautinių literatūrinių projektų rengimas;
- Lietuvių literatūros vertimų į užsienio kalbas rėmimas.

Kyla klausimas, kaip įstaiga įgyvendina savo uždavinius, kaip atlieka savo funkcijas.

Per aštuonerius gyvavimo metus „Lietuviškos knygos“ nuveikė gana nemažai. Remiantis informacija, gauta susitikus su I. Nostyte, galima konstatuoti, kad veikdama kaip literatūrinės informacijos centras įstaiga nuolat teikia įvairaus pobūdžio su vertimais ir jų leidimu susijusią informaciją: užsienio leidėjus nukreipia pas autorius, vertėjus, Lietuvos leidėjus, supažindina ir padeda užmegzti ir palaikyti ryšius, kaupia informaciją apie autorius, jų knygas ir kitus leidinius apie juos, sudarė vertėjų, verčiančių iš lietuvių kalbos, duomenų bazę, teikia informaciją apie lietuvių literatūrą užsienio leidėjams telefonu, paštu, elektroniniu paštu. Įstaigos darbuotojos suteikia užsienio leidėjams ir vertėjams specifinę informaciją ir apie tai, kur ir kokiame knygyne jie gali įsigyti reikalingą knygą,

padeda susivokti ieškant kito pobūdžio informacijos, susijusios su lietuvių literatūra, nes internetiniai Lietuvos knygynai užsieniečiams gana painūs suprasti, nukreipia į „Baltų lankų“ knygyną, kuris yra sudaręs bene geriausias galimybes prekiauti knygomis internetu.

„Lietuviškos knygos“ sudaro ir leidžia įvairius katalogus, informacinio pobūdžio leidinius, atvirukus, kompaktines plokšteles apie autorius ir jų kūrybinių anotacijas, kaupia užsienio spaudoje spausdinamas recenzijas ir atsiliepimus apie vertimus iš lietuvių kalbos. Ypač artėjančių tarptautinių renginių proga įstaiga specialiai parengia ir išleidžia informacinio pobūdžio medžiagą, pavyzdžiui, 2002-aisiais vykusiai Frankfurto knygų mugei buvo išleistos 26 knygos.

Įstaigos darbuotojai pradėjo rinkti ir toliau renka, tvarko ir pildo lietuvių literatūros vertimų į užsienio kalbas bibliografiją, fiksuoja, kada, kiek ir kur, kokių rašytojų kūrybos buvo išversta ir publikuota, kokiomis kalbomis, sudarė ir toliau pildo leidėjų ir vertėjų duomenų bazes, sukūrė interneto svetainę www.booksfromlithuania, kurioje pateikiama ne tik bendro pobūdžio informacija, bet ir konkretūs duomenys apie Lietuvos rašytojus, išverstus ir užsienyje publikuotus jų kūrybinius.

Įstaiga atgaivino vertėjų seminarų tradiciją pakviesti literatūros vertėjus į Nidą susipažinti su lietuvių literatūros pasaulio naujienomis, tendencijomis ir autoriais, pabendrauti tarpusavyje, pasidalyti patirtimi, aktyviai pabendrauti lietuviškai. „Lietuviškos knygos“ rūpinasi ir vertėjų iš lietuvių kalbos ugdymu ir skatinimu: pristato rėmimo programas, organizuoja stažuotes Lietuvoje ir užsienyje, rengia vadinamuosius „workshopus“ – vertimo praktikos dirbtuves. Paskutinė naujovė „Lietuviškose knygoje“ – bandomųjų vertimų rėmimo programa. Tai neseniai pradėtas įgyvendinti projektas, kuriuo siekiama suaktyvinti lietuvių grožinės literatūros vertimus į užsienio kalbas ir paskatinti naujų lietuviškų knygų leidimą užsienyje. Lietuvių grožinės literatūros bandomųjų vertimų programos konkurse gali dalyvauti visi lietuvių literatūros rašytojai, vertėjai, leidėjai, gyvenantys užsienyje ir Lietuvoje. Ši programa skirta originaliosios, grožinės kūrybos, taip pat vaikų literatūros, kultūros paveldo leidinių, humanitarinės mokslinės literatūros (filosofijos, literatūrologijos, publicistikos, istorijos ir kt.) ištraukoms versti. Pirmenybė teikiama originaliosios prozos ir poezijos ištraukų vertimams [3].

„Lietuviškos knygos“ organizuoja įvairius renginius: užsienio leidėjų ir vertėjų susitikimus su Lietuvos leidėjais ir kitais suinteresuotais asmenimis, autorių kūrybos skaitymus, kartu su leidyklomis organizuoja užsienyje lietuvių literatūros autorių ir jų kūrybos pristatymus. Pavyzdžiui, 2005 metais „Lietuviškos knygos“ dalyvavo programoje „Jaunųjų menininkų ir jų kūrybos pristatymas ir populiarinimas internete“. Įstaigos darbuotojai surinko duomenis apie 15 jaunųjų rašytojų. Siekdama kiek įmanoma patraukliau ir išsamiau juos pristatyti, įstaiga sukūrė tekstus apie rašytojus (biografijas, bibliografijas, vertimų bibliografijas), rašytojų paprašyta parašyti vadinamąjį „žodį apie save“, surinko ir apžvelgė kritikų atsiliepimus apie jų kūrybą, sukūrė knygų anotacijas, rašytojų nuotraukas, surinko

knygų viršelių eskizus, visą informaciją išvertė į anglų kalbą ir paskelbė ir „Lietuviškų knygų“ interneto svetainėje, ir specialiai šiai programai sukurtoje svetainėje www.youngartists.lt.

Be to, įstaiga nuo pat veiklos pradžios aktyviai dalyvauja tarptautiniuose festivaliuose, tarptautinėse knygų mugėse, kurias vertina kaip galimybę pristatyti Lietuvos autorių literatūrą, kituose tarptautiniuose projektuose. Pavyzdžiui, 2002 metais Lietuva išskirtinėmis svečio teisėmis dalyvavo Frankfurto knygų mugėje. Įstaiga dalyvavo rengiant lietuvių literatūros pristatymą mugėje, parengė išsamią medžiagą vokiečių kalba apie trisdešimt Lietuvos rašytojų su nuotraukomis, biografijomis, bibliografijomis, recenzijomis ir išverstomis tekstų ištraukomis. Vien 2005-aisiais „Lietuviškos knygos“ dalyvavo devyniuose dideliuose tarptautiniuose renginiuose, tokiuose kaip Leipcigo knygų mugė („Mažos kalbos – didelės literatūros“), Prahos knygų mugė, Maskvos knygų mugė, Europos forumas ir kiti. Be jau minėtų, „Lietuviškos knygos“ prisidėjo ir prie 2005-aisiais Švedijoje vykusioje tarptautinėje Geteborgo knygų mugėje sėkmingo, kaip teigia mugės dalyviai, Lietuvos pasirodymo. Lietuva šioje mugėje buvo pagrindinė viešnia ir turėjo galimybę pristatyti Lietuvos literatūrą ir kultūrą Šiaurės Europos šalių žmonėms, sudominti skaitytojus ir leidėjus savita lietuvių literatūra, paskatinti lietuvių literatūros sklaidą Šiaurės šalyse. Pagrindinis Lietuvos dalyvavimo šioje mugėje tikslas buvo pristatyti naujausias ir aktualiausias lietuvių literatūros ir kultūros tendencijas atskleidžiant unikalią istorinę, kultūrinę, politinę, socialinę patirtį. Mugėje dalyvavo 17 Lietuvos rašytojų, iš viso įvyko 37 literatūriniai renginiai, kuriuose dalyvavo Lietuvos kūrėjai. Specialiai šiai mugei buvo parengta 17 lankstinukų anglų kalba apie renginyje dalyvavusius Lietuvos autorius, išleistas ir seminarų programos katalogas, kuriame pateikta informacija apie visus mugėje dalyvavusius Lietuvos rašytojus. Švedijos spauda labai išsamiai ir teigiamai aprašė Lietuvos prisistatymą mugėje.

Be knygų mugių, iš žinomiausių ir svarbiausių projektų galima paminėti 2000-aisiais per visą Europą, įskaitant ir Lietuvą, keliavusį „Literatūros ekspresą Europa 2000“, atvežusį ne tik daugiau kaip šimtą užsienio autorių iš Europos, bet ir dvi dienas trukusią literatūros šventę Vilniuje, pritraukusią daugelio aktyviai kultūriniame gyvenime dalyvaujančių veikėjų dėmesį ir suteikusią galimybę užmegzti kūrybinius bendradarbiavimo ryšius su užsienio atstovais. „Lietuviškos knygos“ prisidėjo ir prie tarptautinio internetinio projekto *lyrikline.org* kūrimo. Joje, be kitų, keli lietuvių poetai balsu kalba visiems poezijos mylėtojams visuose pasaulio kampeliuose. Be šio, „Lietuviškos knygos“ kartu su Vokietijos ir Belgijos atstovais inicijavo ir kitą internetinį projektą – *Babelexpress*. Tai yra dar viena galimybė Lietuvos rašytojams rasti savo kūrybos gerbėjų internetinėje erdvėje [3].

„Lietuviškos knygos“ tuo pat metu dirbo ir dirba ir kitą labai svarbų, gal net svarbiausią savo tiesioginį darbą: finansuoja lietuvių literatūros vertimus į užsienio kalbas. Reikia pripažinti, kad iki 1998 metų palyginti negausių lietuvių grožinės literatūros vertimų padėtis pradėjus veikti „Lietuviškoms knygoms“ pasikeitė į gerąją pusę: nuo 1998-ųjų kasmet išversta vis daugiau knygų iš lietuvių kalbos nei anksčiau. Įstaigos darbuotojų duomenimis, finansiškai remti vertimus į užsienio

kalbas „Lietuviškos knygos“ pradėjo nuo 2000 metų. Šie metai laikomi lietuvių literatūros vertimų rėmimo pradžia. Nuo 2000-ųjų į „Lietuviškas knygas“ kreipėsi ne vienas leidėjas ir vertėjas, įstaigos patalpos, kaip teigia darbuotojos, tapo vieta, kur vis dažniau užsuka rašytojai ir vertėjai paklausti, pasitarti, pasidalinti savo sumanymais ir idėjomis, vieta, kur skambina ir rašo užsienio leidėjai, žurnalistai, literatūrinių organizacijų atstovai pasiteirauti arba pasidomėti, kuo šiuo metu gyva lietuvių literatūra.

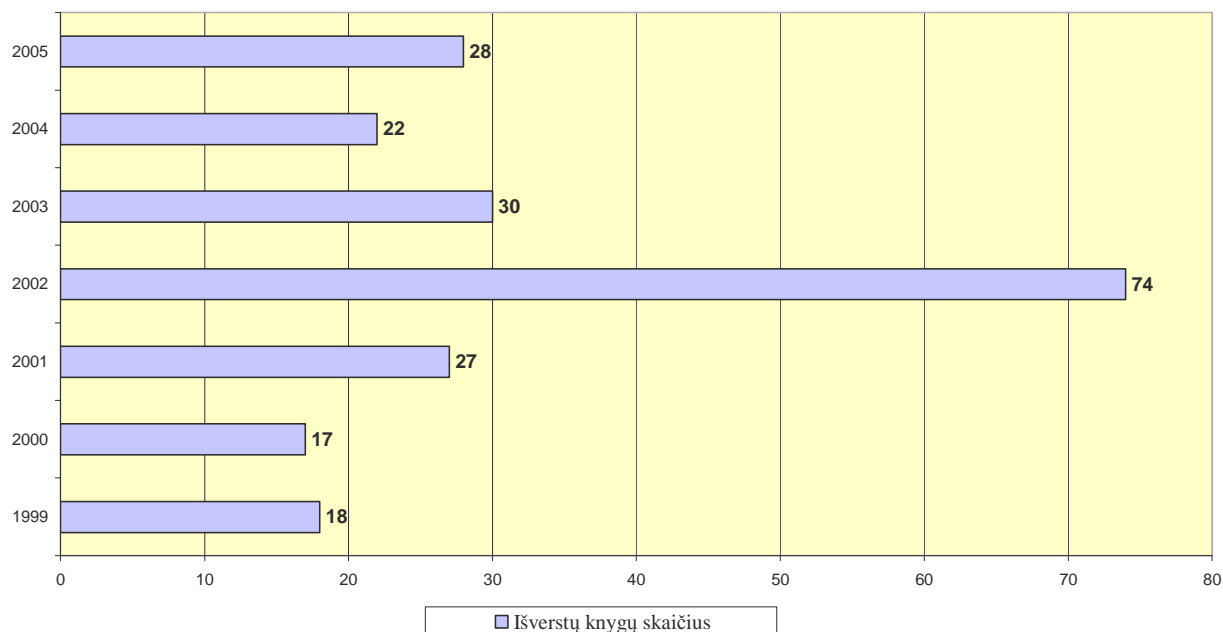
Remiantis viešosios įstaigos dokumentais, įstaiga 2000–2005 metais parėmė 61 knygos leidimą (neskaičiuojant žurnalų). Turint omenyje tai, kad ši įstaiga buvo įsteigta būtent šiuo tikslu – rūpintis vertimų sklaida, kyla klausimas, ar šis skaičius – 61 knyga (žr. pirmą priedą) per septynerius metus – daug tai ar mažai? Ar pasiteisino 1998-ųjų iniciatyva įsteigti instituciją, kuri rūpintųsi lietuvių grožinės literatūros vertimais į užsienio kalbas? Siekiant atsakyti į šiuos ir kitus klausimus, atlikta išsami 1999–2005 metų lietuvių grožinės literatūros vertimų statistikos duomenų analizė.

Iš viso 1999–2005 metais iš lietuvių kalbos buvo išversta ir išleista **216** knygų. Iš jų 109 prozos, 95 poezijos knygos, 3 pjesės, 7 knygos buvo prozos ir poezijos rinkiniai, viena knyga – ir proza, ir pjesės, viena – neaiškaus žanro. Vidutiniškai kasmet išėjo po 30 knygų. Tai du kartus daugiau, palyginti su 1990–1998 metų laikotarpiu. Iš viso versta į 21 kalbą. Daugiausia knygų išversta į anglų, lenkų, rusų, švedų ir vokiečių kalbas. Mažiausiai – į albanų, baltarusių, čekų, japonų, suomių ir vengrų kalbas. Kaip retas kalbas galima išskirti, bulgarų, kroatų ir turkų kalbas.

Kaip lyderius galima išskirti šiuos lietuvių kalba kuriančius autorius: daugiausia knygų išversta išėivijos atstovo T. Venclovos, Lietuvoje kuriančių Sigitos Parulskio ir Jurgos Ivanauskaitės, šiek tiek mažiau – Eugenijaus Ališankos, Gintaro Grajausko, I. Mero, G. Kanovičiaus, Renatos Šerelytės, J. Marcinkevičiaus knygų. Išleista nemažai prozos ir poezijos antologijų. Kaip ir ankstesniu laikotarpiu, toliau sėkmingai verčiamos Skomanto knygos: į anglų, latvių ir estų kalbas.

Daugiausia lietuvių grožinės literatūros vertimų knygų išleido Švedijos leidyklos „Ariel“ ir „Tranan“, taip pat Vokietijos leidykla „Athena“, Lietuvos leidykla „Vario burnos“. Pastaroji leidykla visas knygas išleido 2002-aisiais vykusios Frankfurto knygų mugės proga.

1999-2005 m. lietuvių grožinės literatūros vertimų skaičius

Sudaryta remiantis „Lietuvos spaudos statistikos“ 1999–2000 m., „Bibliografijos žinių. Lituanikos“ 2000–2005 m., LRS 1999–2002 m. bibliografijos ir „Lietuviškų knygų“ tinklalapio duomenimis

Toliau pamečiui pateikiama aptariamo laikotarpio lietuvių grožinės literatūros vertimų į užsienio kalbas statistikos analizė.

Reikia pasakyti, kad **1999** metų lietuvių grožinės literatūros vertimų statistika pasižymi jau kitomis tendencijomis, lyginant su 1990–1998 metų duomenimis. Nors vertimų duomenys nestebina didele kalbų įvairove, 1999-aisiais iš lietuvių kalbos išversta gerokai daugiau grožinės literatūros kūrinių nei pastaraisiais keleriais metais. Iš viso išversta ir išleista **18** knygų.

2000-ieji vertimų į kitas kalbas požiūriu panašūs į 1999-uosius. Šiais metais išversta ir išleista **17** knygų. 2000-ieji išskirtiniai metai tuo, kad būtent nuo šių metų „Lietuviškos knygos“ pradeda remti vertimus į užsienio kalbas. Šiais metais įstaiga parėmė vienos knygos vertimą į lenkų kalbą. Ši knyga išėjo 2001-aisiais, todėl priskirta 2001-ųjų statistikai.

2001-aisiais padėtis pagerėjo: vertimų skaičius šoktelėjo aukšty, išleista dešimčia knygų daugiau, palyginti su 2000-aisiais, iš viso **27** lietuvių autorių knygos. Žinoma, šis skaičius iš tikrųjų nėra didelis, bet ir toks liudija vertimų gausėjimo tendenciją. Keletu išverstų knygų daugiau irgi yra gerai. Iš 27 knygų „Lietuviškos knygos“ parėmė 9 knygų vertimą.

2002-ieji džiugina nepalyginti gausesniais vertimais į užsienio kalbas. Iš viso išverstos ir išleistos net **74** knygos. Palyginti su 1999 ir 2000 metais, 2002-aisiais išversta ir išleista knygų vos ne du kartus daugiau. Tokį proveržį galima paaiškinti šių metų išskirtinumu: Lietuva dalyvavo

išskirtinėmis viešnios teisėmis tarptautinėje Frankfurto knygų mugėje, kurioje pristatė savo literatūrą. Didelę dalį šių metų vertimų (26 knygas) parengė ir specialiai mugės proga išleido „Lietuviškos knygos“. Tai nedidelės informacinio pobūdžio knygelės, skirtos pristatyti tam tikrus autorius ir jų kūrybą. Jose publikuota informacija apie autorius ir jų kūrinius ir kūrinių ištraukos. Dar kitą didelę dalį vertimų (17 knygų) parėmė „Lietuviškos knygos“. Likusios knygos išėjo arba užsienyje, arba Lietuvoje. 8 iš jų išleido T. Butkaus leidykla „Vario burnos“. 13 knygų iš viso šių metų vertimų skaičiaus yra kompiliacinio pobūdžio. Išryškėja tendencija leisti vis daugiau šio pobūdžio knygų, ypač tai pasakytina apie 2002-uosius. Daugiausia kompiliacinių knygų išleista vokiečių ir anglų kalbomis.

2003-aisiais vertimų sumažėjo. Iš viso išversta ir išleista **30** knygų. Tai daugiau nei 1999-aisiais, 2000-aisiais ir 2001 metais, tačiau 2002-ųjų vertimų gausos jau nebėra. 2002-ieji netapo lūžio metais, nuo kurių būtų buvę galima skaičiuoti laiką, kai lietuvių grožinė literatūra gausiai verčiama į kitas kalbas. „Lietuviškos knygos“ parėmė 10 2003 metų lietuvių grožinės literatūros vertimų. Tai trečdalis visų šiais metais išėjusių vertimų.

2004-ieji vėl pasižymėjo sumažėjusiu vertimų skaičiumi. Išverstos ir išleistos **22** knygos. „Lietuviškos knygos“ parėmė 11 iš jų.

2005 metais iš viso išverstos **28** knygos. Tai šešiomis knygomis daugiau nei 2004-aisiais. „Lietuviškos knygos“ parėmė lygiai pusės knygų vertimų – 14, 2005-aisiais išleistų vertimų.

Iš viso „Lietuviškos knygos“ parėmė **61** lietuvių grožinės literatūros knygos vertimą. Tai maždaug šeštadalis visų vertimų. Iš visų nagrinėjamu laikotarpiu išverstų ir išleistų lietuvių grožinės literatūros knygos vertimų **281** knyga išėjo be įstaigos paramos. Per penkerius metus įstaiga, be visų kitų leidinių, vidutiniškai per metus parėmė maždaug 9 lietuvių grožinės literatūros knygų vertimą: 20 poezijos knygų, visi kiti paremti vertimai yra proza, išskyrus 4 mišraus žanro knygas.

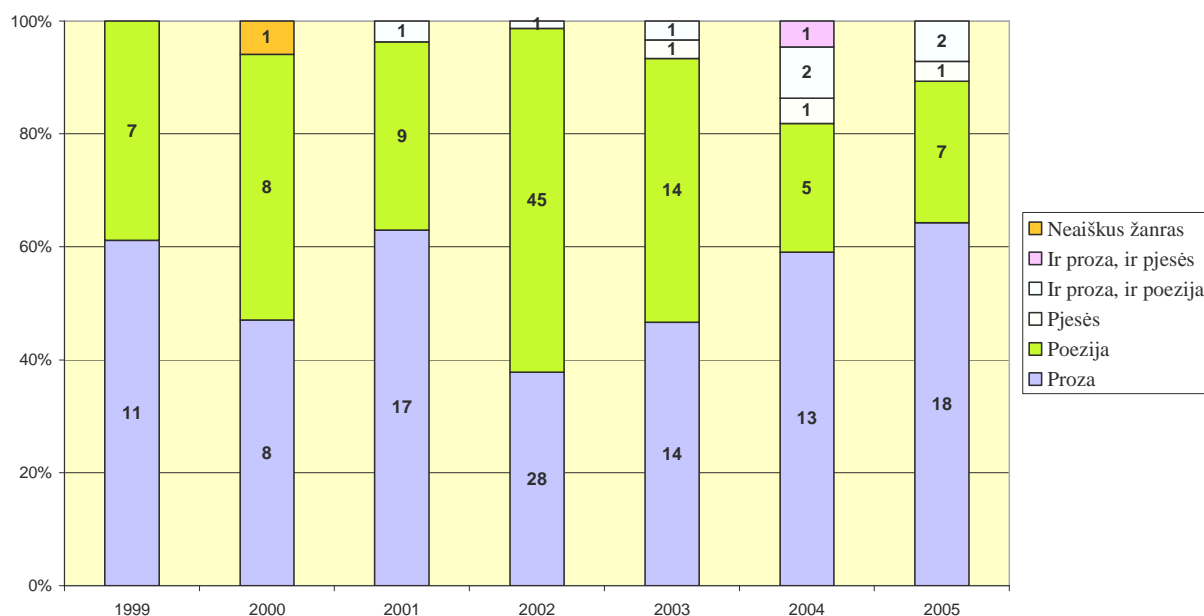
Žinoma, kad nuo 2000 metų neparemtos devynios verstinos knygos: V. Kavolio „Sąmoningumo trajektorijos“, „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūra“, T. Venclovos „Manau, kad...“, M. Martinaičio „Kukučio baladės“, Jono Trinkūno „Dievai ir šventės“, Leono Korsavino „Europos kultūros istorija“ II tomas, lietuvių poezijos antologija „Pradžioj – skruzdė“, antologija „Šiuolaikinė lietuvių poezija“ ir antologija „Europeans of all countries and sexes - unite! Love stories without frontiers from every country of the European Union“. Naujaisiais duomenimis, dar dvi knygos iš šio sąrašo (M. Martinaičio „Kukučio baladės“ ir L. Korsavino „Europos kultūros istorija“ II tomas) jau paremtos, taigi lieka septyni atmeti leidiniai. Pasiteiravus, kuo remiantis atsisakyta paremti šias knygas, paaiškėjo, kad: pirmąsias tris knygas (Vytauto Kavolio „Sąmoningumo trajektorijos“, „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūra“, T. Venclovos „Manau, kad...“) norėjusi išleisti leidykla dar neįvykdė ankstesnių įsipareigojimų; Vokietijos leidykla *Arun-Verlag*, norėjusi išleisti J. Trinkūno knygą „Dievai ir šventės“, paramos negavo todėl, kad neatitiko reikalavimų.

Rusijos leidykla „Baltrus“, norėjusi išleisti lietuvių poezijos antologiją „Pradžioj – skruzdė“, paremta nebuvo todėl, kad dar neišleido ankstesnių vertimų. Antologija „Šiuolaikinė lietuvių poezija“, kurią norėjo išleisti Bulgarų literatūros fondas, taip pat neparemta, jos rėmimo svarstymas atidėtas šių metų rudenii. Iki svarstymo knyga dar nebus išleista. Antologija „Europeans of all countries and sexes - unite! Love stories without frontiers from every country of the European Union“, kurią norėjo išleisti *Zweitausendeins* leidykla, bus leidžiama tik 2008 metais, todėl dar ankstoka skirti paramą.

Sprendžiant pagal priežastis, dėl kurių šios knygos buvo atmetos, lyg ir aiškėja, kad tam tikri leidiniai atmetami ne dėl savo, kaip kūrinių, specifikos, bet dėl visai kitokio pobūdžio priežasčių, pavyzdžiui, dėl leidyklų neįvykdytų įsipareigojimų ir pan.

5 grafikas

Lietuvių grožinės literatūros vertimų žanrų santykis 1999-2005 m.

Sudaryta remiantis „Lietuvos spaudos statistikos“ 1999–2000 m., „Bibliografijos žinių. Lituanikos“ 2000–2005 m., LRS 1999–2002 m. bibliografijos ir „Lietuviškų knygų“ tinklalapio duomenimis

Žanro požiūriu **1999**-aisiais prozos ir poezijos santykis maždaug vienodas, šiek tiek daugiau išversta prozos – 11 knygų; išverstos 7 poezijos knygos.

2000 metais prozos ir poezijos santykis išsilygina, neskaičiuojant vienintelės neaiškaus žanro knygos: po 8 knygas.

2001-iaisiais prozos ir poezijos santykis itin išsiskiria. Prozos vertimų gerokai daugiau nei poezijos. Iš viso išversta 17 prozos, 9 poezijos ir 1 prozos ir poezijos rinkinys.

2002 metai išsiskiria vėl gausniais poezijos vertimais. Iš viso išverstos 28 prozos, 45 poezijos knygos, taip pat 1 prozos ir poezijos rinkinys.

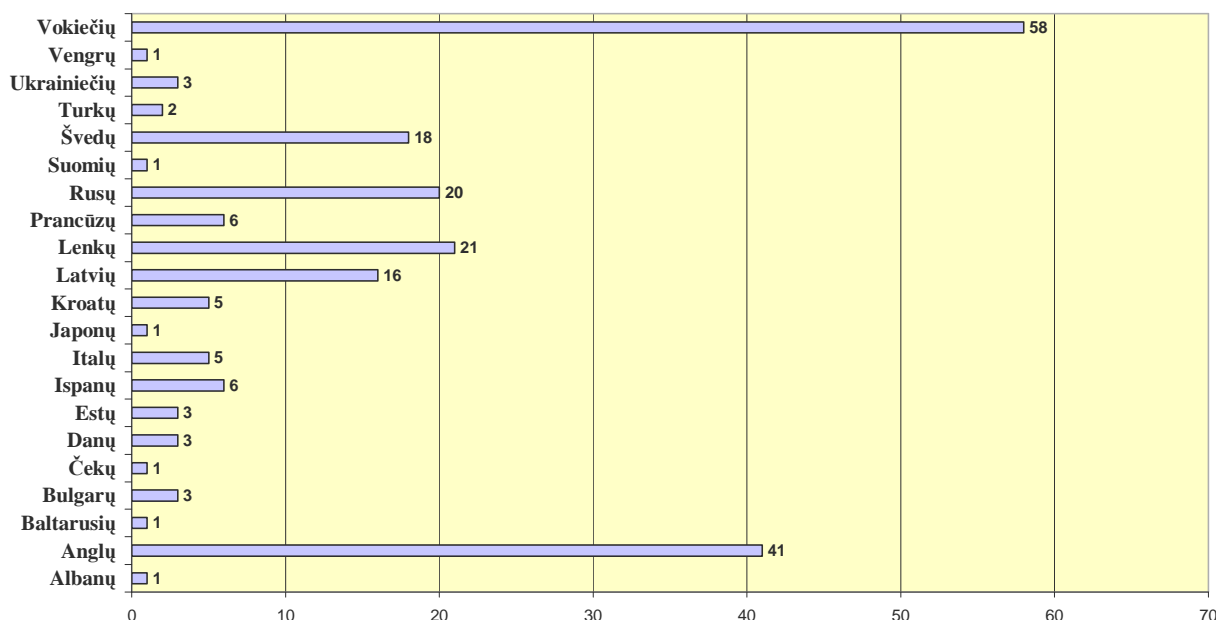
2003-ųjų statistikos duomenys žanro požiūriu išsidėsto taip: išversta po 14 knygų ir prozos, ir poezijos, taip pat išleista viena mišraus pobūdžio knyga – prozos ir poezijos rinkinys. Šie metai išskirtiniai tuo, kad pagaliau išverčiama ir išleidžiama lietuviškų pjesių knyga. Tai Mariaus Ivaškevičiaus ir S. Parulskio dramų rinkinys prancūzų kalba „Deux dramaturges lituaniens“.

2004-aisiais akivaizdžiai vyrauja prozos vertimai: 13 knygų. Kiti žanrai pasiskirsto taip: 5 poezijos knygos, 1 pjesė, 2 prozos ir poezijos rinkiniai, dar 1 knyga taip pat mišri: joje ir proza, ir pjesė. Dramos žanrui priskirta knyga yra į vokiečių kalbą išversta S. Parulskio knyga „Selenos skylė“, mišriosios prozos ir poezijos knygos yra almanachas „Šiaurės gėlės“, išverstas į vokiečių kalbą, ir į italų kalbą išversta poezijos ir prozos antologija „Lituania“; mišri – ir prozos, ir dramos – žanro knyga yra į italų kalbą išversta bendra S. Parulskio, M. Ivaškevičiaus ir L. S. Černiauskaitės knyga.

2005 metais tebevyrauja proza. Iš visų šiais metais išėjusių knygų išversta 18 prozos knygų, 7 poezijos knygos, 1 pjesė ir 2 prozos ir poezijos rinkiniai. Vienintelė pjesė yra S. Parulskio „Selenos skylė“, išversta į anglų kalbą, dvi mišraus žanro knygos yra į rusų ir į kroatų kalbas išverstos antologijos.

6 grafikas

Kalbos, į kurias lietuvių grožinė literatūra versta 1999-2005 m.

Sudaryta remiantis „Lietuvos spaudos statistikos“ 1999–2000 m., „Bibliografijos žinių. Lituanikos“ 2000–2005 m., LRS 1999–2002 m. bibliografijos ir „Lietuviškų knygų“ tinklalapio duomenimis

1999-aisiais lietuvių grožinė literatūra versta į šešias kalbas: anglų, ispanų, latvių, rusų, švedų ir vokiečių. Beveik visos knygos verstos į didžiąsias, klasikines kalbas, į kurias buvo verčiama visais laikais (anglų, vokiečių, latvių, rusų). Mažiausiai – po vieną knygą – išversta į švedų ir ispanų kalbas. Kaip išskirtinę, retesnę kalbą galima paminėti nebent švedų kalbą, tačiau turint omenyje, kad tai – 1999 metai, nestebina ir šia kalba išleistas vertimas. Į skandinavų kalbas lietuvių literatūra pradėta versti gerokai seniau, vos atgavus nepriklausomybę, tad belieka konstatuoti, kad 1999-ieji nėra išskirtiniai metai kalbų, į kurias versta, įvairovės požiūriu.

Kalbų įvairove neypatingi ir **2000** metai. Versta į septynias kalbas: anglų, bulgarų, latvių, rusų, švedų, ukrainiečių, vokiečių. Kaip retą galima išskirti bulgarų kalbą. Vienos knygos, išverstos į vokiečių kalbą, žanras neaiškus. Daugiausia versta į klasikinę vokiečių (5 knygos) ir kaimynų latvių (6) kalbas. Į visas kitas kalbas versta po vieną-dvi knygas.

2001-aisiais versta į devynias kalbas: anglų, čekų, estų, latvių, lenkų, rusų, suomių, švedų, vokiečių. Daugiausia versta į anglų (4 knygos), lenkų (9) ir vokiečių (5) kalbas. Mažiausiai – į čekų, estų, latvių ir suomių kalbas (po vieną). Į rusų kalbą išverstos trys knygos, į švedų – dvi. Keturios knygos (trys anglų ir viena švedų kalba) yra kompiliacinio pobūdžio.

2002 metais lietuvių grožinė literatūra versta dvylika kalbų: anglų, vokiečių, ispanų, rusų, švedų, latvių, lenkų, turkų, ukrainiečių, bulgarų, prancūzų ir japonų. Daugiausia versta į anglų (20 knygų) ir vokiečių (35 knygos) kalbas. Mažiausiai – į latvių, ukrainiečių, bulgarų, prancūzų ir japonų kalbas – po vieną knygą. Versta ne tik į „įprastas“ klasikines kalbas, bet ir į tokias retas kaip japonų, turkų kalbos.

2003-ieji išsiskiria tuo, kad šiais metais versta į dvylika kalbų: anglų, baltarusių, danų, estų, ispanų, italų, kroatų, lenkų, prancūzų, rusų, švedų, vokiečių. Kaip retesnes galima paminėti kroatų, baltarusių ir estų kalbas. Daugiausia versta lenkų (6 knygos), prancūzų (5 knygos), vokiečių (4 knygos) kalbas. Į anglų ir rusų kalbas išversta po tris knygas. Į ispanų ir italų kalbas išversta po dvi knygas. Mažiausiai – į baltarusių, danų, estų, kroatų, švedų kalbas – po vieną knygą. Išleista kompiliacinio pobūdžio knygų: tai trys poezijos knygos, verstos į prancūzų, vokiečių ir baltarusių kalbas.

2004-aisiais versta į vienuolika kalbų: anglų, danų, ispanų, italų, kroatų, latvių, lenkų, rusų, švedų, vengrų, vokiečių kalbas. Daugiausia versta į vokiečių kalbą – keturios knygos. Į anglų, kroatų, rusų kalbas išversta po tris knygas. Į italų, latvių kalbas išversta po dvi knygas, į visas kitas kalbas versta po vieną knygą. Kaip retesnes galima išskirti kroatų ir vengrų kalbas.

2005 metais versta jau net į trylika kalbų: albanų, anglų, bulgarų, danų, estų, italų, kroatų, latvių, lenkų, rusų, švedų, ukrainiečių, vokiečių. Kalbų įvairovę praturtina T. Venclovos knyga, išversta į albanų kalbą, taip pat į bulgarų kalbą išversta V. Braziūno poezijos rinktinė. Daugiausia

versta į švedų kalbą (9 knygos). Į anglų kalbą išverstos keturios knygos, į lenkų ir vokiečių – po tris knygas, į visas kitas kalbas – po vieną knygą.

Tiražų požiūriu laikotarpį išnagrinėti gana sunku: trūksta tam tikrų metų duomenų apie vertimų tiražus. Nuo 1999 metų duomenų apie vertimų tiražus pateikia Lietuvos rašytojų sąjungos 1999–2002 metų Literatūrinio gyvenimo kronika ir bibliografija. Sprendžiant iš bibliografijoje pateikiamos medžiagos, nuo 1999-ųjų leidžiamų lietuvių grožinės literatūros vertimų į kitas kalbas tiražai nepalyginti mažesni nei 1994–1995 ir ypač 1990–1993 metais išleistų vertimų tiražai. 1999-aisiais tiražai tesiekė 1000–1500, kartais 2000 egzempliorių. Žvelgiant iš šiandienos pozicijų, tai gana didelis tiražas, nes šiandien Lietuvoje ir originalioji literatūra retai kada spausdinama didesniais tiražais. 2000-ųjų vertimų tiražai išlieka tokie patys. 2001–2002 metais vertimų tiražų skaičiai įvairuoja nuo 400 iki 3000 egzempliorių. Specialiai Frankfurto knygų mugei išleistų vertimų tiražai palyginti didesni nei įprastai, siekia 2000 ir net 3000 egzempliorių.

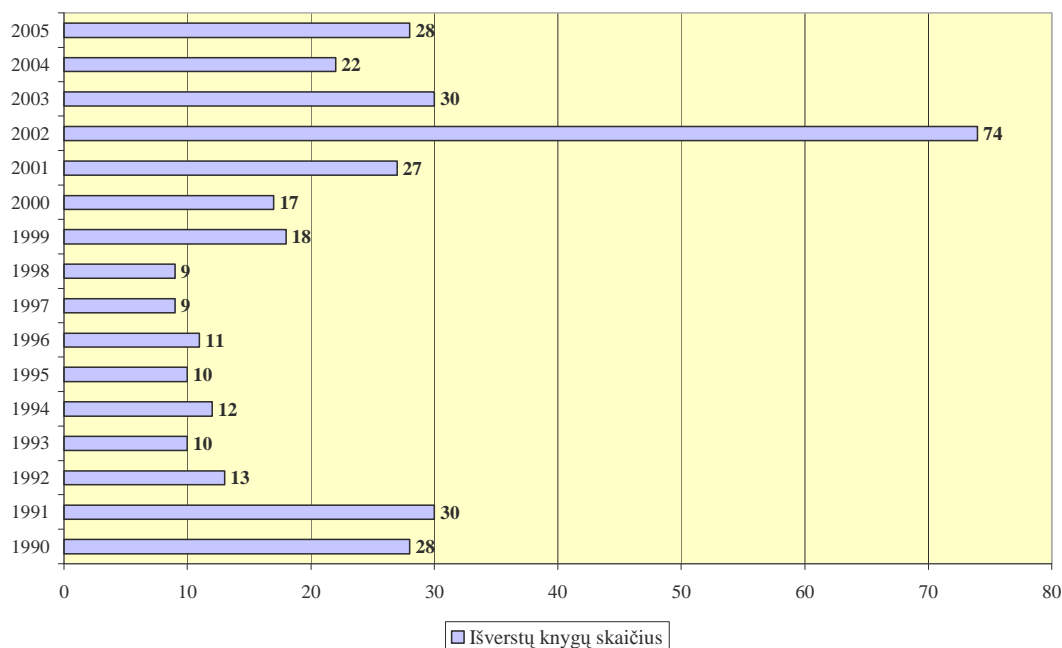
Kaip atskirą pavyzdį galima paminėti J. Ivanauskaitės knygų vertimų tiražus. Šios autorės kūrybos vertimai sulaukė didelio Vokietijos leidėjų susidomėjimo ir buvo išleisti nemažais tiražais.

Kokie lietuvių grožinės literatūros vertimų į kitas kalbas tiražai nuo 2002 metų, spręsti sunku, nes duomenų rasti nepavyko. Galima daryti prielaidą, kad 2003–2005 metais išleistų vertimų tiražai turėtų būti panašūs į 2000–2002 metų tiražus.

Visi 1990–1998 ir 1999–2005 metų laikotarpių lietuvių grožinės literatūros vertimų duomenys yra tokie:

7 grafikas

1990-2005 m. lietuvių grožinės literatūros vertimų skaičius

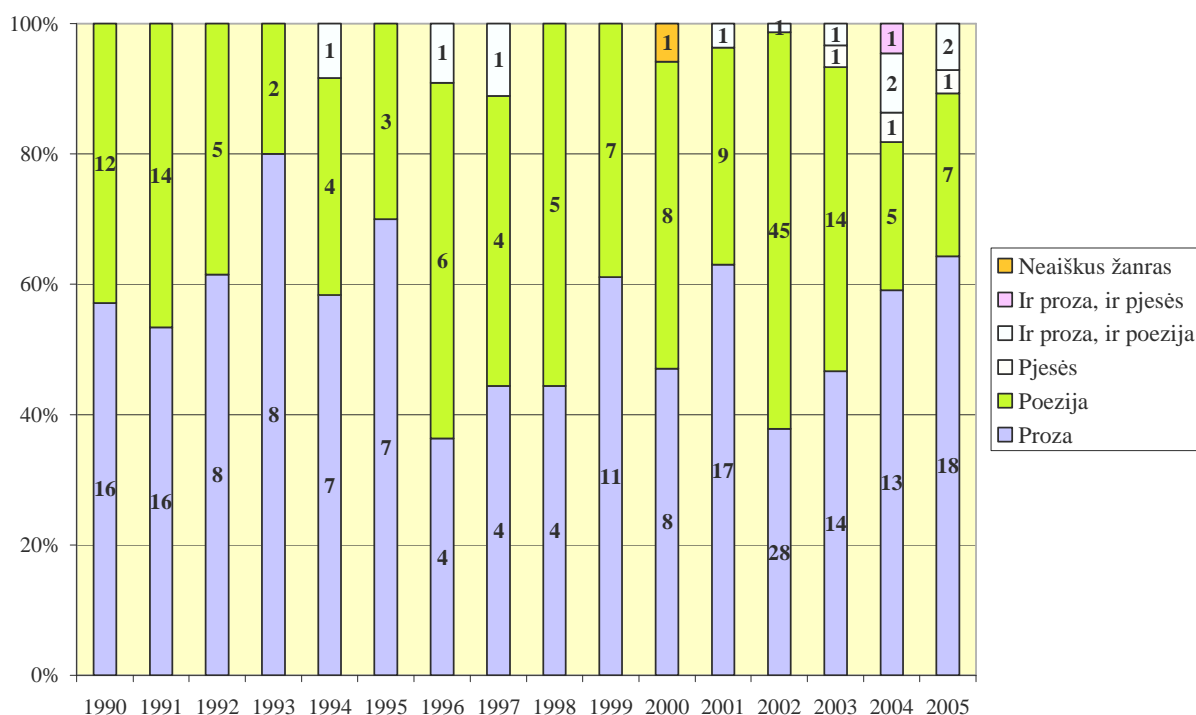

Sudaryta remiantis „Lietuvos spaudos statistikos“ 1990–2000 m., „Bibliografijos žinių. Lituanikos“ 2000–2005 m., LRS 1999–2002 m. bibliografijos ir „Lietuviškų knygų“ tinklalapio duomenimis

Išanalizavus 1990–2005 metų lietuvių grožinės literatūros vertimų į kitas kalbas statistikos duomenis galima teigti, kad iš viso 1990–2005 metais iš lietuvių kalbos buvo išverstos **348** knygos. Lyginant 1990–1998 ir 1999–2005 metų laikotarpius vertimų skaičiaus aspektu reikia pasakyti, kad iki 1999 metų lietuvių grožinės literatūros vertimų į užsienio kalbas kasmet mažėjo. Šios tendencijos pasikeitė nuo 1999 metų, kai vertimų pradėjo daugėti. Daugiausia knygų išversta ir išleista 2002 metais – net 74. Šių metų išskirtinumas neabejotinai paaiškintinas rengimusi Frankfurto knygų mugei, kurioje Lietuva dalyvavo išskirtinėmis svečio teisėmis. Nuo 2002 metų vertimų vėl smarkiai sumažėjo, kiek daugiau jų išleista 2005-aisiais.

8 grafikas

Lietuvių grožinės literatūros vertimų žanrų santykis 1990-2005 m.

Sudaryta remiantis „Lietuvos spaudos statistikos“ 1990–2000 m., „Bibliografijos žinių. Lituanikos“ 2000–2005 m., LRS 1999–2002 m. bibliografijos ir „Lietuviškų knygų“ tinklalapio duomenimis

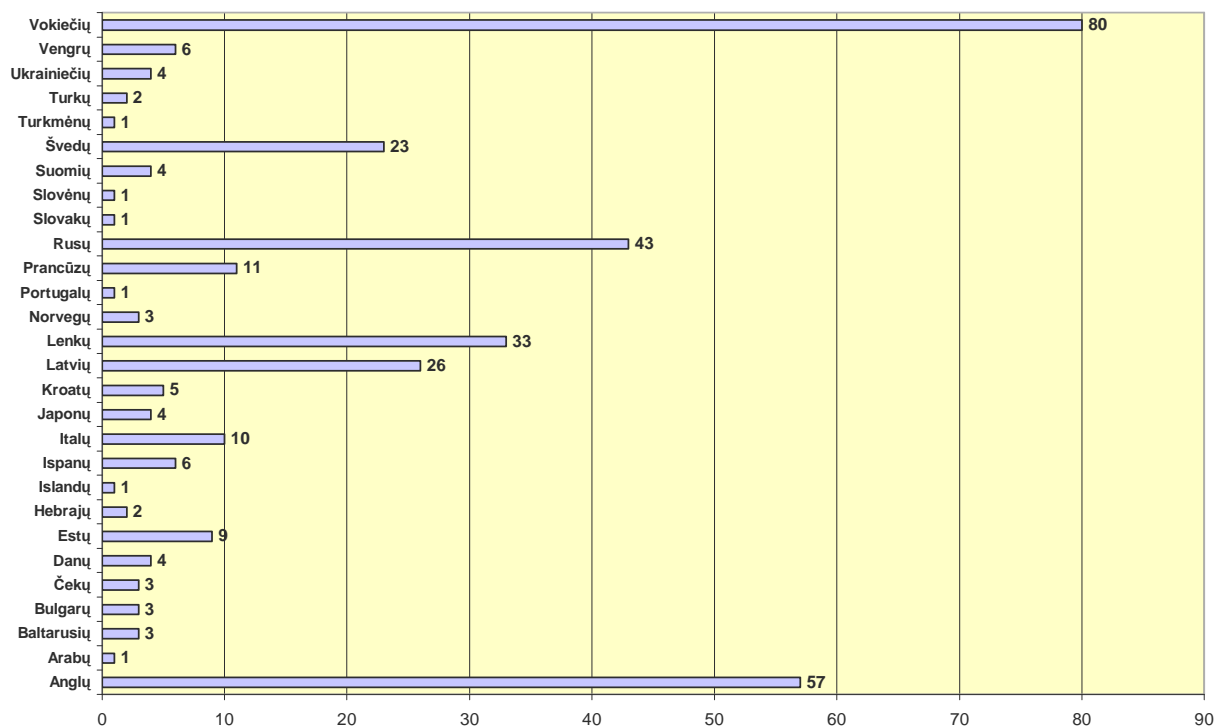
Apibendrinant duomenis vertimų žanrų požiūriu, išaiškėja šios tendencijos: iš visų išverstų knygų šiek tiek daugiau nei pusė – **183** – yra prozos kūriniai, **150** vertimų yra poezijos rinktinės ir almanachai, **3** knygos yra dramos žanro (lietuviškos pjesės), **10** knygų prozos ir poezijos rinkiniai, **1** knyga yra prozos ir pjesės vertimai ir dar **1** knygos žanro nustatyti nepavyko. Atskirai apibendrinant laikotarpius reikia pasakyti, kad 1990–1998 metų vertimų statistikos duomenys yra tokie: iš viso

išleistos **132** lietuvių grožinės literatūros kūriniių vertimiių į užsienio kalba knygos. Iš jų: proza – 74 knygos, poezija – 55 knygos, mišraus žanro knygiių – 3. 1999–2005 metais į užsienio kalbas buvo išversta ir išleista iš viso **216** knygiių. Iš jų: proza – 109 knygos, poezija – 95, pjesiių – 3, prozos ir poezijos rinkiniiių – 7 knygos, ir proza, ir pjesės – 1 knyga, neaiškaus žanro knygiių – 1.

Žvelgiant į žanrų santykių reikia pabrėžti, kad užsienio leidėjai dažniau pasirenka leisti lietuvių prozos vertimus, o ne poeziją. Tai paaiškintina tuo, jog praktika rodo, kad ne tik išversti, bet ir leidėjui įsiūlyti leisti poeziją sunkiau: vyrauja tendencija, kad skaitytojai labiau linkę pirkti ne poeziją, todėl leidėjai taip pat labiau linkę leisti ne lyrikos rinktines. Gana didelė poezijos vertimiių apimtis susidaro todėl, kad poezija daug verčiama rengiantis tarptautinėms knygiių mugėms, tai ypač pasakytina apie „Lietuviška knygas“, kurios ruošia medžiagą ir leidžia lietuvių poetiių vertimus, skirtus pristatyti lietuvių literatūrą. „Lietuviška knygos“ parėmė gana nemažai poezijos vertimiių, kuriuos išleido užsienio leidėjai.

9 grafikas

Kalbos, į kurias lietuvių grožinė literatūra versta 1990-2005 m.

Sudaryta remiantis „Lietuvos spaudos statistikos“ 1990–2000 m., „Bibliografijos žiniiių. Lituanikos“ 2000–2005 m., LRS 1999–2002 m. bibliografijos ir „Lietuviška knygiių“ tinklalapio duomenimis

Kalbų įvairovės požiūriu reikia pasakyti, kad iš viso per 1990–2005 metus lietuvių grožinė literatūra versta į 29 kalbas. Daugiausia buvo verčiama į vadinamąsias klasikinės ir artimiausių kaimynų kalbas: vokiečių (80 knygų), anglų (58), rusų (43), lenkų (33), latvių (26) ir švedų (22). Mažiausiai knygų išversta į albanų, arabų, islandų, portugalų, slovakų, slovėnų ir turkmėnų kalbas – į visas po vieną knygą. Be šių, kaip retesnes galima paminėti bulgarų, hebrajų, japonų, turkų ir vengrų kalbas.

Kaip autorius lyderius galima išskirti T. Venclovą – iš viso išversta 21 jo knyga, I. Merą, J. Ivanauskaitę, G. Kanovičių – jų knygų išversta po 13, S. Parulskį ir J. Marcinkevičių – iš viso jų knygų išversta po 11, kaip dažniau į užsienio kalbas verstus autorius taip pat galima paminėti E. Ališanką, J. Meką ir M. Martinaitį (išversta po 8 knygas), Sigitą Gedą, G. Grajauską, Tomą Kondrotą (po 7). Nereikia pamiršti, kad J. Mekas ir T. Venclova yra išeiviai iš Lietuvos, tad visų nuopelnų, kad jų literatūra taip gausiai verčiama, negalima priskirti Lietuvai. I. Meras turi agentą, kuris rūpinasi jo literatūros sklaida, tvarko visus reikalus, susijusius su jo kūrinų vertimais į kitas kalbas.

Labai daug aptariamuoju laikotarpiu iš lietuvių kalbos išversta antologijų: net 32. Tai įvairios prozos, poezijos ir šių abiejų žanrų rinktinės, išleistos įvairiomis kalbomis.

Kaip sąlygiškai menkavertiškesnes literatūros požiūriu galima išskirti Skomanto prozos knygas. Šių knygų išversta net 10, dažniausiai versta į anglų kalbą. Taip pat versta į latvių ir estų kalbas.

Įdomu tai, kad į užsienio kalbas neverčiamos Juozo Erlicko knygos, nors jis itin žinomas ir populiarus Lietuvoje. Tai paaiškintina autoriaus stiliaus savitumu: J. Erlicko tekstai išskirtinai susiję su Lietuvos realijomis, gyvenimu, reikia būti lietuviu norint suprasti, apie ką jis rašo. Jo meistriškumas suvokiamas tik lietuviui skaitytojui. Galima sakyti, kad J. Erlickas neišverčiamas autorius. Sunku tikėtis, kad užsienio skaitytojui jo tekstai būtų suprantami.

Lietuvos autorių grožinės literatūros vertimai neliko nepastebėti užsienyje. Reikia pasakyti, kad ypač Vokietijos, Austrijos ir Švedijos dienraščiuose palyginti neretai buvo publikuotos recenzijos ir atsiliepimai apie lietuvių grožinės literatūros vertimus. Šiose šalyse Lietuvos autorių kūrinų vertimai sulaukė nemažai teigiamų įvertinimų, ypač tai pasakytina apie E. Ališankos, J. Ivanauskaitės, T. Venclovos, R. Šerelytės kūrinų vertimus. Atsiliepimų apie jų kūrybos vertimus pasirodė tokiuose dienraščiuose kaip *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, *Augsburger Allgemeine*, *Thüringer Literatur*, *Stuttgarter Zeitung*, *Neue Züricher Zeitung*, *Furdie*, *Märkische Allgemeine*, *Die Zeit*, *Observer Sverige AB* ir kituose. Ypač daug Švedijos žiniasklaidos dėmesio Lietuvos literatūra nusipelnė 2005-aisiais Geteborge vykusios knygų mugės proga.

3.2. „Lietuviškų knygų” ir *Norlos* veiklos lyginimas

Siekiant išsiaiškinti, kiek veiksminga viena arba kita priemonė, ją reikia lyginti su kita tokio paties arba panašaus pobūdžio priemone. Tik palyginus galima vertinti ir teigti esant kokias nors tendencijas. Taigi norint įvertinti „Lietuviškų knygų“ veiklos veiksmingumą, jos darbo rezultatus tikslinga lyginti su *Norlos* darbo rezultatais. Šiame kontekste derėtų priminti, kad viešoji įstaiga „Lietuviškos knygos“ įkurta kaip modeliu remiantis *Norlos*, sėkmingai veikiančios organizacijos, pavyzdžiu.

Lyginant *Norlos* ir „Lietuviškų knygų“ veiklos uždavinius paaiškėja, kad abi įstaigos yra ne pelno siekiančios informacijos sklaidos organizacijos, skatinančios nacionalinės literatūros populiarinimą užsienyje. Abiejų įstaigų tikslai iš esmės sutampa: jos įkurtos tam, kad tarpininkautų rašytojams, leidėjams ir vertėjams savo šalyje ir užsienio leidėjams, vertėjams ir autoriams, įvairiais būdais ir formomis skleistų informaciją apie nacionalinę literatūrą, suteiktų vertėjams galimybę stažuotis, rengtų seminarus ir kitus renginius vertėjams ir leidėjams, apmokėtų bandomųjų pavyzdinių vertimų išlaidas, dalyvautų šalies ir tarptautinėse knygų mugėse, sudarytų ir atnaujintų į užsienio kalbas išverstų autorių kūriniių duomenų bazę, finansiškai remtų nacionalinės literatūros vertimo išlaidas ir kt. Kaip skirtumą galima išvengti *Norlos* finansines galimybes apmokėti norvegų rašytojų ir jų vertėjų kelionių išlaidas. Didelis pranašumas ir tai, kad *Norla* skelbia publikacijas apie norvegų literatūros aktualijas ir naujienas. Kaip „Lietuviškų knygų“ pranašumą galima paminėti tai, kad įstaiga dalyvauja ne tik tarptautinėse knygų mugėse užsienyje, bet organizuoja ir Tarptautinę Vilniaus knygų mugę bei daug kitų įvairių tarptautinių ir vietinės reikšmės projektų.

Kaip vieną iš svarių panašumų galima paminėti „Lietuviškų knygų“ ir *Norlos* statusą. *Norla* yra organizacija, priskirta Norvegijos kultūros ir religijos ministerijai bei Užsienio reikalų ministerijai. „Lietuviškos knygos“ yra nedidelis centras, Lietuvos kultūros ministerijos sudėtinė dalis, priklausoma nuo ministerijos ir finansiškai, ir kitais aspektais. „Lietuviškoms knygoms“ dalį lėšų skiria Lietuvos kultūros ministerija, dalį – Kultūros ir sporto rėmimo fondas. Kita vertus, *Norla*, turinti beveik trisdešimties metų įdirbį, gali pasigirti turinti daugiau specialistų: įstaigoje dirbuojasi penki žmonės, tuo tarpu dar nė dešimties metų veiklos stažo neturinčiose „Lietuviškose knygose“ dirba tik dvi darbuotojos, neskaičiuojant buhalterės.

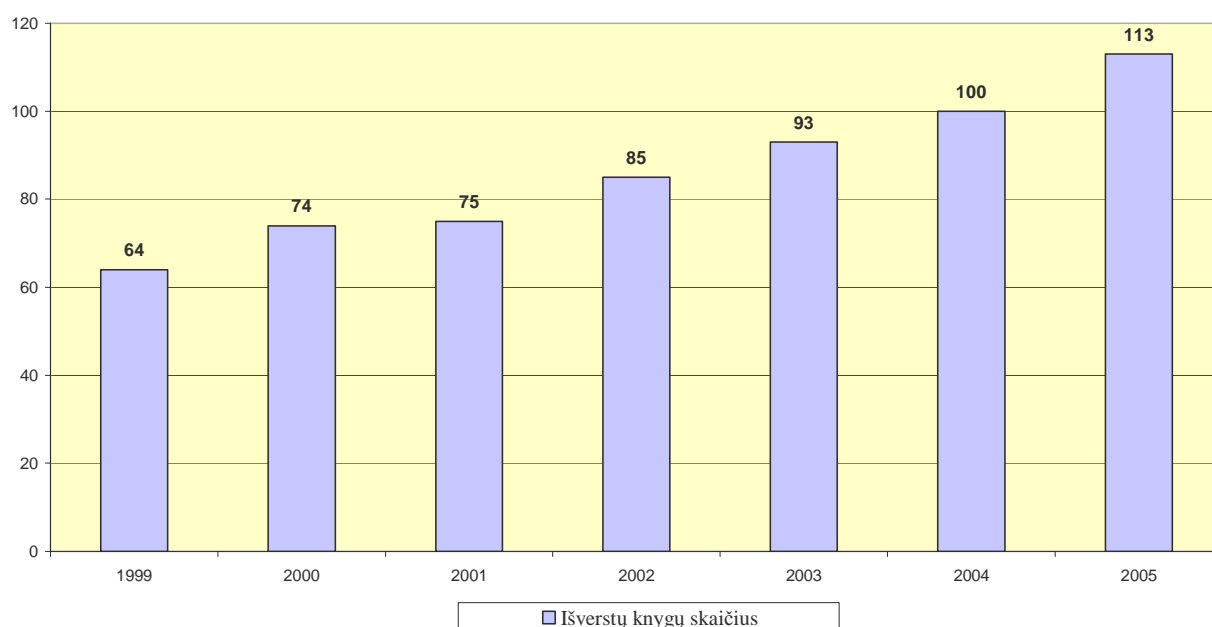
Kaip vieną iš esminių skirtumų reikia paminėti akivaizdžiai nevienodą įstaigų finansavimą. Šiuo aspektu „Lietuviškų knygų“ ir *Norlos* dėl šalių ekonominio išsivystymo skirtumo negalima lyginti, tačiau akivaizdu, kad įstaigoms skiriamų lėšų skirtumas itin didelis, todėl nacionalinių literatūrų sklaidos galimybės taip pat labai skiriasi. Iš Norvegijos kultūros ir religijos ministerijos biudžeto *Norlai* kasmet skiriama nemažai lėšų. Pavyzdžiui, 2004 metais *Norla* vertėjams, vertusiems norvegų literatūrą į kitas kalbas, išskirstė 7 067 000 kronų, tai yra beveik 3 milijonai litų. Deja, to

tikrai negalima pasakyti apie „Lietuviškas knygas“. Pavyzdžiui, 2004 metais finansinė „Lietuviškų knygų“ padėtis buvo tokia: Kultūros ministerija skyrė 58 000 litų, o Kultūros ir sporto rėmimo fondas – 30 000 litų vertimams į užsienio kalbas remti.

Taigi ką šios įstaigos nuveikė per tą patį 1999–2005 metų laikotarpį? Palyginimui pateikiama konkreti grožinės literatūros vertimų statistikos analizė. Kaip teigia Norvegijos įstaigos atstovė, duomenys nėra visiškai tikslūs, pateikiami apytiksliai skaičiai, tačiau paklaida nėra didelė. Šie *Norlos* duomenys Lietuvoje dar niekur neskelbti.

10 grafikas

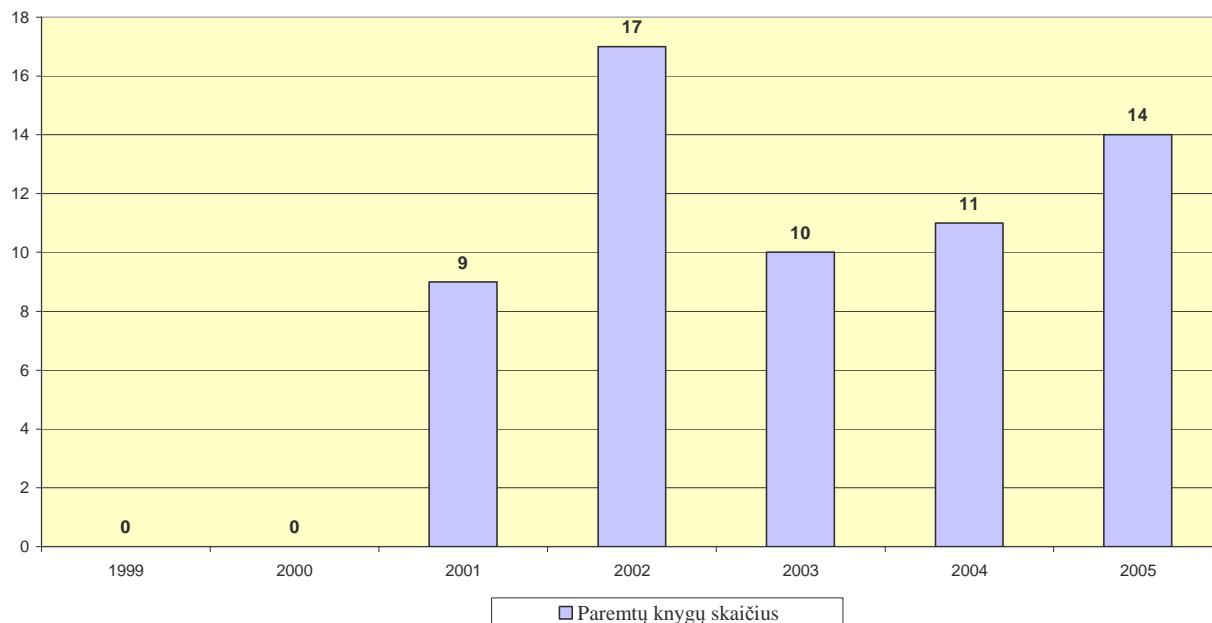
1999-2005 m. *Norlos* paremti norvegų grožinės literatūros vertimai

Sudaryta remiantis *Norlos* atstovės Ingrid Overwien pateiktais duomenimis

Pateikti duomenys rodo, kad 1999–2005 metais Norvegijoje vykdyta kryptinga nacionalinės grožinės literatūros vertimų politika. Akivaizdu, kad *Norlos* paremtų vertimų kasmet pastebimai daugėjo, knygų buvo išverčiama vis daugiau, ir ne viena – dviem knygomis, o iki dešimties ir daugiau. Didžiausia pažanga padaryta 2005 metais: palyginti su 2004-aisiais, išversta 13 knygų daugiau. 2005-ųjų vertimų skaičių lyginant su 1999-ųjų išverstų knygų duomenimis, vertimų padaugėjo beveik penkiasdešimčia per metus.

11 grafikas

1999-2005 m. *Lietuviškų knygų* paremti lietuvių grožinės literatūros vertimai

Sudaryta remiantis „Lietuviškų knygų“ duomenimis (žr. 1 priedą)

Remiantis pateiktais „Lietuviškų knygų“ duomenimis galima teigti, kad lietuvių grožinės literatūros vertimų padėtis daugiau nei kukli, palyginti su *Norlos* duomenimis. *Norla* rezultatais lenkia „Lietuviškas knygas“ beveik dešimt kartų. *Norla* iš viso parėmė 604 knygu, o „Lietuviškos knygos“ – 61 vertimą iš lietuvių kalbos. Lietuvių grožinės literatūros kūrinių į užsienio kalbas išverčiama kur kas mažiau nei norvegų. Vis dėlto reikia pripažinti, kad lietuvių grožinės literatūros vertimų kasmet daugėja, nors ir po truputį. Reikia pabrėžti ir tai, kad *Norla* vertimus rėmė jau nuo seniai, o „Lietuviškos knygos“ remti vertimus pradėjo tik 2000-aisiais. *Norlos* duomenys apima septynerius metus, o „Lietuviškų knygų“ – tik penkerius.

Pateikti *Norlos* ir „Lietuviškų knygų“ duomenys rodo, kad skirtumas labai didelis, deja, Lietuvos nenaudai. Objektyviai reikia pripažinti, kad naivu būtų tikėtis, jog jauna, tradicijų neturinti Lietuvos organizacija savo veiklos mastais prilygtų senai Norvegijos įstaigai. „Lietuviškos knygos“ gyvuoja vos aštuonerius metus, tad tikėtis arba reikalauti, kad savo darbo rezultatais Lietuvos įstaiga neatsiliktu, būtų nepagrįsta. Kita vertus, kyla logiškas klausimas, kodėl *Norla* taip sėkmingai tvarkosi ištisus dešimtmečius, kur slypi jos sėkmė, kodėl *Norla* yra stipri organizacija? Taigi kas lemia *Norlos* gerą darbą, kas yra tie veiksniai, sukūrę ir palaikantys darnų įstaigos funkcionavimą?

Remiantis tyrimo duomenimis, tai aiškintina valstybių kultūros politikos, finansavimo, įstaigų, dirbančių nacionalinės literatūros vertimų sklaidos darbą, pajėgumų skirtumais. Be to, *Norlos* atstovė sėkmingą įstaigos darbą aiškina tuo, kad gaunamas tikrai geras finansavimas, Norvegija gali didžiuotis

turinti palyginti daug gerų rašytojų ir geros literatūros tiek kokybės, tiek kiekio prasme, taip pat didelis pranašumas yra tai, kad Norvegijoje ypač daug dėmesio skiriama profesionaliam nacionalinės literatūros pardavimui užsienyje: yra įsteigtos kelios profesionalios agentūros, atliekančios būtent šią funkciją.

Be to, turbūt niekas nesiginčys, kad Norvegija apskritai yra viena stipriausių, turtingiausių Europos šalių, kurios ekonominė būklė yra stipri ir palyginti stabili, kurioje pragyvenimo lygis – vienas aukščiausių, jeigu ne aukščiausias Europoje. Neverta įrodinėti akivaizdžių tiesų, kad esama tiesioginio valstybės ekonomikos būklės ir kultūros būklės ryšio. Ekonomiškai stipri valstybė gali sau leisti ir yra pajėgi remti ir palaikyti tiek bendrą kultūros lygį šalies mastu, tiek konkrečią siauresnę kultūros sritį. Norvegijoje kultūros klausimus sprendžia ir už kultūrą yra atsakingos net dvi institucijos: jau minėtoji Norvegijos kultūros ir religijos ministerija ir Norvegijos užsienio reikalų ministerija. Be visų kitų dalykų, jos atsakingos už kultūrinį bendradarbiavimą ir Norvegijos kultūros sklaidą užsienyje. Prisiminus, kokio dydžio lėšos Norvegijoje skiriamos kultūros politikos strategijoms įgyvendinti, nenuostabu, kad Norvegijoje daug dėmesio skiriama ir gimtosios kultūros sklaidai, pavyzdžiui, per literatūrą, jos vertimus.

Keliant klausimą, ar normalu, kad norvegai per metus sugeba paremti net 100 ir daugiau knygų vertimus, o tos pačios paskirties Lietuvos įstaiga – apie 10, nereikėtų pamiršti ne tik finansinės reikalo pusės. Nemažiau svarbus, galbūt netgi pagrindinis veiksnys yra valstybės kultūros politika. Nebus per drąsu teigti, kad Lietuvoje kultūros politika daugiau deklaruojama nei įgyvendinama. Kultūros reikalai Lietuvos vyriausybei nėra svarbiausia prioritetinė sritis. Atgavus nepriklausomybę apie tai ne kartą kalbėta, diskutuota, rašyta ir Lietuvos periodikoje. Pavyzdžiui, jau 1998 m. Lietuvos leidėjų asociacijos prezidentas V. Akelis apgailestavo dėl bendros prastos lietuvių literatūros sklaidos padėties: jis sakė, kad jau penkerius metus iš eilės prašė skirti 100 tūkst. litų iš biudžeto lietuvių literatūros vertimams remti, tačiau to neišgirdo nė vienas kultūros ministras [14]. Nereikėtų pamiršti ir esminio faktoriaus: „Lietuviškos knygos“ buvo įkurtos ne valstybės, o privačių asmenų iniciatyva.

Dar vienas svarbus veiksnys yra literatūros kokybė. Šis klausimas taip pat sukėlė nemažai diskusijų. Dar 1996 m. žurnalistas R. Celencevičius kelia klausimą: kodėl lietuvių rašytojai negali parašyti bestselerio, kuris būtų populiarus bent jau Lietuvoje? Kaip teigiama, *užsienio skaitytojus gali sudominti tik tada, kai sudominsi savo šalies skaitytojus. Jeigu būsi įdomus Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, kito miesto ar kaimo žmogui, tai būsi įdomus ir Paryžiaus, Niujorko, Londono skaitytojui* [15]. Toliau primenama, kad *nėra bestselerių, arba populiariosios literatūros, rašymo tradicijų. Lietuvių literatūra visada pretendavo būti meniškai brandi... Taigi dirvos sluoksnis, iš kurio galėtų išaugti bestseleris, dar labai plonas ir nederlingas. Vargu ar iki šio amžiaus pabaigos prasikals nors pirmieji daigai* [15]. Tuometinis „Vagos“ direktorius K. Platelis sakė, kad jeigu žinotų, kaip parašyti bestselerį, tuoj pat sėstų, parašytų ir parduotų.

Taigi reikia kelti ir kitus klausimus: ar lietuvių grožinė literatūra yra tiek įdomi pasauliui, kad jis ją verstu, ar Lietuva turi ką pasiūlyti, pagaliau, ar yra kas verstu lietuvių literatūrą į kitas kalbas? Tai nemažiau svarbūs ir netgi esminiai klausimai, į kuriuos reikia ieškoti atsakymų. Jeigu nėra geros lietuvių literatūros, kaip galima tikėtis, kad ją kas nors vers į kitas kalbas? Jeigu nėra vertėjų, puikiai mokančių užsienio kalbas ir suinteresuotų versti lietuvių literatūrą, neturėtų stebinti faktas, kad negausu išverstų knygų. Iš tikrųjų nėra pagrindo teigti, kad taip yra: tikroji padėtis yra geresnė: Lietuvoje yra ir gerų rašytojų, ir gerų kūrinių, kurie verti būti verčiami. Tai ir daroma – tai rodo jau apžvelgti statistikos duomenys, tai patvirtina „Lietuviškų knygų“ darbo praktika. Kitas klausimas yra gerų autorių ir gerų kūrinių gausa. „Lietuviškų knygų“ sudarytoje duomenų bazėje yra maždaug 100 lietuvių literatūros vertėjų visame pasaulyje. Kai kurie jų yra aktyvūs vertėjai – verčia nuolat, kai kurie vertimais užsiima laisvu nuo kitų darbų laiku. Vertėtų pagalvoti apie tai, ką būtų galima padaryti, kaip paskatinti šiuos žmones atsidėti lietuvių literatūros vertimui, kas galėtų būti akstinas jiems užsiimti būtent vertimu kaip tiesiogine veikla. Kita vertus, nereikia pamiršti ir vertėjų kompetencijos. Ji – itin svarbus veiksnys kalbant apie vertimų kokybę. Turbūt neveltui kai kurie autoriai ir leidėjai sako, kad geriau jokio vertimo negu blogas. Taigi vertėtų pagalvoti, ką dar galima nuveikti šiuo klausimu be to, kas jau daroma.

Lyginant Lietuvos ir Norvegijos patirtį, galima išvelgti dar vieną šių šalių panašumą: Lietuvoje gyvena 3,5 milijono, o Norvegijoje – 4,5 milijono gyventojų. Atrodytų, skirtumas nedidelis, abi valstybės nėra gausios gyventojų skaičiumi, tad ir kultūros srityje gali būti vykdoma panaši politika, tačiau derėtų nepamiršti ir to faktoriaus, kad iš esmės skiriasi Lietuvos ir Norvegijos istorinė, politinė, socialinė padėtis. Norvegijos istorija klostėsi visiškai kitaip nei Lietuvos, jai neteko patirti Tarybų Sąjungos respublikos statuso su visais iš to kylančiais padariniais, tad Lietuva, palyginti visai neseniai atgavusi nepriklausomybę, vargu ar gali kokiais nors aspektais prilygti šiai Skandinavijos valstybei.

3.3. Vertimų rėmimo sistema ir atranka

Analizuojant „Lietuviškų knygų“ darbą, neišvengiamai kyla klausimas, koku būdu konkrečiai ir koku principu vadovaujantis įgyvendinamas lietuvių grožinės literatūros vertimų į užsienio kalbas rėmimas: kaip vyksta rėmimo procedūra, iš kur ir kaip atsiranda į paramą pretenduojančių knygų sąrašas, kas jį sudaro, kas lemia, kad viena arba kita knyga bus arba nebus paremta, t. y. koks yra ir kaip veikia vertimų rėmimo „mechanizmas“.

Kaip teigia pačios „Lietuviškų knygų“ darbuotojos, jos į verstinių leidinių atranką ir lėšų skirstymą nesikiša; įstaigos steigėjai taip pat nedalyvauja sprendžiant šiuos klausimus. Paaiškėjo, kad verstinių ir neverstinių leidinių likimą sprendžia kas ketverius metus sudaroma ekspertų komisija. Komisiją iš viso sudaro trys žmonės. Į komisiją įeina vienas Kultūros ministerijos atstovas, vienas

Lietuvos rašytojų sąjungos atstovas ir vienas Lietuvių PEN centro atstovas. Anksčiau šią komisiją sudarė Rasius Makselis, Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos Informacinės visuomenės plėtros skyriaus vedėjas, Rašytojų sąjungos atstovė Ona Baliukonė ir PEN centro atstovas Antanas A. Jonynas. Pasibaigus šios komisijos kadencijai, buvo išsiųsti laišakai į visas šias institucijas prašant deleguoti po vieną atstovą ir taip buvo paskirti žmonės, sudarantys naują, šiuo metu veikiančią komisiją. Tai Lietuvos rašytojų sąjungos atstovas Vladas Braziūnas, Lietuvių PEN centrui atstovaujanti Jurgita Mikutytė ir Rasius Makselis. Ši komisija du kartus per metus – pavasarį ir rudenį – sprendžia, kam ir kokia parama turėtų būti skiriama. Kad galėtų tai padaryti, komisijos nariai iš anksto gauna „Lietuviškų knygų“ darbuotojų sudarytą sąrašą knygų, iš kurių atrenka remtinas.

„Lietuviškų knygų“ atstovės taip pat nesavavališkai sudaro minėtąjį sąrašą. Sistema yra tokia, kad „Lietuviškos knygos“ kreipiasi į Lietuvos rašytojų sąjungą, Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto Lietuvių literatūros katedros specialistus ir Lietuvių literatūros ir tautosakos institutą prašydamos pareikšti savo autoritetingą nuomonę ir pateikti sąrašą lietuviškų knygų, kurios būtų geriausios, vertingiausios, vertos siūlyti versti į užsienio kalbas. Gavusios minėtų institucijų atsiliepimus ir sąrašus, „Lietuviškų knygų“ darbuotojos parengia šį vadinamąjį „Geriausių knygų sąrašą“. Šis sąrašas išspausdinamas brošiūros forma ir pateikiamas užsienio leidėjams knygų mugių metu. „Lietuviškų knygų“ prisistatomajame informaciniame stende ši brošiūra prieinama visiems leidėjams.

Vertimų rėmimo programa remia tik užsienio leidyklas ir leidėjus. Lietuvos leidėjams išimčių nedaroma, nebent Lietuvos leidėjas bendrai su užsienio leidėju leidžia pasirinktą leidinį. Užsienio leidėjai, prašantys paramos, „Lietuviškų knygų“ tinklalapyje susiranda paraiškos formą, ją užpildo ir atsiunčia faksu arba paštu. Prašydami paramos užsienio leidėjai atsiunčia ne tik užpildytas paraiškas, bet ir kitus reikalingus dokumentus: sutartis dėl autorių teisių, sutartis su vertėjais. Įstaigos darbuotojos gautąsias paraiškas surenka, atšviečia ir kopijas išdalija komisijos nariams apsvarstyti. Kiekvienas komisijos narys atskirai apgalvoja tikslingumą paremti rekomenduotas knygas. Vėliau komisijos nariai susitinka ir jau kartu nusprendžia, kokius leidinius remti, kiek lėšų skirti vienos arba kitos knygos vertimui. Prieš tai „Lietuviškų knygų“ darbuotojos būna informavusios, kiek iš viso yra skirstytinų lėšų.

Kyla dar vienas klausimas: ar visos rekomenduotos knygos paremiamos? Logiška manyti, kad tikrai ne visos: komisija tam ir yra, kad nuspręstų, ką paremti, o ką atmesti. Pavyzdžiui, 2005 metais įstaiga sulaukė 18 leidėjų paraiškų, parėmė 16 prašymų. Kyla ir kitas klausimas: kokiais kriterijais vadovaudamiesi komisijos nariai sprendžia, ką iš sąrašo pateiktų leidinių reikia atmesti kaip neremtinus?

Siekiant tai išsiaiškinti, pokalbio su komisijos ekspertais metu aptarti knygų rėmimo pagrindai, kriterijai, taip pat priežastys, nulemiančios lietuvių grožinės literatūros vertimų gausą ir trūkumą ir vertimo tendencijas apskritai.

Komisijos ekspertai, sprendžiantys lietuvių grožinės literatūros kūriniių vertimo rėmimo klausimus, patvirtino, kad pirmenybė remiant vertimus teikiama lietuvių grožinės literatūros kūriniiams. Čia derėtų priminti, kad „Lietuviškos knygos“ remia ir negrožinės lietuvių literatūros vertimus (istorinio, pažintinio ir kitokio pobūdžio leidinius). Iš grožinės lietuvių literatūros kūriniių pirmenybė teikiama vadinamajai rimtai literatūrai, turinčiai išliekamąją vertę. Ekspertai patvirtino turintys galimybę iš anksto susipažinti su leidėju, norinčių leisti vertimus, paraiškomis. Vienos iš ekspertų – J. Mikutytės – teigimu, atrenkami rimti kūriniai, verti paramos ir verti būti skaitomi ir užsienyje. Į klausimą, kas priskiriama šiai rimtajai literatūrai, J. Mikutytė atsakė, kad tai kūriniai, atitinkantys aukštosios literatūros kriterijus. Atmetamos paraiškos, kuriose prašoma paremti šio kriterijaus neatitinkančius kūriniius, kitaip tariant, knygas, kurios nereprezentuotų Lietuvos užsienyje pristatant lietuvių literatūrą taip, kaip to norėtusi. Kitaip tariant, atmetama komercinė literatūra, nors J. Mikutytė pripažįsta, kad ne visada lengva atskirti, kuri knyga dar priskirtina rimtajai literatūrai, o kuri jau komercinė. Čia svarbi būna kito komisijos eksperto – V. Braziūno – nuomonė, nes jis gerai pažįsta lietuvių literatūrą ir pačius autorius, žino, kaip ta literatūra, kuri pretenduoja į paramą, priimama ir vertinama pačioje Lietuvoje, kurie rašytojai tiesiog nėra Lietuvos literatūrinio gyvenimo dalis. Tai gali būti netgi tokie rašytojai, kurių kūriniai gana gerai parduodami, tačiau jie nedalyvauja Lietuvos literatūriniame gyvenime ir neturi pretenzijų tai daryti. Šie rašytojai nedalyvauja diskusijose literatūros klausimais, nerašo apie literatūros aktualijas spaudoje, nereiškia nuomonės kultūros klausimais, nedalyvauja šio pobūdžio reikaluose. Pavyzdys galėtų būti kokia nors jauna autorė, parašiusi meilės romaną. Kita vertus, svarbus ir tas veiksnys, kad pati paraišką teikianti leidykla paprastai būna tikra dėl verstino kūrinio sėkmės užsienyje.

J. Mikutytė pripažįsta, kad dažniausiai iniciatyvą versti lietuvių literatūrą parodo vertėjai, mokantys lietuvių kalbą. Dažnai būtent jie yra tie žmonės, kurie gerai jaučia savo šalies literatūros rinkos „pulsą“, gali prognozuoti vertimo sėkmę užsienyje. Tam, kad lietuvių grožinė literatūra būtų daugiau verčiama į užsienio kalbas, reikia nemažai dalykų. J. Mikutytės nuomone, trūksta gerų vertėjų, galinčių gerai išversti. Į didžiąsias – anglų, vokiečių – kalbas dar atsiranda vertėjų, o į mažų šalių kalbas verčiančių vertėjų arba vos vienas kitas, arba visai nėra. Būna ir taip, kad vertėjų yra, tačiau tai ne filologai, ne kalbos specialistai, tiesiog žmonės, labai seniai gyvenantys toje šalyje. Dėl šių priežasčių gali nukentėti vertimo kokybė, nes vertėjui labai svarbu jausti kalbos niuansus. Vertimų kokybė yra labai svarbus veiksnys siekiant, kad iškilūs lietuvių literatūros kūriniai atsiskleistų visu savo gražumu ir savitumu.

Kitas labai svarbus niuansas siekiant, kad lietuvių literatūra būtų verčiama dažniau ir daugiau, yra iniciatyva bendrauti su užsienio leidėjais, ypač su didelių leidyklų atstovais. Užsienio leidėjai turėtų būti užkalbinami tiesiogiai, jiems turi būti pristatoma lietuvių literatūra. J. Mikutytės nuomone, leidėjai yra ir verslininkai, todėl labai daug kas priklauso nuo to, kaip jiems bus pristatoma viena arba kita knyga. Iš leidėjų praktikos žinoma, kad kartais nusiperkamos teisės leisti iš tiesų nevertingą knygą vien dėl to, kad ji buvo puikiai pristatyta ir rekomenduota. Būna ir taip, kad ne kažin kokios vertės ir ne itin aukšto meninio lygio knygos perkamos labai gerai, netgi tampa bestseleriais, o tikrai vertingos, geros knygos nesulaukia dėmesio. Maža šalis, nežinomas autorius ir negirdėtas kūrinio pavadinimas neretai lieka nepastebėti. J. Mikutytės nuomone, šiuo požiūriu „Lietuviškoms knygoms“ reikėtų daugiau reprezentatyvumo, nors, šios įstaigos atstovų teigimu, tai nėra įstaigos tikslas – daryti reklamą arba tiesiogiai pardavinėti lietuvių literatūrą. Ekspertė kelia logišką klausimą: o kas gi tai turėtų daryti? Juk ne vertėjai. Įstaiga turėtų rodyti daugiau iniciatyvos, ne tik teikti pasyvią paramą, kai paskelbiamas vertimų rėmimo konkursas, priimamos paraiškos ir toliau sprendimo teisė perduodama ekspertų komisijai. „Lietuviškos knygos“ turėtų aktyviau siūlyti lietuvių literatūrą užsienio leidėjams. Pavyzdžiui, laiku suskubus, B. Sruogos „Dievų miškas“ galėjo tapti tarptautiniu bestseleriu Vakarų Europoje, nes tokiu stiliumi daugiau niekas nerašo, o dabar jau galbūt per vėlu. J. Mikutytės nuomone, reikia eiti ne į mažas leidyklas, o į dideles, turinčias didesnes galimybes, ir jas sugebėti sudominti. Jeigu kūrinį nusprendžia leisti didelė, prestižinė leidykla, tai reiškia, kad ir skaitytojai atitinkamai reaguos į šios leidyklos knygas, lengviau seksis „pramušti“ kelią kitiems kūriniams. Kaip sėkmingą tokios strategijos pavyzdį ekspertė paminėjo J. Ivanauskaitės knygų sėkmę Vokietijoje.

Kitas sėkmingas veiklos pavyzdys – latviai, kurie taip pat turi gimtosios literatūros populiarinimui skirtą centrą, užsiimančią tokia pačia veikla. Įstaigos darbuotojų beveik nebūna Latvijoje, jie labai aktyviai važiuoja į užsienį, dalyvauja įvairiuose renginiuose, asmeniškai siūlo savo literatūrą užsienio leidėjams ir visa tai daro su individualiu entuziazmu. „Lietuviškos knygos“ atstovai taip pat dalyvauja įvairiuose tarptautiniuose renginiuose. J. Mikutytės teigimu, tikrai negalima teigti, kad lietuvių literatūros užsienio renginiuose nėra, kad ji nematoma. Ji yra, tačiau niekada nebūna dėmesio centre, išskyrus Frankfurto knygų mugę 2002-aisiais, iš dalies ir 2005 metų Geteburgo knygų mugę. Kita vertus, J. Mikutytės nuomone, nors „Lietuviškos knygos“ šia veikla neužsiima, įstaiga vis tiek atlieka svarbų – tarpininkavimo – darbą. Ekspertė pripažįsta, kad visas šis platus lietuvių literatūros sklaidos ir populiarinimo veiklos baras neturėtų būti tik dviejų žmonių rūpestis, kaip tai yra dabar.

Ekspertė paminėjo ir kitą aspektą: trūksta ir gerų lietuvių kūrinių kurie galėtų užkariauti užsienio skaitytojus. Gerai išmanydama užsienio literatūrą ir pažindama lietuvių literatūrą, J. Mikutytė teigia lietuvių literatūrą esant gana provincialią. To tikrai negalima pasakyti apie visą lietuvių grožinę literatūrą, tačiau neretai yra būtent taip, kad nelengva rasti, ką apskritai būtų verta skaityti, o ką jau

kalbėti apie tai, kad būtų verta siūlyti versti į kitas kalbas. Ekspertei kaip lietuvei nėra įdomu skaityti literatūrą, kurioje kalbama apie tai, ką ji mato kasdien, tad, jos nuomone, vargu ar galima tikėtis, kad lietuviška kasdienė problematika sudomintų užsieniečius. Šis niuansas jau seniau pastebėtas, tai nėra tik ekspertės šališka nuomonė. Negana to, į užsienio rinką einantis autorius turėtų mokėti kalbėti bent jau angliškai, kad galėtų pats papasakoti apie savo kūrinį. Tikrai ne apie visus lietuvių autorius būtų galima pasakyti, kad jiems ši kliūtis netrukdo. Taip nejučia apsiriboja ratas tų kūrėjų, kurie realiai galėtų pretenduoti į užsienio skaitytojų dėmesį.

J. Mikutytė palietė ir dar vieną aktualų klausimą. Tai rekomenduotų versti knygų sąrašo sudarymas. „Lietuviškų knygų“ darbuotojai šį darbą – spręsti, ką remti – patiki jau minėtajai ekspertų komisijai. Sudarant remtinių knygų sąrašą, be kitų specialistų, prisideda ir Lietuvos rašytojų sąjunga. Ekspertė kelia klausimą, ar tai nėra kažkiek šališka: juk Rašytojų sąjunga rekomenduoja versti ne kiekvieno ir ne kiekvieno gero autoriaus kūrinius. Ar tai nėra subjektyvu? Rašytojų sąjungos valdyba siūlo jai patinkančius, jos „kartelę“ įveikiančius kūrinius, tačiau būna ir taip, kad tarp siūlomųjų nepatenka kitos rimtos knygos, neretai kartojasi tos pačios autorių pavardės, tų pačių, ekspertės nuomone, nuobodžių kūrinių, kurie užsienyje niekaip negalėtų sudominti skaitytojo, pavadinimai. Lietuvoje gera laikoma knyga nebūtinai taip pat vertinama užsienyje. Būna taip, kad savo šalyje knyga yra bestseleris, tačiau dėl savo specifiškumo ji visiškai netinkama versti į kitas kalbas.

Be kita ko, J. Mikutytės nuomone, turimą gerą literatūrą reikia mokėti pristatyti laiku ir taip, kad ji patrauktų užsienio leidėjų dėmesį, o ne keltų nuobodulį: gerą dalyką irgi galima sugadinti, ypač knygą, kurios nepaskaitęs žmogus nežinos, ko ji verta. J. Mikutytės teigimu, tiesiausias kelias pas užsienio skaitytojus – sudominti užsienio leidėjus. Juk leidėjas ir pats yra suinteresuotas išleisti gerą knygą. Visiškai nepagrįstos yra kartais pasigirstančios kalbos, kad tai padaryti neįmanoma, kad užsieniečiams tai neįdomu. Remdamasi asmenine patirtimi, ekspertė tvirtina, kad taip teigiantys žmonės tikriausiai kalba ne su tais žmonėmis, su kuriais reikia apie tai kalbėti, galbūt neteisingai kalba arba visai nekalba. Reikia ne kaulyti, o savo literatūrą pateikti taip, kad ja susidomėtų reikalingi žmonės, kad jie manytų, jog jiems daroma paslauga siūlant vieną arba kitą kūrinį, autoriaus pavardę.

Kitas ekspertų komisijos narys, poetas ir vertėjas V. Braziūnas, akcentuoja kitas problemas, susijusias su lietuvių grožinės literatūros vertimų sklaida ir populiarinimu. Jo nuomone, bene didžiausia bėda yra valstybinio požiūrio į vertimus, kaip lietuvių kultūros nešėjus ir atstovus, nebuvimas, tokio suvokimo trūkumas. Būdamas komisijos nariu, turinčiu svarią nuomonę, V. Braziūnas suvokia atsakomybę, tenkančią sprendžiant rekomenduotų versti knygų likimą. Kaip kriterijus, kuriais vadovaujamosi patvirtinant ir atmetant vertimų paraiškas, ekspertas nurodė du dalykus: a) tai turi būti rimta literatūra; b) pretenduoti versti turi patikimas, geras vertėjas. Eksperto nuomone, literatūrą išmanantys žmonės atskiria vertingą kūrybą nuo menkaverčių dalykų. Jis, kaip ir J. Mikutytė, pabrėžė orientaciją į rimtą, „elitinę“ literatūrą, turinčią išliekamąją vertę. Pats originalas

„turi būti literatūra“. Turimas ribotas lėšas reikia tikslingai paskirstyti, vengti investuoti į antraeilius dalykus. Atrinkdamas paraiškas ekspertas kreipia dėmesį, ar prašanti paramos leidykla nėra komercinė, t. y. leidykla, kurios svarbiausias ir vos ne vienintelis tikslas yra uždirbti, o kultūros dalykai – antraeiliai. Tokios leidyklos neretai siūlo versti knygas, kurios, eksperto nuomone, sunku pasakyti, ką turi bendra su grožine literatūra. Tai pasakytina apie Lietuvos leidėjus.

Vertėjai yra taip pat itin jautrus klausimas kalbant apie vertimus. Problemų nekyla, jeigu verstis pretenduoja žinomas, patyręs vertėjas, turintis įdirbį ir nuovoką apie tai, ką daro, kokybiškai ir laiku verčiantis, palaikantis ryšius su leidyklomis. Čia V. Braziūnas paliečia ir vertėjų ugdymo, „uginimo“ klausimą, kurio svarbą pabrėžė ir J. Mikutytė. Būtina skatinti žmones versti, sudaryti galimybes parengti bandomuosius vertimus, sumokėti už juos. Dėl vertėjų reikia stengtis. Verta sudaryti geras pradines sąlygas norintiesiems versti, tai suvokiant kaip investiciją. Keletą kartų atsako nesulaukęs žmogus, netgi mokantis keletą užsienio kalbų, ne tik lietuvių, gali nebesikreipti, ir taip galima prarasti vertingus žmones. Be to, V. Braziūnas atkreipia dėmesį ir į tokį aspektą kaip abipusiškumas. Nereikėtų tikėtis, kad lietuvių grožinė literatūra bus verčiama, jeigu lietuviai patys nevers kitų šalių literatūros. Kitaip tariant, svarbus niuansas yra kultūriniai mainai.

Dar viena, bene didžiausia, V. Braziūno nuomone, problema yra ribotos finansinės galimybės paremti vertimus į kitas kalbas. „Lietuviškų knygų“ gaunami šiam tikslui skirti pinigai nėra labai dideli, ir tai savo ruožtu riboja galimybes aktyviau vykdyti lietuvių grožinės literatūros vertimų į kitas kalbas sklaidą, įpareigoja orientuotis į kokybę. Pinigai, skirti sumokėti vertėjams už darbą, nėra dideli, jų nepakanka, kad būtų patenkintos visos paraiškos, todėl neišvengiamai tenka kai kurias jų atmesti arba atidėti. Yra atvejų, kai ir vadinamoji rimta literatūra laukia savo eilės, nes tiesiog nėra lėšų paremti vertimą. Dėl išteklių stokos ribojamos ir kitos galimybės vykdyti vertimų sklaidą. Tai pasakytina ir apie galimybes ugdyti vertėjus, ir apie bandomuosius vertimus. Be to, dėl tų pačių išteklių trūkumo Lietuva, kitaip nei kai kurios kitos šalys, negali suteikti vertėjams, verčiantiems iš lietuvių kalbos, galimybės pagyventi Lietuvoje ilgesnį laiką, t. y. negali pasiūlyti ilgalaikės stipendijos ir patalpų kurį laiką apsistoti Lietuvoje, pabendrauti su autoriais, kitais vertėjais, pasiklausti gyvos šnekamosios lietuvių kalbos. V. Braziūnui priminus, kad „Lietuviškos knygos“ kasmet pakviečia konkursą laimėjusį vertėją mėnesį pagyventi Lietuvoje, ekspertas teigė, kad to fakto negalima išskirti kaip labai svaraus. Jo nuomone, tai nebūtų smulkmena, jeigu ta vieta, patalpos, kuriose vertėjai apsistoja, kasmet būtų tos pačios. Vertėjai kasmet atvažiuotų į tą pačią vietą. Tokiu atveju būtų galima sudaryti bibliotekėlę, pasirūpinti ir kitais vertėjų patogumais, veiklos tęstinumu. Kaip puikų tokios veiklos ir apskritai kitokio valstybinio požiūrio į nacionalinės literatūros vertimus pavyzdį ekspertas paminėjo Latviją. Vos prieš metus, 2005-ųjų vasarą, latviai Ventspilyje įkūrė Rašytojų ir vertėjų namus, niekuo nenusileidžiančius skandinavų ir kitų šalių analogiškiems projektams. Tai buvo Latvijos kultūros ministerijos ir Ventspilio savivaldybės iniciatyva. Latviams labai pasisekė dėl to, kad

dabartinė jų kultūros ministrė yra žmogus, suvokiantis ne tik kultūros apskritai, bet ir nacionalinės literatūros vertimų, kaip kultūros dalies, svarbą. Ši įstaiga atidaryta Ventspilio rotušėje. Joje numatyta maždaug dešimt vietų rašytojams ir vertėjams, kurie tuo pačiu metu gali gyventi tose patalpose. Be to, ir Ventspilio miestas pats savaime yra labai gražus, traukiantis užsieniečių akį, vilioja ir gražus Latvijos pajūris. V. Braziūno nuomone, tai puiki proga latviams su savo grožine literatūra rasti savo vietą pasaulyje; respondento teigimu, tai ir bus padaryta. Negana to. V. Braziūnas dalyvavo vertėjų seminare Latvijoje. Šis faktas įdomus tuo, kad seminarą organizavo ne „Lietuviškoms knygoms“ analogiška latvių įstaiga, o pati Kultūros ministerija, kitaip tariant, renginys laikytas atitinkamos svarbos įvykiu. Seminaro pradžioje ir pabaigoje kalbėjo ministrė, kuri prisipažino esanti ir literatūros mylėtoja. Visa tai liudija Latvijoje esant visai kitokio lygio požiūrį į nacionalinę literatūrą, kuri laikoma prioritetiniu dalyku.

Eksperto nuomone, „Lietuviškų knygų“ įstaiga turėtų gauti visai kitokį finansavimą, už kurį, savaime aišku, atsiskaitytų, pagrįsdama vienus arba kitus priimtus sprendimus. Tai turėtų būti jau ne Kultūros ir sporto rėmimo fondo pinigai, o lėšos, skirtos valstybės įvaizdžio kūrimui, prie kurio tikrai prisideda ir lietuvių grožinės literatūros vertimai. Kitaip tariant, tai turėtų būti valstybės prioritetas – finansuoti lietuvių grožinės literatūros vertimus.

Eksperto nuomone, „Lietuviškos knygos“ gerai atlieka savo funkciją, daro viską, ką gali. Darbuotojai pareigingai ir tiksliai atlieka savo darbą, kurio turi labai daug.

Įvertinus visus veiksnius ir aplinkybes, darančius įtaką lietuvių grožinės literatūros vertimų į kitas kalbas sklaidai, apibendrinant galima konstatuoti, kad viešojo įstaiga „Lietuviškos knygos“ neabejotinai prisidėjo prie suintensyvėjusių lietuvių grožinės literatūros vertimo ir populiarinimo darbų ir didele dalimi būtent šios įstaigos nuopelnas yra tai, kad nuo 2000–2001-ųjų lietuvių grožinė literatūra aktyviau ir gausiau verčiama į užsienio kalbas. Būdamas menkesnio statuso ir turėdamas itin ribotas finansines galimybes, palyginti su *Norla*, Lietuvos literatūrinės informacijos centras, be vertimų rėmimo, per aštuonerius metus nuveikė daug didelių darbų ir sulaukė ne tik Lietuvos, bet ir užsienio leidėjų ir kitų specialistų dėmesio ir pripažinimo, įsitvirtino kaip lietuvių grožinės literatūros vertimų į kitas kalbas rėmimo ir informacijos centras. Įstaigos darbuotojos už rezultatyvų ir darnų bendradarbiavimą ir pagalbą sulaukė ne vieno padėkos laiško ir gerų atsiliepimų.

Kita vertus, akivaizdu, kad „Lietuviškų knygų“ paremtų vertimų apimtis labai kukli, palyginti su *Norlos* to paties pobūdžio rezultatais. Negalima paneigti fakto, kad per tą patį laikotarpį *Norla* parėmė daugiau nacionalinės literatūros vertimų. Dėl objektyvių veiksnių – palyginti kuklaus „Lietuviškų knygų“ finansavimo, apskritai prastos kultūros politikos Lietuvoje būklės, mažo darbuotojų skaičiaus, gerų, verstinių knygų buvimo/nebuvimo, patyrusių vertėjų trūkumo ir pan. – kažin ką ir kiek geriau arba daugiau įstaigos darbuotojos galėjo nuveikti. Kita vertus, keltinas klausimas, ar ir su turimomis lėšomis ir galimybėmis buvo padaryta maksimaliai viskas, kas įmanoma.

Galbūt būtų racionalu ne tik pildyti vertėjų duomenų bazę, bet ir sudaryti kiekvieno lietuvių autoriaus, kurio knygų buvo išversta, biografiją. Be biografinių duomenų, vertėtų pateikti nuolat atnaujinamą ir papildomą sąrašą išverstų jo kūrinių. Tai galėtų pasitarnauti praktiniams tikslams, pavyzdžiui, jeigu užsienio leidėjas susidomėtų vienu arba kitu autoriumi, jis turėtų galimybę pasidomėti nuodugniau savo nusižiūrėtu kūrėju: jeigu minėtoje biografijoje išverstų kūrinių sąrašė leidėjas pamatytų, kas buvo versta, kada ir kieno išleista, jis drąsiau rinktųsi autorių, jeigu žinotų, kad nusižiūrėtoji knyga jau buvo išversta į dar tris kalbas, ypač jei viena tų kalbų būtų vokiečių kalba (ne paslaptis, kad į Vokietijos rinką patekti labai nelengva, vokiečiai bet ko neverčia ir neleidžia). Tuo būtų suinteresuotas ir pats autorius, jis pats praneštų naujienas apie save įstaigos darbuotojoms ir taip vyktų racialesnis bendradarbiavimas.

Susimąstyti verčia tas faktas, kad nėra nustatytos bendros tvarkos, pagal kurią Lietuvos autoriai, kurių kūriniai verčiami į užsienio kalbas, informuotų „Lietuviškas knygas“ apie visus su tuo susijusius faktus: kas verčia, kada verčia, į kokią kalbą, kas leidėjas, kokioje šalyje ir t. t. Dabar nėra tokios nusistovėjusios tvarkos, kad autoriai patys praneštų įstaigai apie savo išverstus ir išleistus kūrinius. Jeigu kai kurie ir praneša, tai daugiau pavieniai atvejai, pagrįsti geranoriškumu. Tokia tvarka leistų „Lietuviškų knygų“ atstovams tvarkingiau ir tiksliau tvarkyti vertimų duomenų bazes. Kol tokios tvarkos nėra, išlieka tikimybė, kad įstaigą pasieks anaipol ne visa informacija apie verčiamus lietuvių literatūros kūrinius. Šiuo tikslu „Lietuviškos knygos“ galėtų inicijuoti bendradarbiavimą su Lietuvos rašytojų sąjunga, kurios nariai galėtų tiesiogiai bendradarbiauti su „Lietuviškomis knygomis“ ir pateikti duomenis apie savo verčiamas knygas. Kas kitas, jei ne pats autorius pirmiausia sužino apie ketinimus versti jo kūrybą? Toks bendradarbiavimas galėtų duoti apčiuopiamų rezultatų. Be to, „Lietuviškos knygos“ neturi dalies tam tikrų duomenų apie vertimus į kitas kalbas, tad vertėtų pasidomėti, kaip būtų galima patikslinti jau turimus duomenis: visai tikėtina, kad užsienio leidėjai, išleidę lietuvių literatūros vertimus, gavę užklausas neatsisakytų padėti – perduoti duomenų apie išleistas knygas, pavyzdžiui, apie tiražus ir pan. Tam nereikia ir ypatingų finansinių išteklių, o tai labai aktualu žinant finansinę „Lietuviškų knygų“ padėtį.

3.4. Respondentų nuomonė apie „Lietuviškas knygas“

Norint visapusiškai įvertinti „Lietuviškų knygų“ veiklos veiksmingumą, siekta sužinoti, kaip steigėjai vertina įstaigos veiklą praėjus beveik dešimčiai metų. Taip pat atlikta užsienio ir Lietuvos leidėjų bei vertėjų, verčiančių lietuvių grožinę literatūrą į kitas kalbas, apklausa. Objektyvumo ir nešališkumo tikslais apklausa buvo anoniminė. Renkantis respondentus vadovautasi tuo kriterijumi, kad tai turėjo būti žmonės, turintys savo nuomonę apie „Lietuviškas knygas“, t. y. jau susidūrę su įstaigos darbu – kreipęsi dėl paramos ir kitaip bendradarbiavę. Apklausti keturi leidėjai iš Ispanijos,

Danijos ir Švedijos. Atsakymus pateikė ir trys Lietuvos leidėjai. Penki respondentai vertėjai yra iš JAV, Lenkijos, Vokietijos, Italijos ir Kroatijos.

Viena iš trijų įstaigos steigėjų – leidėja L. Varanavičienė – „Lietuviškų knygų“ veikla yra patenkinta. Prisiminusi įstaigos atsiradimo istoriją, kūrimąsi, jo etapus ir patirtus sunkumus, leidėja pasidžiaugė, kad vis dėlto „Lietuviškos knygos“ buvo įkurtos. Į įstaigos darbą L. Varanavičienė žvelgia optimistiškai: *institucija funkcionuoja. Lietuvių literatūros eksporto realios galimybės toli gražu nėra išsemtos, kai mes kalbame, kiek lietuvių rašytojų galėtų būti išversta. Aš manau, pradedant klasika ir baigiant tuo, kad nėra išversto R. Gavelio. (...) Galutinis tikslas yra kultūros mainai, o kas yra literatūros mainai? – kada skaitytojai ima knygas ir skaito.* Kalbėdama apie įstaigos veiklos tikslus, L. Varanavičienė prisiminė, kad pagrindiniai tikslai iš pradžių buvo ne tiek knygų, kiek pavardžių sklaida, ir nepamiršo pasidžiaugti rezultatais: *...rezultatai jau yra šiokie tokie, todėl, kad jeigu kiekvienais metais tų paraiškų vis daugėja, jau atsiranda ir gana tolimų leidyklų, kurios domisi lietuvių versta literatūra, aš sakyčiau, kad rezultatas tikrai yra pasiektas.* Į klausimą, ar pasiteisino šis projektas, L. Varanavičienė atsakė aiškiai ir nedvejodama: *Tai laikau vienu didžiausių ir geriausių darbų. (...) Man smagu, kad šis mechanizmas yra, kad važiuoja rašytojai ir poetai...tai yra tiesiog neįkainojama, turint omenyje, kas ištiko mūsų literatūrą – prisiminkime vien emigracijos procesus – kokias pasekmes jie mums turėjo.* Leidėja nepamiršo pasidžiaugti ir tuo, kad nors „Lietuviškos knygos“. kartais daro ir joms neprivalomus daryti darbus, pavyzdžiui, koordinuoja Vilniaus knygų mugės kultūros renginių programą, tai įstaigai suteikia tik dar daugiau patirties ir galimybių. L. Varanavičienė konstatavo, kad su geru pavydu į literatūrą žiūri kiti menai, net teatras ir baleto bei muzikos festivaliai. *50 000 žmonių per keturias dienas yra didžiulis skaičius, o juk mes nieko neduodame skrandžiui.*

L. Varanavičienė, kaip ir kiti steigėjai, pabrėžė, kad laikosi neutralios pozicijos įstaigos atžvilgiu, kad visiškai nesikiša ir nežino nei įstaigos dabartinių kasdinių darbų, nei eigos, nes nenori įsipainioti į interesų konfliktą, jog nebūtų apkaltinta, kad naudojasi įstaigos paslaugomis: *sąmoningai nesikišu į „Lietuviškų knygų“ veiklą, einu tiktai į akcininkų susirinkimus ir jokios įtakos jų sprendimams tikrai nedarau. Ir labai noriu tą pabrėžti, kad esu visiškai atsiribojusi nuo sprendimų, kurie yra susiję su knygų skirstymu, su prioritetų nustatymu ir visa kita... Mes esame sąmoningai labai nutolę nuo šių konkrečių dalykų.*

Leidėja įžvalgiai pastebi ir tai, kad „Lietuviškų knygų“ dar laukia didelis išbandymų metas, nes reikia pradėti galvoti, kaip skatinti lietuvių raštiją emigracijoje.

Kitas steigėjas – poetas ir vertėjas A. Gailius – „Lietuviškas knygas“ taip pat vertina pozityviai. Jis prisiminė pirmąjį projektą, kuriam parengti ir įgyvendinti buvo įsteigtos „Lietuviškos knygos“ – tai buvo „Literatūros ekspresas Europa 2000“. Jį sėkmingai įgyvendinus, vienas po kito sekė kiti darbai. Antras svarbus projektas buvo pasiruošimas Frankfurto knygų mugei. A. Gailiaus teigimu, po

Frankfurto mugės turbūt niekam nebekyla abejonių, kad „Lietuviškos knygos“ reikalingos. Tiesa, steigėjas prisimena, kad iš pradžių apie knygų rėmimą dar nekalbėta. Iš esmės steigėjas A. Gailius įstaigą ir jos veiklą vertina vienprasmiškai teigiamai: *šitas projektas neabejotinai pasiteisino ir neturiu jokių abejonių. (...) Ar buvo tikslai pasiekti? Tai aišku, kad buvo pasiekti. Dabartinė „Lietuviškų knygų“ būklė ir veikla mane patenkina, aš manau, kad jos plečia savo veiklą metodiškai ir nuosekliai, o bet koks veiklos plėtimas yra tiesiogiai priklausomas nuo pinigų.* Vėliau A. Gailius patikino, kad nieko geriau ir negalima norėti, kad per tiek laiko jau labai daug padaryta. Be to, A. Gailius pasidžiaugė, kad beveik viskas, kas pastaraisiais metais buvo išversta iš lietuvių kalbos, buvo paremta „Lietuviškų knygų“, kad iš lietuvių kalbos verčiantys vertėjai turi galimybę gauti stipendiją ir atvažiuoti į Lietuvą pabendrauti su autoriais, mėnesį arba du pagyventi lietuviškoje aplinkoje, gerinti kalbos žinias.

Trečiasis „Lietuviškų knygų“ steigėjas – leidėjas, „Baltų lankų“ leidyklos direktorius S. Žukas – laikosi nuosaikesnės pozicijos, įstaigos darbą vertina santūriau. Jis taip pat patvirtina, kad tokios įstaigos reikėjo, nes jas turi ir vokiečiai, ir prancūzai, ir kitos šalys, taip pat vengia interesų konflikto ir atsiribojo nuo lėšų skirstymo bei kito tokio pobūdžio dalyvavimo įstaigos veikloje. S. Žukas kritiškiau vertina įstaigos paskirtį, atliekamas ir neatliekamas funkcijas. Jo nuomone, ši įstaiga turėtų veikti kaip autorių teisių agentūra, turinti teisę tuo užsiimti. Leidėjas komentuoja, kad „Lietuviškos knygos“ neturi jokių autorių teisių, tuo tarpu norint efektyviai veikti, turi būti suinteresuotumas. *Interesą turi tas, kas turi autorines teises: agentas, pats autorius arba leidėjas.* „Lietuviškos knygos“ nėra finansiškai suinteresuotos „pramušinėti“ vieną arba kitą knygą, neturi tam jokio teisinio pagrindo. Be to, S. Žukas išvalgiai pastebi, kad „Lietuviškos knygos“ neleidžia vadinamosios „ekspresinformacijos“ apie naujas knygas, kuri galėtų būti leidžiama kas pusmetį. Jo teigimu, estai leidžia tokią informaciją – laikraščio formos biuletinį – kas pusę metų, angliškai, su naujomis kūrinių ištraukomis, pristato naujus autorius. Tai galėtų daryti ir „Lietuviškos knygos“ ir platinti popieriniu arba elektroniniu pavidalu, arba ir taip, ir taip. Jo nuomone, reikia platinti informaciją, kas yra naujo Lietuvoje, informuoti užsienio leidėjus, kas atstovauja kokioms teisėms ir pan. Be to, nėra tradicijos, kad užsienio leidėjas išleidęs vertimą atsiųstų egzempliorių arba kelis Lietuvos nacionalinei bibliotekai. Trumpai tariant, S. Žuko nuomone, be to, kad veiktų kaip autorių teisių agentūra, *šita institucija turėtų būti informacinis ar dar kažkoks centras, leisti tą ekspresbiuletinį apie naujienas, naujus vertimus, ką parėmė, ką atmetė.*

Lietuvos leidėjų nuomonė apie „Lietuviškas knygas“ buvo panaši. I (pirmasis) Lietuvos leidėjas apie „Lietuviškas knygas“ atsiliepė teigiamai. Jam teko prašyti įstaigos paramos ir bendradarbiauti. Iš esmės leidėjas patenkintas įstaigos darbu, tačiau pasigenda „Lietuviškų knygų“ aktyvaus informacijos apie išleistas knygas skleidimo. Leidėjo nuomone, įstaigos darbuotojai galėtų užsiimti ir išėjusių knygų reklamavimu, visuomenės informavimu apie pasirodžiusias naujienas. Tai

pagrindinis dalykas, kurio, leidėjo teigimu, trūksta. „Lietuviškos knygos“ paremia vertimų leidimą, tačiau juos išleiskus nevykdo aktyvios veiklos, kad apie tai sužinotų skaitytojai.

II Lietuvos leidėjas apie „Lietuviškų knygų“ darbą laikosi panašios nuomonės kaip I leidėjas. Jo nuomone, įstaiga visiškai nieko nedaro, kad praneštų skaitytojams apie pasirodžiusias naujienas, neleidžia informacinio biuletenio arba laikraščio, kuriame supažindintų su naujausiais projektais, darbais, išverstomis knygomis, pristatytų autorius ir jų kūrinius, informuotų, kurios knygos buvo ir bus paremtos, kurios atmestos, ir panašia informacija. II leidėjo teigimu, tokios informacijos labai trūksta. Lietuvos leidėjai, vertėjai ir visi, kas domisi lietuvių grožinės literatūros vertimais į kitas kalbas, sveikintų tokią iniciatyvą – leisti informacinę medžiagą.

III Lietuvos leidėjas apie „Lietuviškas knygas“ yra daug geresnės nuomonės. Jam taip pat teko ir prašyti įstaigos finansinės paramos, ir bendradarbiauti leidžiant vertimus. Jo teigimu, jokių nesklaidumų įgyvendinant projektus nekilo. Įstaigos darbuotojai laiku ir gerai atlikdavo įsipareigojimus. „Lietuviškų knygų“ reikalingumu III leidėjas neabejoja: tai būtina. Jis prisiminė, kad anksčiau, kol įstaigos dar nebuvo, leidėjai dėl paramos kreipdavosi į Kultūros ir sporto rėmimo fondą. Dabar, kai informacija apie „Lietuviškas knygas“ plačiai paplitusi, leidėjai kreipiasi tiesiai į jas. III leidėjo teigimu, tam, kad lietuvių grožinė literatūra būtų verčiama ir leidžiama, įstaigai turėtų būti skiriama daugiau lėšų, kurias ji galėtų paskirstyti vertimams finansuoti. Be kitų funkcijų, įstaiga atlieka labai svarbų darbą – renka informaciją apie lietuvių grožinės literatūros vertėjus pasaulyje ir palaiko su jais ryšius, rodo dėmesį.

III Lietuvos leidėjas neturi priekaištų „Lietuviškoms knygoms“. Jis įsitikinęs, kad turėdama daugiau lėšų įstaiga savo funkcijas galėtų plėsti ir finansuoti dar daugiau lietuvių grožinės literatūros vertimų į užsienio kalbas.

Užsienio leidėjų nuomonė apie „Lietuviškas knygas“ yra tokia:

I užsienio leidėjas teigiamai vertina „Lietuviškų knygų“ darbą. Jis labai patenkintas bendradarbiavimu su įstaiga ir nemano, kad reikėtų ką nors keisti įstaigos darbe. Paramos vertimui suteikimo procedūra taip pat tenkina respondentą. Jo nuomone, ji neužtruko per ilgai, vyko sklandžiai, sutartu laiku ir vertėjo honoraro suma buvo gauta tokia, kokia buvo sutarta.

Apie „Lietuviškas knygas“ ir galimybę gauti vertimo finansavimą leidėjas sužinojo iš vertėjos.

II užsienio leidėjas taip pat labai patenkintas galimybe kreiptis į „Lietuviškas knygas“. Apie įstaigą ir jos teikiamą finansinę paramą vertėjams leidėjas sužinojo iš autorės, kuri gyvena leidėjo šalyje ir pati kreipėsi į leidėją. Paramos suteikimo procedūrą leidėjas vertina teigiamai, pabrėžė, kad tai užtruko neilgai ir visą projekto su „Lietuviškomis knygomis“ trukmę vertina kaip *normalią*, palyginti su kitomis to paties pobūdžio užsienio institucijomis. Gauta parama leidėją tenkina. Be jos leidėjas lietuvių grožinės literatūros vertimų nebūtų galėjęs išleisti. Įstaigos darbą leidėjas apibūdina kaip labai profesionalų, naudingą ir malonų.

III užsienio leidėjas apie „Lietuviškas knygas“ sužinojo iš savo šalyje dirbančios Lietuvos kultūros atašė. Su leidėju buvo susisiektas artėjančios tarptautinės knygų mugės proga, jam buvo pasiūlyta išleisti lietuvių grožinės literatūros vertimų. Šis leidėjas taip pat sulaukė finansinės paramos, kurią apibūdino kaip *daugiau-mažiau tokią, kokios tikėjosi*. „Lietuviškoms knygoms“ leidėjas liko dėkingas už operatyvumą: jo teigimu, tokie darbai ir projektai dažnai trunka gana ilgai, tačiau „Lietuviškų knygų“ darbuotojai labai padėjo paskubinti knygos išleidimą suteikdamos reikalingą medžiagą ir informaciją.

IV užsienio leidėjas jau ne pirmą kartą kreipėsi į „Lietuviškas knygas“, tad apie įstaigą žinojo jau iš anksčiau. Finansinė parama šiam leidėjui, kuris savo leidyklą apibūdino kaip mažą, buvo labai svarbi. Jo teigimu, darbas su įstaiga vyko sklandžiai ir greitai, leidėjui susidarė įspūdis, kad „Lietuviškų knygų“ darbuotojai pasistengė, kad bendradarbiavimas vyktų kuo sklandžiau. Leidėjas labai patenkintas paramos suteikimo tvarka dar ir todėl, kad pusė vertėjo honoraro sumos sumokama iškart, ir tai labai palengvina leidėjo darbą su vertėju, suteikia garantijas, kad visos lėšos bus sumokėtos taip, kaip sutarta. Leidėjas labai patenkintas įstaigos darbu ir teigia „Lietuviškas knygas“ esant pagrindinį fondą, kuris finansuoja lietuvių literatūros prozas ir poezijos vertimus.

Vertėjai, verčiantys lietuvių grožinę literatūrą, apie „Lietuviškas knygas“ laikosi panašios nuomonės kaip užsienio leidėjai.

I vertėjas apie įstaigą labai geros nuomonės. Jam susidarė įspūdis, kad *ten žmonės mielai dirba savo darbą, yra draugiški, neformalūs, vadinasi, nebiurokratiškai nusiteikę*. Vertėjo nuomone, įstaigos darbe nieko nereikėtų keisti, išskyrus vieną taisyklę: ankstesnė tvarka vertėją labiau tenkino būtent tuo, kad honoraras buvo suteikiamas tiesiai vertėjui, o dabar – per leidėją. Dėl to gali kilti bereikalingų nepatogių situacijų su leidėju.

II vertėjas labai patenkintas „Lietuviškų knygų“ darbu. Jo nuomone, įstaiga dirba profesionaliai, kokybiškai ir draugiškai. *Niekuomet neteko turėti problemų su LK darbuotojais*. Vertėjui atrodo, kad *LK didžiulį darbą dirba Lietuvos kultūriniam gyvenimui*. *Suveddami vertėjus ir rašytojus kartu, užsimezga ryšiai ir iš to bendravimo išauga nauju projektų, minčių, galimybių bendradarbiauti ir platinti Lietuvos rašytojus užsienyje*. Vertėjas pateikė pasiūlymą: jeigu įstaiga galėtų *prižiūrėti* ir bent dalį vertimų į lietuvių kalbą, Lietuvoje būtų galima platinti ir tikrai įdomią užsienio literatūrą.

III vertėjas taip pat labai patenkintas „Lietuviškų knygų“ atliekamomis funkcijomis. Jam teko dalyvauti Nidoje surengtuose seminaruose vertėjams, taip pat stažuotis Vilniuje. Vertėjas itin gerai vertina įstaigos darbuotojų paslaugumą ir geranoriškumą, labai greitą atsakinėjimą į klausimus ir prašymus, susijusius su vertėjo darbu. Be to, darbuotojos pateikia reikalingą informaciją apie autorius, knygas, leidėjus ir visada pasiruošusios padėti. Vertėjo nuomone, „Lietuviškų knygų“ darbuotojos pačios stengiasi tobulinti savo darbą, plėsti veiklą, rengia naujus projektus. Vertėjas nepamiršo ir

pateikti pastabų ir pasiūlymų: jo nuomone, jeigu užtektų lėšų, įstaiga galėtų intensyviau reklamuoti lietuvių autorius ir jų knygas, juos pristatinėti. Tai sumažintų užsienio leidėjo riziką ir baimę leisti nežinomo, negirdėto autoriaus knygą.

IV vertėjas ne kartą vertė lietuvių grožinę literatūrą ir yra labai patenkintas „Lietuviškų knygų“ darbu. Jis teigiamai įvertino darbuotojų bendravimą, laiku suteikiamą informaciją apie galimybę gauti stipendiją, leidėjus, knygas. Jo nuomone, *matosi, kad jiems labai svarbu prastumti lietuvių literatūrą į užsienį, surasti naujus skaitytojus ir populiarinti lietuvių literatūrą.* Vertėjo nuomone, kol kas nieko nereikėtų keisti įstaigos darbe.

V vertėjas yra ir vertėjas, ir leidėjas. Įstaigos darbu respondentas patenkintas ir kaip vertėjas, ir kaip leidėjas, ypač kaip leidėjas. „Lietuviškų knygų“ darbuotojos jam labai daug padėjo: parūpino dalį tekstų kopijų, rūpinosi autorių teisių įsigijimu. Jo siūlymu į vertėjų seminarą buvo pakviesta lietuvių tautosakos specialistė, kuri suteikė daug vertingos informacijos, padeda atrinkti įdomius tekstus kitam šio vertėjo projektui. Vertėjo teigimu, jam *visada buvo suteikta reikalinga pagalba, jeigu ji tik buvo įmanoma.*

Apibendrinant visų respondentų nuomones galima daryti išvadą, kad iš esmės ir užsienio leidėjai, ir vertėjai, verčiantys lietuvių grožinę literatūrą į kitas kalbas, yra patenkinti „Lietuviškų knygų“ atliekamu darbu ir jį vertina gerai ir labai gerai. Atsakymų objektyvumas neturėtų kelti abejonių, nes visi respondentai žinojo, kad apklausa anoniminė, tad galima drąsiai reikšti savo nuomonę, net jeigu ji kam nors nepalanki. Kita vertus, remiantis atsakymais darytina išvada, kad yra poreikis reklamuoti ir aktyviau viešinti lietuvių grožinę literatūrą ir Lietuvos autorius: „Lietuviškų knygų“ funkcijas reikia plėsti būtent tuo aspektu, kad vis dažniau leidėjai ir kiti suinteresuoti asmenys – vertėjai, patys autoriai – pasigenda nuolatinio, tęstinio jų darbų pristatymo ir supažindinimo su naujienomis, numatomais darbais. Remiantis dalies respondentų atsakymais, galima teigti, kad dar vienas iš „Lietuviškų knygų“ uždavinių galėtų būti reguliariai leisti informacinį biuletenį. Šiame biuletenyje galėtų būti supažindinama su paskutinėmis naujienomis, išleistomis knygomis, galėtų būti pristatomi autoriai – tiek jau žinomi, tiek nauji – ir jų kūryba, pateikiami kritikų atsiliepimai apie kūrinis ir vertimus, užsienio spaudoje publikuoti lietuvių literatūros vertimų vertinimai – recenzijos ir atsiliepimai ir apskritai informacija, ką šiais metais įstaiga numachiusi nuveikti, kokie jos šių metų planai ir užmojai, kur ruošiasi dalyvauti ir t. t. Leidėjų ir kitų suinteresuotųjų asmenų netenkina dabartinė padėtis, kad tokio leidinio nėra. Susidaro įspūdis, kad tik „Lietuviškų knygų“ darbuotojai ir asmenys, vos ne kasdien užsukantys į įstaigą, žino, kuo tuo metu užsiima įstaiga ir apskritai, kas vyksta, ką įstaiga daro ir ką šiais metais ruošiasi daryti. Informacijos, pateikiamos įstaigos tinklalapyje nepakanka, ji nepakankamai informatyvi ir apskritai turėtų būti kitokio pobūdžio, skirta būtent leidėjams, nes jiems rūpi ne tik tai, kas aktualu vertėjams ir autoriams. Turėdami parankinį informacinį leidinį leidėjai galėtų veiksmingiau planuoti savo darbus, projektus, žinotų, į ką orientuotis, kas vyksta,

kokios knygos jau verčiamos, kokia literatūra sulaukia paramos, į ką lygiuotis, su kuriuo kolega leidėju susisiekti rūpimais klausimais, kam priklauso vieno arba kito kūrinio autoriaus teisės ir į ką dėl jų kreiptis.

Norla leidžia tokio pobūdžio informacinę medžiagą, ją taip pat leidžia ir estai. Taigi „Lietuviškoms knygoms“ galima parekomenduoti daugiau dėmesio skirti viešiesiems ryšiams ir taip reklamuoti ne tik autorius, kūrinius, leidėjus, vertėjus ir kt., bet ir save, nes visuomenėje įstaiga nėra labai matoma, apie ją žino tik tie, kurie yra patys asmeniškai susidūrę su jos veikla.

Be to, dalies respondentų atsakymai leidžia daryti išvadą, kad yra poreikis, jog „Lietuviškos knygos“ rūpintųsi ir autorių teisėmis ir netgi užsienio literatūros vertimais į lietuvių kalbą. Darytina išvada, kad „Lietuviškos knygos“ dar turi į ką orientuotis ir kur tobulėti. Kitas klausimas, ar yra realių galimybių tai daryti, be to, ar tai priskirtina kompetencijai įstaigos, kurios pagrindinė funkcija yra tarpininkavimas.

„Lietuviškų knygų“ darbuotojų teigimu, įstaiga nėra nei autorių teisių, nei reklamos agentūra. Įstaiga nekelia sau tokio tikslo – vykdyti aktyvią reklamą ar rūpintis autorių teisėmis, tačiau niekada neatsisako padėti, jeigu kam nors to prireikia. Aktyvios reklamos nevykdymą darbuotojos pagrindžia tuo, kad tam trūksta lėšų ir laiko. Jų teigimu, užsienio atstovai mano, jog „Lietuviškos knygos“ ir taip yra matomos ir žinomos. Įstaigos darbuotojos tarptautinių knygų mugių metu Lietuvai atstovauja kartu su Lietuvos leidėjų asociacija ir dėl lėšų stokos savo informacinę medžiagą pateikia šalia Lietuvos leidėjų asociacijos informacijos bendruose stenduose. Be to, „Lietuviškų knygų“ katalogai patenka ir į tas muges, kuriose įstaiga tiesiogiai nedalyvauja. Taip sutaupomos lėšos. Įstaigos darbuotojos nurodė ir kitus darbus, kurių neatlieka, nes laiko netiksliais: tai informacinės medžiagos siuntimas paštu visiems kitiems tokios pačios paskirties centrams, nes „Lietuviškų knygų“ adresatas yra ne centrai, o užsienio leidėjai ir vertėjai. Tai būtų lėšų ir laiko švaistymas. Informaciją darbuotojos siunčia leidykloms, su kuriomis jau teko bendradarbiauti, tačiau irgi ne visoms, nes tai per brangu.

Apibendrinant reikia pasakyti, kad 1999–2005 metų laikotarpį lyginant su 1990–1998 metų laikotarpiu galima teigti, kad lietuvių grožinės literatūros vertimų padėtis pasikeitė nuo 1999-ųjų, kai pradėjo išibėgėti „Lietuviškų knygų“ veikla. 1990–1998 metų laikotarpis apima devynerius metus, tuo tarpu 1999–2005 metų laikotarpis – septynerius. Reikia pripažinti, kad lietuvių grožinės literatūros kūrinių vertimų padaugėjo: per septynerius „Lietuviškų knygų“ darbo metus išversta ir išleista gerokai (net 84 knygomis) daugiau nei per pirmuosius devynerius nepriklausomos Lietuvos metus. Skaičiai liudija geras tendencijas, tačiau ar taip yra iš tikrųjų, galima spręsti tik įvertinus visus faktorius.

Analizuojant veiksnius, turinčius įtakos „Lietuviškų knygų“ funkcionavimui, paaiškėja, kad šios įstaigos veiklos tikrai negalima vertinti kaip nors vienaprasmiškai. Į tai susiveda nemažai įvairių, jau išnagrinėtų veiksnių. Išnagrinėjus „Lietuviškų knygų“ veiklą, peršasi tokios išvados: analizė parodė, kad tikroji lietuvių grožinės literatūros vertimų į užsienio kalbas padėtis nėra labai bloga.

Įstaiga tikrai prisidėjo prie lietuvių grožinės literatūros vertimų sklaidos ir populiarinimo pasaulyje ir per nepilną savo veiklos dešimtmetį padarė daug. Negalima teigti, kad lietuvių grožinės literatūros vertimų padėtis tebėra tragiška, nes taip nėra: lietuvių literatūra ir verčiama, ir leidžiama, ir skaitoma visame pasaulyje, tačiau nėra per drąsu teigti, kad išversta palyginti mažai knygų, kad trūksta gerų lietuvių literatūros vertėjų, galinčių kokybiškai versti į užsienio kalbas, kad vertėjų skatinimo politiką taip pat reikėtų tobulinti. Lyginant su užsieniu, konkrečiai Norvegija, Lietuvos finansinė politika, nukreipta į vertimų iš lietuvių kalbos sklaidą, yra skurdi. Vargu ar galima tikėtis, kad vertėjas varginsis gaišti savo brangų laiką ir pusvelčiui vers lietuvių literatūrą, nors tokių idėjos žmonių taip pat esama. Kita vertus, „Lietuviškų knygų“ atstovai turėdami dabartinės gana kuklias galimybes stengiasi, kad lietuvių grožinė literatūra būtų verčiama, skaitoma, žinoma ir vertinama visame pasaulyje.

IŠVADOS

1. Nuo seniausių laikų vertimo mokslas ir praktika skirtingose epochose patyrė įvairių išbandymų, kol rado savo vietą kultūriniame gyvenime ir galutinai įsitvirtino. Nuėję ilgą raidos ir brandos kelią vertimai tapo neatsiejama nacionalinių kultūrų dalimi. Nuo XIII a. vidurio – Lietuvos karaliaus Mindaugo krikštijimosi – tapę tarptautinės komunikacijos dalimi vertimai iš ir į lietuvių kalbą tapo viena svarbiausių tarptautinio bendravimo priemonių. Lietuvoje vertimo mokslas dar palyginti jaunas ir išgyvena tik pradinį raidos etapą. Nors neturi senų tradicijų, tačiau vertimo mokslas užėmė savo nišą ir Lietuvoje ir jau beveik dešimtį metų dėstomas Vilniaus universitete.

Remiantis pasaulinėmis globalizacijos tendencijomis, globaliosios komunikacijos specialistų prognozėmis ir konkrečiai išsamia lietuvių grožinės literatūros vertimų į užsienio kalbas analize, darytina išvada, kad mažos tautos pačios turi rūpintis savo literatūros vertimu į kitas kalbas, jos pripažinimu, įvertinimu, sklaida ir apskritai išlikimu. Mažosios pasaulio valstybės turėtų suprasti, kad norėdamos būti žinomos ir kaip tautos, ir kaip vienos arba kitos kalbos atstovės, privalo kurti ir taikyti tinkamas kultūros politikos strategijas. Nacionalinės literatūros vertimas į kitas kalbas gali pasitarnauti kaip informacijos apie šalį ir jos kultūrą sklaidos būdas bei padidinti šalies žinomumą užsienyje.

2. 1990–1998 m., iki „Lietuviškų knygų“ atsiradimo, lietuvių grožinės literatūros vertimų padėtis buvo palyginti prasta. Nebuvo vertimų iš lietuvių kalbos skatinimo ir registravimo sistemos. Lietuvai atgavus nepriklausomybę, net devynerius metus, t. y. daugiau nei pusę analizuojamo laikotarpio, Lietuvoje nebuvo institucijos, įsteigtos būtent lietuvių literatūros vertimo skatinimo, sklaidos ir ugdymo tikslais. Tai turėjo įtakos tam, kad lietuvių grožinė literatūra per beveik dešimtį metų versta palyginti nedaug, vidutiniškai 14 knygų per metus. Šiuo laikotarpiu išleistų vertimų skaičių nulėmė keletas faktorių. Iš dalies tai yra iš Lietuvos emigravusių autorių nuopelnas, nes išversta daug būtent jų kūrinių, dalį vertimų iš lietuvių kalbos įsiūlė vertėjai, kitą vertimų dalį išleido Lietuvos leidėjai, tikėjęsi juos parduoti užsienio rinkoje.

Visu analizuojamu laikotarpiu vyravo tendencija versti daugiau prozos kūrinių, nes prozos vertimų leidimas pasiteisina komerciškai.

1990–1998 m. laikotarpiu verčiant lietuvių grožinę literatūrą kaip tarpinę kalbą neretai pasitarnavo rusų kalba. Kalbant apie 1999–2005 m. vertimus teigti, kad kokia nors kalba būtų naudotasi kaip tarpine, negalima, nes to nustatyti nepavyko, tačiau galima daryti prielaidą, kad kartais galėjo būti verčiama iš anglų kalbos. Šiuo laikotarpiu išryškėjo tendencija leisti kompiliacinio pobūdžio knygas, ypač tai pasakytina apie poezijos vertimus.

3. 1998 m. įsteigta viešoji įstaiga „Lietuviškos knygos“ veikia kaip literatūrinės informacijos centras ir kaip lietuvių literatūros vertimų rėmimo fondas. Ši įstaiga iš esmės atlieka leidėjų, vertėjų ir

autorių tarpininko funkcija, tai nėra autorių teisių agentūra. Be informacijos sklaidos, įstaiga atlieka ir kitą, vieną iš svarbiausių, savo funkciją: finansiškai remia lietuvių literatūros, ypač grožinės, vertimą į užsienio kalbas. Tuo tikslu remiantis autoritetingų institucijų rekomendacijomis, sudaromas verstinų knygų sąrašas, kuris pateikiamas biuletenyje tarptautinių knygų mugių metu, kad užsienio leidėjai galėtų su juo susipažinti. Vėliau ekspertų komisijai, sprendžiančiai, kurių leidinių vertimą reikėtų paremti, du kartus per metus pateikiamos užsienio ir Lietuvos leidėjų paraiškos dėl paramos.

4. Taikyti metodai padėjo nustatyti, kad dauguma respondentų patenkinti „Lietuviškų knygų“ atliekamu darbu. Įstaiga tapo vieta, kurioje susitinka leidėjai, vertėjai, autoriai, literatūros kritikai ir kiti suinteresuotieji asmenys, norintys pasitarti, pasidomėti Lietuvos literatūrinio gyvenimo aktualijomis, pasidalyti patirtimi. 1999–2005 metais išversta ir išleista gerokai – 84 knygomis – daugiau nei 1990–1998 m. laikotarpiu. Tai palyginti geras rezultatas, ypač turint omenyje tai, kad pirmasis laikotarpis apima devynerius metus, o „Lietuviškos knygos“ rėmimo politiką įgyvendina tik šešerius metus. Reikia pripažinti, kad „Lietuviškos knygos“ turėjo įtakos gausesniems lietuvių grožinės literatūros vertimams į kitas kalbas.

Kita vertus, dalies respondentų atsakymai patvirtina esant poreikį daugiau dėmesio skirti autorių ir kūrinių reklamavimui ir pristatymui, bendro pobūdžio informacijos sklaidai. Taip pat aktualus yra autorių teisių klausimas, kurį ateityje vienaip arba kitaip reikės spręsti.

5. Atlikta situacijos analizė išryškino problemas, su kuriomis susiduria lietuvių grožinės literatūros vertimų sklaida. Palyginus užsienio šalių, ypač Norvegijos, ir „Lietuviškų knygų“ patirtį, sukaupą įgyvendinant nacionalinės literatūros sklaidą, reikia konstatuoti, kad Lietuva gerokai atsilieka nuo Norvegijos. Viešosios įstaigos „Lietuviškos knygos“ įsteigimas nepadarė tokios didelės įtakos lietuvių grožinės literatūros sklaidai, kaip buvo galima tikėtis. Šios įstaigos įsteigimas ir veikla nebuvo toks lūžio taškas, naujos vertimų „eros“ pradžia, kaip tai nutiko Norvegijoje. Iš dalies tai nulėmė objektyvios priežastys:

- a) negalima teigti, kad Lietuvoje yra daug autorių, kurie rašytų ne tik vietinės reikšmės kūrinius, bet ir knygas, galinčias sudominti užsienio skaitytojus. Lietuva nėra bestselerių rašytojų šalis. Vienas iš svarbiausių veiksnių, turinčių įtakos lietuvių grožinės literatūros vertimų gausai, neabejotinai yra gerų autorių ir gerų kūrinių gausa.
- b) trūksta gerų, patyrusių vertėjų, gebančių kokybiškai versti lietuvių grožinę literatūrą į kitas kalbas. Geras vertėjas yra ypač didelę reikšmę vertimų populiarumui ir vertingumui turintis veiksnys. Verčiamo kūrinio likimas pirmiausia atiduodamas į vertėjo rankas, ir būtent nuo jo kompetencijos labai priklauso tolesnė jau išversto kūrinio sėkmė.
- c) labai svarbus veiksnys vertimų sklaidos procese yra finansavimas. Turint užtektinai lėšų, galima paremti daugiau verstinų kūrinių, išvengiant skaudžios ir neretai ir geriems kūriniams neįveikiamos ribotų lėšų kartelės.

d) labai daug kas priklauso ir nuo nacionalinės literatūros vertimo sklaida besirūpinančios įstaigos pajėgumų ir iniciatyvumo. „Lietuviškose knygose“ šiuo metu dirba tik dvi vienos srities darbuotojos, užtikrinančios minimalų įstaigos funkcionavimą.

6. Remiantis atlikta bendra lietuvių grožinės literatūros vertimų ir „Lietuviškų knygų“ analize, galima pateikti šiuos pasiūlymus, kaip plėsti ir efektyvinti įstaigos veiklą:

a) įdarbinti kultūros vadybininką, išmanantį vertimo ir kitus leidybos klausimus. Pagrindinė vadybininko užduotis būtų užsienio rinkos tyrimai, siekiant nustatyti, kokia knyga gali sulaukti populiarumo, bei tinkamai ją pateikti. Kita svarbi užduotis – pritraukti privačių lėšų įstaigos veiklai plėsti kreipiantis į Lietuvos verslininkus dėl paramos mainais į reklamą būsimuosiuose vertimuose, taip pat išnagrinėti galimybes pasinaudoti Europos Sąjungos fondų parama.

b) aktyviau siūlyti lietuvių grožinę literatūrą tam išmėginant naujus būdus; nebijoti tai daryti netgi išūliai, tarptautinių knygų mugių metu asmeniškai kalbantis su užsienio leidėjais, nepamiršti pasiūlyti jau išverstų kūrinių ištraukų, jas komentuoti. Kitaip tariant, nebijoti „lįsti į akis“.

c) pradėti vykdyti aktyvią autorių, jų kūrinių, o kartu ir savęs reklamą: leisti informacinį biuletinį, supažindinantį su aktualijomis, aktyviai bendradarbiauti su Lietuvos literatūros vertėjų sąjunga ir panašiomis organizacijomis.

7. Surinktus ir susistemintus lietuvių grožinės literatūros knygų vertimų į užsienio kalbas 1990–2005 m. duomenis tikslinga panaudoti kuriant bendrą Lietuvoje lietuvių grožinės literatūros vertimų į užsienio kalbas duomenų bazę, kurią reikėtų nuolat atnaujinti ir papildyti.

BIBLIOGRAFINIŲ NUORODŲ SĄRAŠAS

1. ALLEYNE, Marck Dacosta. *International Power and International Communication*. Oxford: Macmillan, 1995. 181 p. ISBN 0–333–64051–9.
2. APIE GILDIJĄ [interaktyvus]. 2006. [žiūrėta 2006 m. spalio 18 d.]. Prieiga per internetą <lvgildija.lt>.
3. APIE MUS [interaktyvus]. Iš „Lietuviškos knygos“, 2005. [žiūrėta 2005 m. spalio 15 d.]. Prieiga per internetą <booksfromlithuania.lt>.
4. APIE MUS [interaktyvus]. Iš „Lietuvos literatūros vertėjų sąjunga“, 2005. [žiūrėta 2006 m. spalio 15 d.]. Prieiga per internetą <llvs.lt>.
5. ARMALYTĖ, Olimpija ir PAŽŪSIS Lionginas. *Vertimo teorijos pradmenys: mokymo priemonė*. Vilnius: Vilniaus univ., 1990. 249 p.
6. *Bibliografijos žinios. Lituania*. 1999- . Vilnius, 1999- . ISSN 1392–1762.
7. *Bibliografijos žinios. Lituania*. 2000- . Vilnius, 2000- . ISSN 1392–1762.
8. *Bibliografijos žinios. Lituania*. 2001- . Vilnius, 2001- . ISSN 1392–1762.
9. *Bibliografijos žinios. Lituania*. 2002- . Vilnius, 2002- . ISSN 1392–1762.
10. *Bibliografijos žinios. Lituania*. 2003- . Vilnius, 2003- . ISSN 1392–1762.
11. *Bibliografijos žinios. Lituania*. 2004- . Vilnius, 2004- . ISSN 1392–1762.
12. *Bibliografijos žinios. Lituania*. 2005- . Vilnius, 2005- . ISSN 1392–1762.
13. CELENCEVIČIUS, Raimondas. Valdžia tik žada dosniai finansuoti lietuvių literatūros vertimus. *Respublika*, 1999, kovo 18.
14. CELENCEVIČIUS, Raimondas. Privatūs leidėjai imasi valstybės darbo. *Respublika*, 1998, balandžio 22.
15. CELENCEVIČIUS, Raimondas. Kas parašys bestselerį? *Respublika*, 1996, rugpjūčio 12.
16. CELENCEVIČIUS, Raimondas. 1999-aisiais prognozuojami Lietuvos leidyklų bankrotai. *Respublika*, 1998, gruodžio 31.
17. CELENCEVIČIUS, Raimondas. „Lietuviškos knygos“ siūlys pasauliui lietuvių literatūrą. *Respublika*, 1998, rugsėjo 29.
18. CELENCEVIČIUS, Raimondas. Valstybei nerūpi jos remiamos knygos. *Respublika*, 1997, spalio 31.
19. CELENCEVIČIUS, Raimondas. Skurdi valstybės parama. *Respublika*, 1997, gegužės 29.
20. DABARTINĖS LIETUVIŲ KALBOS ŽODYNAS. 3-asis patasis. ir papild. leid. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993. 967 p. ISBN 5–420–01242–1:25.00.
21. EYSTEINSSON, Ástráður. *Tvímæli: þýðingar og bókmenntir*. Reykjavík: Bókmenntafræðistofnun Háskólaútgáfan, 1996. ISBN 9979–54–140–7.
22. FREDERICK, Howard H. *Global Communication and International Relations*. Orlando: Harcourt Brace College Publishers, 1993. 287 p. ISBN 0–534–19344–7.
23. GENTZLER, Edwin. *Contemporary Translation Theories*. London, New York: Routledge. ISBN 0–415–09171–3.
24. JANDT, Fred E. *Intercultural Communication*. Thousand Oaks: Sage Publications, 1995, 102 p. ISBN 0–8039–7067–6.
25. JONIKAITĖ, Aušrinė. Lietuvių literatūros vertimai: 1990–2004 [interaktyvus]. Iš „Lietuviškos knygos“, 2005. [žiūrėta 2005 m. spalio 10 d.]. Prieiga per internetą <booksfromlithuania.lt>.
26. КАДЕ, Отто. Проблемы перевода в свете теории коммуникации. *Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике: сборник статей [переводы]*. Москва: Междунар. отношения, 1978. 229 p.
27. KARDELIS, Kęstutis. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: vadovėlis. 2-as pataisytas ir papildytas leidimas*. Kaunas: Judex, 1997. 398 p. ISBN 9986–948–65–7.
28. KLUSAITĖ, Lina. Kultūros politika – fikcija ar realybė? *XXI amžiaus horizontai*, 2003, birželio 4.

29. KULINIČ, Valentinas (LVG). *Re: del gildijos* [interaktyvus]. Pranešimas Jurgitai Marijai ABRAITYTEI. 2006 m. spalio 26 d. [žiūrėta 2006 m. spalio 26 d.]. Asmeninis pranešimas.
30. LAURINAVIČIENĖ, Beatričė. Knygų mugė: investicija atsipirko. *Verslo žinios. Savaitgalis*, 2005, spalio 7.
31. LEBEDYS, Jurgis. *Senoji lietuvių literatūra*. Vilnius: Mintis, 1977. 362 p.
32. LEŠČINSKAITĖ, Laura. *Misiūnas* [interaktyvus]. Pranešimas leidybos MAGISTRANTAMS. 2005 m. gruodžio 22 d. [žiūrėta 2005 m. gruodžio 22 d.]. Asmeninis pranešimas.
33. LIETUVIŲ LITERATŪROS ENCIKLOPEDIJA. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001. 563 p. ISBN 9986–513–95–2.
34. LIETUVIŲ LITERATŪROS VERTIMAI [interaktyvus]. Iš „Lietuviškos knygos“, 2005. [žiūrėta 2005 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą <booksfromlithuania.lt>.
35. *Lietuvos spaudos statistika*. 1990-. Vilnius: Lietuvos knygų rūmai, 1990-. ISSN 1392-2238.
36. *Lietuvos spaudos statistika*. 1991-. Vilnius: Lietuvos knygų rūmai, 1991-. ISSN 1392-2238.
37. *Lietuvos spaudos statistika*. 1992-. Vilnius: Lietuvos knygų rūmai, 1992-. ISSN 1392-2238.
38. *Lietuvos spaudos statistika*. 1993-. Vilnius: Lietuvos knygų rūmai, 1993-. ISSN 1392-2238.
39. *Lietuvos spaudos statistika*. 1994-. Vilnius: Lietuvos knygų rūmai, 1994-. ISSN 1392-2238.
40. *Lietuvos spaudos statistika*. 1995-. Vilnius: Lietuvos knygų rūmai, 1995-. ISSN 1392-2238.
41. *Lietuvos spaudos statistika*. 1996-. Vilnius: Lietuvos knygų rūmai, 1996-. ISSN 1392-2238.
42. *Lietuvos spaudos statistika*. 1997-. Vilnius: Lietuvos knygų rūmai, 1997-. ISSN 1392-2238.
43. *Lietuvos spaudos statistika*. 1998-. Vilnius: Lietuvos knygų rūmai, 1998-. ISSN 1392-2238.
44. *Lietuvos spaudos statistika*. 1999-. Vilnius: Lietuvos knygų rūmai, 1999-. ISSN 1392-2238.
45. *Lietuvos spaudos statistika*. 2000-. Vilnius: Lietuvos knygų rūmai, 2000-. ISSN 1392-2238.
46. LITERATŪRINIO GYVENIMO KRONIKA. BIBLIOGRAFIJA. 1999–2002 M. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2002. ISBN 9986–39–254–3.
47. LITHUANIAN LITERATURE IN TRANSLATION 1990–2004. 3rd revised edition. Vilnius: Sapnų sala, 2004.
48. MASKALIŪNIENĖ, Nijolė. *Re: del asociacijos www adreso* [interaktyvus]. Pranešimas Jurgitai Marijai ABRAITYTEI. 2006 m. spalio 27 d. [žiūrėta 2006 m. spalio 28 d.]. Asmeninis pranešimas.
49. MISIŪNAS, Remigijus. *Barakų kultūros knygos: lietuvių DP leidyba 1945–1952: monografija*. Vilnius: Versus Aureus, 2003. 407 p. ISBN 9955–601–05–1.
50. MISIŪNAS, Remigijus. *Leidyba ir platinimas*. Vilnius: Versus Aureus, 2000. 167 p. ISBN 9955–9613–3–3.
51. NAUJIENOS [interaktyvus]. Iš „Lietuviškos knygos“, 2005. [žiūrėta 2006 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą <booksfromlithuania.lt>.
52. NIDA, Eugene A., TABER, Charles R. *The Theory and Practice of Translation*. Leiden, Boston: Brill, 2003. 218 p. ISBN 90–04–13281–3.
53. NORDISK LITTERATUR [interaktyvus]. 2005. [žiūrėta 2005 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą <nordic-literature.org>.
54. OM NOLRLA [interaktyvus]. 2005. [žiūrėta 2005 m. lapkričio 18 d.]. Prieiga per internetą <norla.no>.
55. OVERWIEN, Ingrid. *SV: Jurgita Marija Bagdonaviciene – Collected information from Contact us* [interaktyvus]. Pranešimas Jurgitai Marijai ABRAITYTEI. 2006 m. lapkričio 22 d. [žiūrėta 2006 m. lapkričio 22 d.]. Asmeninis pranešimas.
56. OVERWIEN, Ingrid. *SV: Thank You so much* [interaktyvus]. Pranešimas Jurgitai Marijai ABRAITYTEI. 2006 m. lapkričio 24 d. [žiūrėta 2006 m. lapkričio 24 d.]. Asmeninis pranešimas.
57. OVERWIEN, Ingrid. *SV: Thanks again* [interaktyvus]. Pranešimas Jurgitai Marijai ABRAITYTEI. 2006 m. lapkričio 28 d. [žiūrėta 2006 m. lapkričio 28 d.]. Asmeninis pranešimas.
58. OVERWIEN, Ingrid. *SV: Takk for hjelpenenn* [interaktyvus]. Pranešimas Jurgitai Marijai ABRAITYTEI. 2006 m. gruodžio 4 d. [žiūrėta 2006 m. gruodžio 4 d.]. Asmeninis pranešimas.
59. OVERWIEN, Ingrid. *SV: Om publikasjoner* [interaktyvus]. Pranešimas Jurgitai Marijai ABRAITYTEI. 2006 m. gruodžio 15 d. [žiūrėta 2006 m. gruodžio 15 d.]. Asmeninis pranešimas.

60. ŠINKŪNAS, Mindaugas. Lietuviška ir latviška raštija iki pirmųjų spausdintų knygų [interaktyvus]. Iš Vilniaus universitetas, Baltų filologijos katedra (vadovas A. Judžentis), 2000. [žiūrėta 2006 m. spalio 15 d.]. Prieiga per internetą <geocities.com/tenorsaxas/rastija.htm#_Toc4863727>.
61. TARPTAUTINIŲ ŽODŽIŲ ŽODYNAS. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985. 527 p.
62. THUSSU, Daya Kishan. *International Communication: Continuity and Change*. London: Arnold Oxford Univ. Press, 2000. 342 p. ISBN 0-340-7431-7.
63. TIDIKIS, Rimantas. *Socialinių mokslų tyrimo metodai*: vadovėlis. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003. 628 p. ISBN 9955-563-26-5.
64. TIKSLAI IR VEIKLA [interaktyvus]. 2006. [žiūrėta 2006 m. lapkričio 3 d.]. Prieiga per internetą <llvs.lt>.
65. VERTIMŲ RĖMIMAS [interaktyvus]. Iš „Lietuviškos knygos“, 2005. [žiūrėta 2005 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą <booksfromlithuania.lt>.
66. ZIMMERMANN, Marck: sudarytojas. *Ar žinai? Išsilavinimo pagrindai*. Vilnius: Alma littera, 2004. 376 p. ISBN 9955-08-509-6.
67. ZINKEVIČIUS, Zigmas. Ar Mažvydas pirmasis rašė lietuviškai? *Dienovidis*, 1997, sausio 10.
68. ZINKEVIČIUS, Zigmas. Kada pradėta lietuviškai rašyti? *Dienovidis*, 1997, sausio 24.
69. ZINKEVIČIUS, Zigmas. Kas prieš Mažvydą rašė lietuviškai? *Dienovidis*, 1997, sausio 17.
70. ZINKEVIČIUS, Z. *Lietuvių poteriai: kalbos mokslo studija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos inst., 2000. 272 p. ISBN 5-420-01464-5.

LITHUANIAN FICTION TRANSLATIONS IN 1990–2005

The main focus of this Master's Thesis is the synthesis of translations of Lithuanian fiction from 1990 to 2005. This paper seeks to depict the general situation of translations of Lithuanian fiction. It sets out the specific features and highlights the current situation and trends in the translations of Lithuanian fiction. Some aspects of cultural policy are reviewed, as well.

Only translated books of Lithuanian authors are selected for analysis in this paper. It aims to discover and evaluate the contemporary situation of translations of Lithuanian fiction. This way several tasks are undertaken to meet the purpose of the paper. Firstly, the significance of translations to culture is discussed. Secondly, it seeks to depict Lithuanian fiction translations until 1998, before non-commercial organisation „Lietuviškos knygos“ (*Books from Lithuania*) was founded. Also the guidelines and activities of „Lietuviškos knygos“ are analysed. A more thorough analysis of the activities of „Lietuviškos knygos“ is based on the opinions and remarks made by the founders, translators, publishers in Lithuania and abroad, the experts that decide on works to be translated and benefit from „Lietuviškos knygos“ grants. Thirdly, the paper compares „Lietuviškos knygos“ with similar institutions abroad. Organisation *Norla* in Norway is one of the examples. Moreover, the paper is ambitious to gather every piece of information in a wide array of sources available in the field. The selected data is analysed in several respects. Firstly, it looks at the quantity of works translated. Secondly, it looks at the languages the works were translated to. Thirdly, it looks at the year of the translations performed. Fourthly, it looks at the genre of the translated works. Lastly, it looks at the number of copies in the edition. This effort helps to understand and estimate current situation and general trends in translation of Lithuanian fiction.

There are several conclusions that are drawn in the paper. Mainly, it is in the best interest of the small nations to promote translations of their own native literature. To meet this end the proper cultural policy strategies should be created and applied. There were fewer translations performed before „Lietuviškos knygos“ was founded. There was no Lithuanian fiction translations promotion and registration system in Lithuania. In order to promote Lithuanian fiction translations „Lietuviškos knygos“ works as literary information centre and as translation promoting fund. The lack of authors, who can/could write bestsellers, the lack of experienced translators, poor sponsorship of the organisation and other factors influenced the fact, that there are not as many translated Lithuanian fiction books after 1998 as it was initially thought. In comparison with Norway, Lithuania is lagging behind its standard. However, it should be emphasized that under the influence of „Lietuviškos knygos“ more of the Lithuanian fiction translations were published since 1998. Nevertheless, it remains necessary to broaden the scope of activities of „Lietuviškos knygos“ and to create new opportunities to offer Lithuanian fiction translations to foreign publishers.

1 priedas

„Lietuviškų knygų“ paremti leidiniai

Nr.	Leidykla	Leidiniai	Vertimo kalba, vertėjas	Metai
1.	Neputns, Ryga, Latvija	Romualdas Granauskas „Kenotafas“ (įtraukiant novelę „Su peteliške ant lūpų“)	Latvių k. Talrids Rullis	2006
2.	BaltArt GmbH Switzerland, Langenthal, Šveicarija	Balys Sruoga „Dievų miškas“	Vokiečių kalba Markus Roduner	2006
3.	Sakartvelos Matsne, Tbilisis, Gruzija	Apsakymų rinkinys „Mano laukai“	Gruzinių k. Nana Devidze	2006
4.	Ex Libris Galeria Polskiej Książki, Varšuva, Lenkija	Sigitas Geda „Miegantis Teodendronas. Senieji jotvingių eilėraščiai“	Lenkų k. Agnieszka Rembiałkowska	2006
5.	Tranan, Stokholmas, Švedija	Vytautas V. Landsbergis „Arklio Dominyko meilė“	Švedų k. Anna Harrison	2006
6.	Books & Company, Livorno, Italija	XX a. antrosios pusės lietuvių apsakymai	Italų k. Pietro U. Dini	2006
7.	Mezera, Praha, Čekija	Jurga Ivanauskaitė „Ragana ir lietus“	Čekų k. Gabriela Šroubková	2006
8.	Zvaigzne ABC Publishers, Ryga, Latvija	Jurgis Jankus „Paklydę paukščiai“	Latvių k. Talrids Rullis	2005
9.	Leidykla „Universe“, Kiev, Ukraine	Lietuvių liaudies pasakų knyga „Stebuklingas žiedas“	Ukrainiečių k. Dmitro Čeredničenko	2005
10.	Wydawnictwo Czarne, Sękowa, Lenkija	Esė antologija „Znikająca Europa“. M. Ivaškevičiaus esė „Civilizacija „Veržbolovo““	Lenkų k. Jadvyga Rogoza	2005
11.	Wydawnictwo Czarne, Sękowa, Lenkija	Renata Šerelytė „Vardas tamsoje“	Lenkų k. Alicja Rybalko	2005
12.	Fundacja na rzecz Głębokiej Integracji Dynamis, Krokua, Lenkija	Literatūrinis žurnalas – Lietuvių prozos ir poezijos antologija	Lenkų k. Teresa Dalecka, Izabela Korybut-Daszkiewicz, Zuzanna Mrozik	2005
13.	Дружба народов, Maskva, Rusija	Literatūrinio žurnalo „Дружба народов“ numeris, skirtas lietuvių literatūrai	Rusų k. Georgij Jefremov, Tamara Perunova	2005
14.	Edition Erata, Leipcigas, Vokietija	Herkus Kunčius „Ornamentas“	Vokiečių k. Silke Brohm	2005

Nr.	Leidykla	Leidiniai	Vertimo kalba, vertėjas	Metai
15.	The Aleph Publishing, Tirana, Albanija	Tomas Venclova „Pašnekesys žiemą“	Albanų k. Gentian Çoçoli, Rigels Halili	2005
16.	Jacek Santorski & co Agencja Wydawnicza, Varšuva, Lenkija	Vaida Blažytė „Geltona pieva“	Lenkų k. Iza Korybut-Daszkiewicz	2005
17.	Tranan, Stokholmas, Švedija	Jurga Ivanauskaitė „Ragana ir lietus“	Švedų k. Jonas Öhman	2005
18.	Tranan, Stokholmas, Švedija	Lietuvių poezijos antologija (23 poetai)	Švedų k. Liana Ruokytė, Juris Kronbergs	2005
19.	Tranan, Stokholmas, Švedija	Lietuvių prozos antologija	Švedų k. Jonas Öhman, Raimonda Jonkutė	2005
20.	Författarhuset, Västerås, Švedija	Jurgis Kunčinas „Tūla“	Švedų k. Jonas Öhman	2005
21.	Ariel Skrifter, Tollarp, Švedija	Leonardas Gutauskas „Laiškai iš Viešvilės“	Švedų k. Liana Ruokytė, Mikael Nydahl	2005
22.	Ariel Skrifter, Tollarp, Švedija	Sigitas Parulskis „Trys sekundės dangaus“	Švedų k. Jonas Öhman	2005
23.	Ariel Skrifter, Tollarp, Švedija	Sigitas Parulskis „Marmurinis šuo“	Švedų k. Liana Ruokytė, Mikael Nydahl, Carina Nynäs, Gunnar Waerness	2005
24.	OOO „Baltrus“, Maskva, Rusija	Jurgis Kunčinas „Kilnojamasis Röntgen'o stotys“	Rusų k. Georgij Efremov	2004
25.	OOO „Baltrus“, Maskva, Rusija	Herkus Kunčius „Būtasias dažninis kartas“	Rusų k. Евгений Глухарев	2004
26.	Pallas-Akadémia Könykiadó, Harghita, Rumunija	Eduardas Mieželaitis „Laiškai iš Druskos miesto“	Vengrų k. Ban Peter	2004
27.	Magyar Napló Kiadó, Budapeštas, Vengrija	Šis serijos „European Observer“ numeris bus skirtas lietuvių literatūrai	Vengrų k. Béla Javorszky	2004
28.	Bäckströms förlag, Stokholmas, Švedija	Juozas Lukša „Partizanai“	Švedų k. Jonas Öhman	2004
29	Perkunas Verlag, Söhrewald, Vokietija	Almanachas „Šiaurės gėlės“	Vokiečių k. Markus Roduner	2004
30.	OOO „Baltrus“, Maskva, Rusija	Donata Mitaitė „Tomas Venclova“	Rusų k. Marija Čepaitytė	2004
31.	ATHENA-Verlag e.K., Oberhausen, Vokietija	Eugenijus Ališanka „Dioniso sugrįžimas. Chtoniškumas.“	Vokiečių k. Klaus Berthel	2004

Nr.	Leidykla	Leidiniai	Vertimo kalba, vertėjas	Metai
		Postmodernizmas. Tyla“		
32.	Forlaget politisk revy, Kopenhaga, Danija	„Šiuolaikinė lietuvių esė antologija“ (G. Beresnevičius, H. Kunčius, G. Radvilavičiūtė, S. Parulskis, A. Andriuškevičius). Sudarė Neringa Abrutytė	Danų k. Sotiris Souliotis	2004
33.	Naklada MD, Zagrebas, Kroatija	„Via Baltica, Anthology of Lithuanian Short Story“. Sudarė Mirjana Bračko	Kroatų k. Mirjana Bračko	2004
34.	Associazione PAV, Roma, Italija	Sigitas Parulskis. „Nesibaigianti Vienatvė Dviems“; Laura Sintija Černiauskaitė. „Liučė čiuožia“; Marius Ivaškevičius. „Malish“	Italų k. Birutė Michellini	2004
35.	Edition die horen, Bremerhafenas, Vokietija	Literatūrinis žurnalas „die horen“ (Vyt. Bložės, A. Nykos-Niliūno, S. Gedos, K. Platelio, D. Kajoko, N. Miliauskaitės, S. Parulskio, G. Grajausko poezija)	Vokiečių k. Klaus Berthel	2004
36.	ООО „Baltrus“, Maskva, Rusija	Antanas Škėma „Baltoji drobulė“, „Saulėtos dienos“	Rusų k. Наталья Воробьева	2003
37.	TAiWPN UNIVERSITAS, Krokua, Lenkija	V. Ališauskas, L. Jovaiša, M. Paknys, R. Petrauskas, E. Raila „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kultūra. Tyrinėjimai ir vaizdai“	Lenkų k. Beata Kalęba, Paweł Bukowiec, Beata Piasecka	2003
38.	Presses universitaires de Caen, Caen, Prancūzija	Rasa Vasinauskaitė „The Theatre of Oskaras Koršunovas“	Prancūzų k. Catherine Facérias	2003
39.	Wydawnictwo Czarne, Sękowa, Lenkija	Renata Šerelytė „Lėdynmečio žvaigždės“	Lenkų k. Alicja Rybałko	2003
40.	ATHENA-Verlag e.K., Oberhausen, Vokietija	Jurgis Kunčinas „Blanchisserie arba Žvėrynas-Užupis“	Vokiečių k. Dr. Berthold Forssman	2003
41.	Sociedad de Cultura Valle-Incian, Ferrol, Ispanija	Nijolė Miliauskaitė Eilėraščių rinktinė	Ispanų k. Birutė Cipliauskaitė	2003
42.	ООО „Baltrus“, Maskva, Rusija	Marcelijus Martinaitis „Kukučio baladės“	Rusų k. Georgij Efremov	2003
43.	Croatian Writer's Association, Rijeka, Kroatija	Vytautas Bubnys „Balandžio plastėjime“	Kroatų k. Mirjana Bračko	2003
44.	Croatian Writer's Association, Rijeka, Kroatija	Vytautė Žilinskaitė „Kas atsitiko“	Kroatų k. Mirjana Bračko	2003
45.	Editions Paris Experimental, Paryžius, Prancūzija	Jonas Mekas	Prancūzų/ anglų k.	2003

Nr.	Leidykla	Leidiniai	Vertimo kalba, vertėjas	Metai
		„Laiškai iš Niekur“	Marielle Vitureau, Laima Sruoginis	
46.	forlaget politisk revy, Kopenhaga, Danija	Neringa Abrutyte Eilėraščių rinktinė	Danų k. Sotiris Souliotis	2003
47.	Edition Erata, Leipcigas, Vokietija	Laurynas Katkus „Nardymo pamokos“	Vokiečių k. Silke Brohm (Mala Vikaite)	2003
48.	Edition Erata, Leipcigas, Vokietija	Gintaras Grajauskas „Kaulinė dėdelė“	Vokiečių k. Silke Brohm (Mala Vikaite)	2003
49.	UNIVERSE, Kijevas, Ukraina	Vincas Mykolaitis-Putinas „Повстанці“ („Sukilėliai“)	Ukrainiečių k. Dmitro Cherednichenko	2002
50.	Ariel Skrifter, Sätaröd, Švedija	Sigitas Parulskis „Mortui sepulti sint“	Švedų k. Anna Harrison, Mikael Nydahl, Carina Nynäs, Liana Ruokytė	2002
51.	Ariel Skrifter, Sätaröd, Švedija	Gintaras Grajauskas „Benflöjt“ („Kaulinė dėdelė“)	Švedų k. Anna Harrison, Mikael Nydahl, Carina Nynäs, Liana Ruokytė	2002
52.	Ariel Skrifter, Sätaröd, Švedija	Eugenijus Ališanka „Gudaben“ („Dievakaulis“)	Švedų k. Anna Harrison, Mikael Nydahl, Carina Nynäs, Liana Ruokytė	2002
53.	U.H.P.H. ltd. Maskva, Rusija (O.G.I.)	Justinas Marcinkevičius „Поступок/Žingsnis“	Rusų k. Georgij Efremov	2002
54.	U.H.P.H. ltd. Maskva, Rusija (O.G.I.)	Aidas Marčėnas „Декларация об имуществе/ Turto deklaravimas“	Rusų k. Georgij Efremov	2002
55.	Aletheia St. Peterburg, St. Peterburg, Rusija	Levas Karsavinas „История Европейской культуры“ („Europos kultūros istorija“), II tomas	Rusų k. Tatjana Aleknienė	2002
56.	LIBRI, Praha, Čekija	Alena Vlčkova „Baltijos rašytojų žodynas“	Čekų k.	2002
57.	ATHENA-Verlag e.K., Oberhausen, Vokietija	Antanas A. Jonynas „Mohnasche/Aguonų pelenai“	Vokiečių k. Cornelius Hell	2002
58.	Deutscher Taschenbuch Verlag, Miunchenas, Vokietija	Jurga Ivanauskaitė „Die Regenhexe“ („Ragana ir lietus“)	Vokiečių k. Markus Roduner	2002
59.	Rowohlt Berlin Verlag, Berlynas, Vokietija	Renata Šerelytė „Sterne der Eiszeit“ („Ledynmečio žvaigždės“)	Vokiečių k. Akvilė Galvosaitė	2002
60.	Otto Müller Verlag, Salzburg, Vokietija	„Meldung über Gespenster“ (Prozos antologija „Raportas apie šmėklas“)	Vokiečių k. Cornelius Hell	2002

Nr.	Leidykla	Leidiniai	Vertimo kalba, vertėjas	Metai
61.	Hanser Verlag, Miunchenas, Vokietija	„Akzente“ (Žurnalas „Akzente“)	Vokiečių k. Antanas Gailius	2002
62.	Perkunas-Verlag, Söhrewald, Vokietija	„Zwischen allen Stühlen“ (Prozos antologija)	Vokiečių k. Edita Werner	2002
63.	Insel/Suhrkamp Verlag, Frankfurt/Main, Vokietija	Claudia Sinnig „Litauen. Ein literarischer Reisebegleiter“ (Literatūrinis kelionių vadovas po Lietuvą)	Vokiečių k. Claudia Sinnig	2002
64.	WYDAWNICTWO CZARNE, Wolowiec, Lenkija	Marius Ivaškevičius „Historia z chmury“ („Istorija nuo debesies“)	Lenkų k. Jagoda Rogoża	2001
65.	ALETEJA, Sankt Peterburgas, Rusija	Antanas Maceina „Агнец Божий“ („Dievo avinėlis“)	Rusų k., Tatjana Maceinienė	2001
66.	Pogranicze, Sejny, Lenkija	Jurgis Kunčinas „Tula“ („Tūla“)	Lenkų k. Alicja Rybałko	2001
67.	ARIEL SKRIFTER, Sätaröd, Švedija	Tomas Venclova „Former av hopp“ („Vilties formos“)	Švedų k. Loreta Burnytė, Anna Harrison, Mikael Nydahl, Rikard Wennerholm	2001
68.	AMFHORA, Sankt Peterburgas, Rusija	Jurga Ivanauskaitė „Ведьма и дождь“ („Ragana ir lietus“)	Rusų k. Jekaterina Jonaitienė	2001
69.	AMFHORA, Sankt Peterburgas, Rusija	Jurga Ivanauskaitė „Унесенные снами“ („Sapnų nublokšti“)	Rusų k. Jekaterina Jonaitienė	2001
70.	HORAS Y HORAS LA EDITORIAL, Madridas, Ispanija	Vidmantė Jasukaitytė „La milagrosa hierba en la raíz amarga“ („Stebuklinga patvorių žolė“)	Ispanų k. Birutė Ciplijauskaitė	2001
71.	Fundacja ANIMA, Lodzė, Lenkija	Gintaras Grajauskas „Ja nie tańczę“ (Eilėraščių rinktinė)	Lenkų k. Alicja Rybałko	2001
72.	Fundacja ANIMA, Lodzė, Lenkija	Vytautas Bložė „Wybór wierszy“ (Eilėraščių rinktinė)	Lenkų k. Alicja Rybałko, Jagoda Rogoża, Iza Korybut-Daszkiewicz	2001
73.	ATHENA-Verlag e.K., Oberhausen, Vokietija	Teodoras Četrauskas „Als ob man lebte“	Vokiečių k. Klaus Berthel	2001
74.	ATHENA-Verlag e.K., Oberhausen, Vokietija	Leonardas Gutauskas „Briefe aus Viešvilė“ („Laiškai iš Viešvilės“)	Vokiečių k. Klaus Berthel	2001
75.	ATHENA-Verlag e.K., Oberhausen, Vokietija	Jurgis Kunčinas „Mobile Röntgenstationen“	Vokiečių k.	2001

Nr.	Leidykla	Leidiniai	Vertimo kalba, vertėjas	Metai
		(„Kilnojamosios Röntgeno stotys“)	Klaus Berthel	
76.	ATHENA-Verlag e.K., Oberhausen, Vokietija	Jūratė Sprindytė, Klaus Berthel (Hgg.) „Von diesen Träumen ganz verschiedene“ (Lietuvių prozos antologija)	Vokiečių k. Klaus Berthel	2001
77.	U.H.P.H. ltd, Maskva, Rusija (O.G.I.)	Tomas Venclova „Гранёный воздух“ („Raižytas oras“)	Rusų k. Vladimir Mishin Gandelman	2001
78.	SYMPOSIUM PUBLISHING HOUSE, Ltd, Sankt Peterburgas, Rusija	Eugenijus Ališanka „Божья кость/Dievakaulis“	Rusų k. Sergej Zavjalov	2001
79.	ENCYCLOPEDIA, Minskas, Baltarusija	Algirdas Julius Greimas „У пошуках нацыянальнай памяці“ („Tautos atminties beiėškant“)	Baltarusių k. Siarhiej Šupa	2001
80.	ENCYCLOPEDIA, Minskas, Baltarusija	Edvardas Gudavičius „Гісторыя Літвы“ („Lietuvos istorija“ (1 knyga))	Baltarusių k. Andrei Antonau	2001
81.	Książka i Wiedza, Varšuva, Lenkija	„Sen mendoga: antologia literatury litewskiej lat dziewięćdziesiątych“ (Devintojo dešimtmečio lietuvių literatūros antologija)	Lenkų k. Alicja Rybałko, Biruta Markuza Białostocka, Danuta Brodowska, Teresa Dalecka, Małgorzata Kasner, Krystyna Marczyk, Wojciech Piotrowicz, Jagoda Rogoża	2000

2 priedas

„Lietuviškų knygų“ neparemtos knygos

Eil. Nr.	Leidykla, kuri kreipėsi paramos	Autorius ir originalo pavadinimas	Leidinio pavadinimas ta kalba, į kurią norėta versti	Vertėjas
1.	ENCYCLOPEDIK, Minskas, Baltarusija	Vytautas Kavolis „Sąmoningumo trajektorijos“	Baltarusių kalba „Траекторыі съвядомасьці“	Siarhiej Šupa
2.	ENCYCLOPEDIK, Minskas, Baltarusija	„Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūra“	Baltarusių kalba Культура Вялікага Княства Літоўскага“	Siarhiej Šupa
3.	ENCYCLOPEDIK, Minskas, Baltarusija	Tomas Venclova „Manau, kad...“	Baltarusių kalba „Думаю што“	Andrei Antonau
4.	U.H.P.H. ltd. Maskva, Rusija (O.G.I.)	Marcelijus Martinaitis „Kukučio baladės“	Rusų kalba „Ballady Kukutisa“	Georgij Efremov
5.	Arun-Verlag, Engerda, Vokietija	Jonas Trinkūnas „Dievai ir šventės“	Vokiečių kalba „Rasa. Götter und Rituale des baltischen Heidentums“	Christian Schweiger
6.	Aletheia St. Peterburg, St. Petersburg, Rusija	Leonas Korsavinas, „Europos kultūros istorija“, II tomas	Rusų kalba „Istorija Ebropejskoj Kultury“	Andrius Kaluginas
7.	ООО „Baltrus“, Maskva, Rusija	Lietuvių poezijos antologija „Pradžioj – skruzdė“	Rusų kalba „В начале – муравей“	Georgij Efremov
8.	Foundation for Bulgarian Literature	Antologija „Šiuolaikinė lietuvių poezija“	Bulgarų k „Антология на съвременната литовска поезия XX век“	Aksinia Todorova Valkova
9.	Zweitausendeins	Antologija „Europeans of all countries and sexes – unite! Love stories without frontiers from every country of the European Union (į antologiją norima įtraukti S. Parulskio specialiai šiai knygai parašytą tekstą „Liebe Rose“)	Vokiečių k. „Liebe Rose“	Markus Roduner